

Mészáros Eszter

**Rasszizmus és nemzetközi migráció összefüggései
Németországban és Nagy-Britanniában**



GROTIUS E-KÖNYVTÁR
2010

Sorozatszerkesztő

Horváth Jenő

A tanulmány diplomamunka, 2010-ben került megvédésre a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetében

Témavezető: Lehoczki Bernadett

© Mészáros Eszter

© www.grotius.hu

Tartalomjegyzék

Bevezetés / 4

1. A rasszizmus fogalmi rendszere / 7

- 1.1. Előítélet / 7
- 1.2. Diszkrimináció / 8
- 1.3. Idegengyűlölet (xenofóbia) / 9
- 1.4. Rasszizmus / 9

2. A migrációs folyamatok összefüggése a kulturális rasszizmussal / 16

- 2.1. A bevándorlók „súlya” / 16
- 2.2. A bevándorlókhoz társított veszélyek / 17

3. Esettanulmányok / 21

3.1. Németország / 21

- 3.1.1. Bevándorlási tendenciák a második világháborútól az ezredfordulóig / 21
- 3.1.2. A németországi rasszista hagyományok / 23
- 3.1.3. A 21. századi rasszizmus / 29
- 3.1.4. Jövőbeli kilátások, válaszok a rasszizmusra / 34

3.2. Nagy-Britannia / 37

- 3.2.1. A brit bevándorlás kérdése a második világháborútól az ezredfordulóig / 37
- 3.2.2. A rasszista hagyomány / 38
- 3.2.3. A 21. századi rasszizmus Nagy-Britanniában / 44

Befejezés / 52

Irodalomjegyzék / 54

Mellékletek / 62

Bevezetés

Történelmi felfeztetés

A rasszizmus szó hallatán az embereknek negatív, pejoratív fogalom jut az eszükbe a jelenségről. Általában, ami negatív, vagy kellemetlen téma, esetleg tabu, arról nem szokás beszélni, nem hogy alapul venni tudományos vizsgálatoknak. Volt időszak – ilyen a második világháború utáni Németország –, amikor a rasszizmus fogalma tabu témának számított, azonban vizsgálata nem merült feledésbe, sem homályba. A tulajdonképpeni rasszizmus kialakulása és ez által maga a tudományos vizsgálat a 19. században kezdődött (Kende–Vajda [2008] 13. old.), onnantól kezdve képezte a tudományos diskurzus egy válfaját, egyre többen kezdtek foglalkozni vele, ami abból fakadt, hogy maga a jelenség is egyre erőteljesebben jelent meg az élet több területén.¹

A rasszizmus időt és teret nem ismerve érvényesült a történelem folyamán. A rabszolgatartáson át a 19 - 20. századi elméletgyárakon² keresztül a globalizáció folytán az „idegenekkel való kölcsönhatásból” fakadó ellenérzésig jelen volt és van a mai napig. A különböző korokban mind másképp jelent meg és adta táptalaját olyan kegyetlenségeknek, mint a rabszolgatartás vagy a népiirtás. Ezen tettek végigviteléhez megalapozottság kellett, amihez a „tudományt” használták fel, és megeremtődött a pszichológia és pszichiátria tudományos igazolását adta rasszizmus.³ Ezeket az igazolásokat érdemi posztban lévő egyének hirdették - mint Hitler -, amelyek hatottak az emberekre, ezáltal elfogadottságuk is teret nyert. A tudományt tehát eszközként

¹ A 19. században jelent meg maga a fajfogalom. A különböző fajok közötti különbséget Georges Cuvier (1769-1832) emelte ki az *Allatvilág* (1817) című művében, Johann Gottlieb Fichte filozófus a germán faj felsőbbrendűségét hangsúlyozta. (Makai [1977] 169. old.) Arthur-Joseph de Gobineau (1816-1882) francia diplomata a bőr pigmentációja alapján kategorizálta az emberi fajokat. (Makai [1977] 181. old.) A 19. század a fajfogalom megalkotásán kívül a szociáldarwinizmus – a társadalmi jelenségek biológiai törvényszerűségekké való magyarázata (Makai [1977] 187. old.), az eugenika – 1883-ban Francis Galton (1822-1911) antropológus az emberi fajokat, jó és rossz árura osztotta –, és a „fehér faj” felsőbbrendűségének tudományos magyarázatára tett kísérletek korszaka volt. „Alfred Ploetz (1860-1940) pszichiáter a *Fajunk épsége és a gyengék védelme* (1895) című művében fogalmazta meg a faji alsóbbrendűség elméletét.” (CCHR [2004] 7. old.)

² Elméletgyárak alatt a németországi náci ideológiák megalapozására felhasznált elméleteket értem.

³ „Évszázadokon át a pszichiátria és a pszichológia „tudományos” igazolást adott a rasszizmusra és az ebből fakadó visszaélésekre, erőszakra, és a meghatározott csoportok irtására. Például Benjamin Rush (1745-1813) *pszichiáter* azt állította, hogy a feketék színét egy ritka, Negritude nevű örökletes betegség okozza, amely a leprából fejlődött ki.” (CCHR [2004] 5. old.) A náci pszichiáterek átvették az ilyen, és ehhez hasonló nézeteket. Ők közvetítették a náci vezetők felé, akik pedig ezekre támaszkodva, és igazolva, hogy a zsidók alsóbbrendű nép, „nyugodt szívvel” semmisítették meg több millió embert.

használták fel az amúgy „tudománytalan” elvek által vezérelt és politikai vezényszóban implementált tettek végrehajtásához. Az 1980-as évektől történt váltás a rasszizmus fogalmát illetően, a rasszizmus értelmezése paradigmaváltáson ment keresztül és új teret nyert az „új rasszizmus” megjelenésével. Ennek alapján már nem a faji – biológiai – alapú *lealacsonyítás*, a faji alapon tipologizáló alá – fölérendelés állt a rasszizmus központjában, hanem a – bevándorlás általi etnikai sokféleség egyre nehezebb tolerálása végett – kulturális alapon történő *kirekesztés*. (Kovács – Vidra [2004/1].) A globalizáció nyomán egyre több ember „cserél hazát”, hagyja el régi otthonát egy jobb, vagy szebb jövőt remélve, és telepszik le egy olyan országban, amely az övétől teljesen eltérő kulturálisan, politikai – gazdasági – társadalmi szempontból. A globalizáció általános hozadéka a nemzetközi migráció. Azonban ez a célország társadalmában ellentétes érzelmeket, hozzáállást válthat ki, és a kihívásokra adott megoldási módok is eltérő képet mutathatnak az egyes országokban. Az egyre több és több bevándorló életre kelti vagy felerősíti a már meglévő – rasszista hangokat.

Témafelvetés

Dolgozatomban a németországi és brit bevándorlókat ért rasszista jelenségeket vizsgálom, ezen belül a *rasszista alapú agressziót, erőszakos eseteket*⁴ – tehát a rasszizmus legszörnyűbb megnyilvánulási formáját, amibe bele tartozik a szóbeli sértegetés, az utcai fizikai bántalmazás, vandalizmus, vagy akár a gyilkosság (EUMC [2005/Apr] 33. old.) – és az ezt leginkább stimuláló tényezőt, a szélsőjobboldali erők szerepvállalását. Bebizonyítom, hogy a - legfőképp nem európai - migránsok növekvő aránya kedvez a szélsőséges erőknek – legyen az párt, vagy szervezet – az által, hogy a társadalomban felgyülemelő bevándorlókkal szembeni ellenségérezést ki tudja használni, retorikája által képes növekvő támogatottságot élvezni, és ezzel párhuzamosan erősödik a faji alapú rasszista erőszak is. Ezeket a folyamatokat statisztikák összehasonlításával bizonyítom, párhuzamosan veszem az etnikai kisebbségeket ért rasszista motivációjú erőszakos eseteket a szélsőjobboldali pártok választásokon elért eredményeivel, támogatottságuk arányával.

A nyugat-európai országok szélesedő etnikai skálája hozzájárultak a szélsőséges erők 1980-as, 1990-es évekbeli fellendüléséhez, ami nyomán a rasszista erőszakos esetek száma is megnövekedett. Ezek a folyamatok járultak hozzá, hogy ma is aktuális problematikával állunk szembe, mivel ma is élő jelenség a rasszizmus. Az 1980-as, 1990-es évek Nyugat-Európájának – Ausztriának, Franciaországnak, Olaszországnak – általános jelensége a szélsőjobboldali térnyerés és a nyomában fellépő rasszista erőszakhullám, mégis én ebből két területet ragadtam ki. Azért esett a választásom Németországra és Nagy-Britanniára, mert *egyrészt* mindkettő multietnikus ország, a bevándorlók és etnikai kisebbségek jelenléte elkerülhetetlen, mint ez is a globalizálódó világgal párban járó jelenség. Együtt élni meg kell tanulni, a rasszista hangokat halkítani kell, hiszen már nem beszélhetünk tisztán egynemzetiségű országokról, már a nemzetállami koncepció nem állja meg a helyét, és nem is lehet visszatérni a 18-19. századi nemzetállami elképzelésekhez, mivel a globalizáció nyomán a nemzetközi migráció által a kulturális keveredés túllépte a nemzetállami „határokat”, a „multikulturalizmus koncepciója alapján a transznacionális folyamatok által

⁴ Dolgozatomnak nem képezi részét a rasszizmushoz szorosan kötődő faji alapú, oktatásban, lakhatásban, foglalkoztatásban megjelenő diszkrimináció.

összekapcsolt társadalmakban a tradicionális nemzeti kultúra elképzelése tarthatatlan.” (Windt [2008] 181. old.) Másrészt Németország esetében izgalmas kérdés, hogy a náci rémtettek után hogyan volt képes a szélsőjobboldal ismét megerősödni, Nagy-Britannia esetében pedig az, hogy a nyíltan multikulturalizmust preferáló országban – szemben mondjuk az asszimiláció politikáját gyakorló Franciaországgal –, milyen ellensúlyt képezett a szélsőjobboldali, neonáci Brit Nemzeti Párt. Németország esetében a nagyobb hangsúly a rasszista hagyományra helyeződik, a második világháborús náci, totalitárius rendszer gyökere miatt, amely alapját adta az 1980-as, 1990-es években újjáéledő neonáci mozgalmaknak, ezek súlya pedig a 21. századi bevándorlók vállát is nyomja. Nagy-Britannia gyarmattartó volta, az itt megkezdődött tudományos vizsgálatok és diskurzus, illetve a nagymértékű bevándorlás járul hozzá a rasszizmus érdemi vizsgálathoz.

Hogyan tudott gyökeret verni ez a jelenség e két nyugat-európai Unió országban, mi járul hozzá, hogy még 2010-ben is meghatározó fogalom a mindennapi életben és politikai szinten a rasszizmus? Milyen küzdelem indult meg a szélsőségesek által a bevándorlók ellen, hogyan lehet megfékezni a rasszizmust, és az azt stimuláló szélsőséges erőket? Többek között ezekre a kérdésekre keresem a választ dolgozatomban.

Dolgozatom első felében a rasszizmus fogalmi rendszerét járom körül, majd a két országban – *esettanulmány* formájában - megvizsgálom a rasszizmus hagyományát, hogy a szélsőséges erők milyen múltból táplálkoznak, hogyan tudtak megerősödni és hogyan erősödött ezzel együtt a rasszista erőszak is.

Politikai szinten a szélsőjobboldali pártokra helyezem a hangsúlyt figyelembe véve elhelyezkedésüket a politikai „pártpalettán”, tevékenységüket, hogy hogyan járulnak hozzá a társadalom rasszista szemléletének kialakulásához, mekkora támogatottságot élveznek, és milyen eszközökkel lehetne őket visszafogni, ami nyomán a rasszizmus jelensége is enyhülne. A társadalom szintjén a rasszista alapú erőszakos bűncselekményeket vizsgálom meg, és az ezzel összefüggő neonáci szubkultúrára is kitérek.

Ezzel a kérdéssel való foglalkozás nagy kihívást jelent, mivel egyrészt maga a téma is kényes. Olyan összefüggések bemutatására teszek próbát, amelyekhez nem állok érzelmek nélkül, mégis, felül kell emelkedni, és megfelelő távolságból vizsgálni. Másrészt mindenkinek van véleménye a rasszizmusról, a sarkalatos álláspontokat pedig kihívás kezelni.

Dolgozatom végén szeretnék választ adni arra, hogy a leírtak alapján milyen jövőbeli - 21. századi – kilátások várhatóak Németországban és Nagy-Britanniában, tovább fog-e erősödni a rasszista erőszak? Lehet-e tenni, és ha igen milyen módszereket alkalmazva a rasszista alapú erőszak legfőbb előidéző aktora ellen, a szélsőjobboldali pártok, és a rasszista erőszak legfőbb elkövetői, a szélsőséges ún. neonácik ellen?

1. fejezet

A rasszizmus fogalmi rendszere

Ahhoz, hogy megértsük vizsgálatunk tárgyát, a rasszizmust, tisztázni kell néhány fogalmat, amely összefügg vele, még sem bír ugyanazzal a jelentéssel. Problémát jelent, hogy gyakran összemossák ezeket a fogalmakat, megkülönböztetés nélkül.

1.1. Előítélet

A világ jelenségeit számos módon lehet akceptálni, rengeteg információ áll a rendelkezésünkre, amelyeket valamilyen módon mindenki csoportosít az alapján, ahogyan nevelték, ahogy szocializálódott, ahogy meg tanulta észlelni a világot, tehát maga az előítéletet sem szabad egy, az emberrel együtt született, eredendő tulajdonságként értelmezni. Az előítélet az attitűd fogalmával függ össze, amely meghatározott viszonyulást jelent a körülöttünk lévő világhoz. Először az 1930-as évektől jelentek meg olyan vizsgálatok, amelyeknek célja a különféle etnikai kisebbségekkel kapcsolatos attitűdök felmérése volt. Az előítélet a „mással”, „másikkal” szemben értelmezhető, legyen az más kultúrájú, etnikumú, vagy a saját csoporttól eltérő beállítottságú egyén vagy csoport. Ami kicseng a „másik” meghatározásából, az a negatív hangvétel. Míg az emberek önkéntelen kategóriagyártása a kívülről jövő információk szelektálása miatt nem jelentene problémát, a negatív megítélés sokkal fajsúlyosabb, mint a pozitív, amit az Anthony Giddens brit szociológus (1938-) általi előítélet definíció is megerősít, hisz ő úgy határozza meg, mint „az egyénekről vagy csoportokról előzetesen kialakított, elsősorban szóbeszédén és nem közvetlen tapasztalatokon alapuló nézetek fenntartását, mely vélemények az új ismeretek hatására sem változnak meg.” (Giddens [1995] 259. old.) Az előítélet tehát nem csak negatív, hanem egy rögzült, megváltozhatatlan hozzáállást is magában hordoz. Emellett, hogy ha a sztereotip gondolkodáshoz félelmek kapcsolódnak, akkor kialakul a gyűlölet és ellenségesség az adott csoport irányába.

Gordon W. Allport kiemelkedő munkát alkotott a témában, *Az előítélet* című mű megírásával.⁵ Az előítéletet úgy fogalmazza meg, mint amihez két tényező szükséges: a megalapozatlan ítéletre való hivatkozás és az érzelmi színezet, amely bár lehet pozitív, az etnikai csoportokkal szemben többnyire mégis negatív. Minél hevesebb ez a negatív attitűd, annál inkább és hamarabb ellenséges cselekvésbe fog torkollni. (Allport [1999] 34. old.) Az előítéleteség öt egymásra épülő fokozata, amely „fokozatossági”

⁵ Allport, W. Gordon [1999]: *Az előítélet*. Osiris Kiadó, Budapest.

modellként vált híressé, kísérlet a negatív előítélet által hordozott cselekvések közötti különbségtételre. Ezek pedig a következők: 1) szóbeli előítéletesség; 2) elkerülés; 3) hátrányos megkülönböztetés, elkülönítés, kirekesztés; 4) fizikai agresszió; 5) üldözés és kiirtás. (Allport [1999] 44-45. old.) Aki előítéletes, nagyon gyakran hangoztatja véleményét, sokszor gátlástalanul. Mindennapi életünk során megszámlálhatatlanul sok szóbeli megnyilvánulással találkozunk, azonban sok esetben ezek az emberek nem jutnak túl ezen a fokon, vagyis nem lépnek át az idegenkedő viselkedés fokára.

Míg az elkerülés annyit jelent, hogy az előítéletes személy, attól a csoporttól, amelyről „negatívan gondolkodik, megpróbálja magát távol tartani, addig a hátrányos megkülönböztetés esetén már aktív jellegű ártalmas viselkedésre vállalkozik, ez a szint már a diszkriminációnak felel meg. Erre példa, ha egy csoport valamennyi tagját kizárják bizonyos típusú munkavállalásból.” (Allport [1999] 44. old.) A fenyegetés, testi erőszak a negyedik lépcsőfok, amely bár az előítéletből táplálkozik, de alapja a rasszizmusnak, sőt úgy vélem, hogy ez már egyenértékű magával a rasszizmussal. A legutolsó és legsúlyosabb fokozat a kiirtás, mint a tömeggyilkosságok, vagy a náci népiirtó programok. (Allport [1999] 45. old.)

Azért emeltem ki Allport ezen kategorizálását, mert úgy vélem ennek nyomán könnyebb megérteni, *meddig nevezhetünk valakit előítéletesnek, és honnantól rasszistának*. Az előítélet-alkotás pszichénk működésének sajátosságaiból ered, amely a természetes kategorizálás következménye. Mérsékelni lehet a jelenséget, de kiküszöbölni lehetetlen a társadalom életéből.

1.2. Diszkrimináció

Az előítélet gyakran táptalaja a diszkriminációnak, azonban a kettő külön is létezhet, hiszen nem feltétlenül torkoll cselekvésbe az, ami a fejünkben él, emellett a diszkrimináció sem vezethető vissza mindig közvetlenül előítéletre. Ezzel ki is mondtuk a diszkrimináció „definícióját”. Míg az előítélet egy csoportban kialakult attitűdöket feltételez a másik csoporttal szemben, addig a diszkrimináció már a tényleges viselkedésre, cselekedetre utal, amely arra hivatott, hogy elzárják egy csoport előtt azokat a lehetőségeket, amelyek mások számára nyitottak. (Giddens [1995] 259. old.)

Az ENSZ keretében elfogadott a *Faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről szóló nemzetközi egyezmény* – *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* - az 1969. évi 8. törvényerejű rendelet alapján a faji megkülönböztetést úgy definiálja, mint „minden olyan különbségtételt, kizárást, megsemmisítést vagy előnyben részesítést, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbítása.” (1969. évi 8. tvr. 2.§1/1. cikk)

Egy tágabb megfogalmazást ad az Európai Bizottság diszkriminációellenes kezdeményezése *„A sokszínűségért. A diszkrimináció ellen.”* – *For Diversity, Against Discrimination* – 2003-ban elindított információs kampány, amely a diszkriminációt, mint közvetlen hátrányos megkülönböztetést már szélesebb spektrumba helyezi, és több kitéltet fogalmaz meg, kik minősülhetnek kedvezőtlenebb bánásmódban. Ennek alapján megjelenik egy személy faji hovatartozásán, bőrszínén, nemzetiségén, nemzeti kisebbséghez való tartozásán kívül az „anyanyelve, fogyatéka, vallási vagy

világnézeti meggyőződése, politikai véleménye, szexuális irányultsága, és életkora miatti hátrányos megkülönböztetés.” (Európai Bizottság [2004].) Ha például egy ghánai pár albérletet keres és az egyik lakás főbérlője azt mondja nekik, hogy nem lehetséges, hogy kivegyék a lakást, mert a szomszédokat zavarná, hogy sötétbőrűek laknak mellettük, akkor ez közvetlen diszkriminációnak minősül, úgy, ahogy az is, ha egy munkáltató nem hajlandó mondjuk egyiptomi jelentkezővel betölteni egy bizonyos posztot annak származása miatt, hiába magasan képzett az illető.

1.3. Idegengyűlölet (xenofóbia)

Az idegengyűlölet egy másik csoport magunktól való negatív megkülönböztetéséből indul ki. Ez olyan „érzést és látásmódot jelöl, amelynek alapjául nem szolgálnak racionális vagy objektív tények, csupán társadalmilag felépített képek.” (Brander – Gomes – Keen – Lemineur [2004] 374. old.) A xenofóbok a „mi” és „ők” dichotómiára szűkítették látókörüket. Abból indulnak ki, hogy „mi” képviseljük a jót, az elfogadott helyes utat, míg „mások” az idegenek, bevándorlók, bárki, aki kívülről „származik” képviselik a bűnözést, jelentik a veszélyt, egyszerűen magát a rosszat. A történelem folyamán mindig „megtalálták” a társadalom azon szegmensét, akiket kívülállónak lehetett bélyegezni.⁶ A kívülálló csoportok közelségéhez félelem tapadt a befogadó társadalom részéről, ez a félelem pedig képes gyűlöletet, ellenség – érzést szülni.

Ahhoz, hogy kialakuljon egy csoportidentitás, észlelni és elfogadni szükséges a társadalomban lévő sokféleséget, ami addig nem negatív, amíg ezt nem azonosítjuk a veszéllyel. Az idegenekkel szembeni általános bizalmatlanság nem mai eredetű. A xenofóbia kifejezés az ókori görögöktől származik, és arra használták, hogy az idegenekkel szemben érzett ellenséges érzelmeiket írják le vele, tehát nem állt távol a mai jelentésétől. (Fredrickson [2002] 6. old.) Az emberiséget ők két csoportra osztották – görög és barbár világra, barbár alatt a „nem görögöket” értették. A kategorizálás tehát már ebben az időben megkezdődött, sőt nem állt meg ennél a dichotómiánál, hiszen már ekkor születtek az emberi nemek éghajlat és területek szerinti különbözőségéről leírások. (Makai [1977] 22. old.) Ezek a kategorizálások nagyrészt háttértudás, közvetlen tapasztalat nélkül jöttek létre, inkább feltételezések voltak. Ez lényeges különbség, hiszen az idegengyűlölet ma már alapszik, hogy egy társadalom közvetlen környezetébe beivódik egy teljesen eltérő eredetű, kultúrájú etnikumhoz tartozó népcsoport, és ebből fakadóan táplál *ellenérzést* a befogadó társadalom.

Az eddig tárgyalt fogalmak közül a xenofóbia áll legközelebb a rasszizmus jelenségéhez, azáltal, hogy a másságot negatívan állítja be megalapozott tények híján, illetve a xenofób és a rasszista egyén már nem áll meg a „gondolatoknál”, hanem azoknak testet öltve életre kelti az idegenekkel szembeni cselekedetek vonatkozásában.

1.4. Rasszizmus

A rasszizmus, mint látjuk, számos fogalomból táplálkozik, számos lépcsőfok vezet el kialakulásáig, azonban nem feltétlenül fejlődik ki belőlük, lehetséges, hogy ezek a fogalmak rögzülnek saját szintjükön, például egy erős negatív előítéletes beállítódás szintjén. Van, hogy számos ember megjegyzéseiből kiderül, hogy negatív előítélettel áll

⁶ Ilyen volt például a zsidók Németországban, vagy a brit muszlim közösség a londoni bombatámadások után.

bizonyos etnikai kisebbséghez, mégsem vallaná magáról, hogy rasszista. Amikor nyílt, negatív szóbeli kinyilvánítással találkozunk valamely egyén, vagy csoport részéről, megfogalmazódhat bennünk, vajon rasszista egyénről, rasszistákról beszélünk-e? Pontosan azért kell megvizsgálni a rasszizmus fogalmi jelentését, hogy tudjuk, a negatív előítélet, amely erős ellenszenvvé formálódhat az egyénekben, fakadhat műveletlenségből, tájékozatlanságból, vagy negatív tapasztalából, így ezek a személyek, csoportok nem nevezhetők rasszistáknak.

A fogalmi tisztázás előtt azonban ismertetem a rasszizmus-kutatás történetét, hogy hogyan, és mikor jelent meg a tudományos diskurzusokban, ezáltal tágabb képet kaphatunk a jelenség megértéséhez.

1.4.1. Rasszizmus-kutatás⁷

A tudományos diskurzusokat, vagy politikai vitákat a fajról, a rasszizmusról, a bevándorlókról, vagy kirekesztésről mindig más és más tényező hívta életre.

A rasszizmusról szóló kutatások az idegenekkel szóló értekezésekből indulnak ki. Ezek a kutatások országonként eltérő hagyományokból táplálkoznak, tehát (Kovács-Vidra [2004/1] 15. old.) Nagy-Britanniában és Németországban is más képezi gyökerét, eltérő történelmi múltjuk miatt. Nagy-Britannia esetében szerepe van a 20. század második feléig tartó gyarmattartó múltnak, a britek számára az idegent, még ma is a volt gyarmatokról érkező egyének fedik le, ennek alapján a kolonialista-posztkolonialista diskurzus adja legfőbb alapján az idegenekről szóló elbeszélési keretnek. Németországban mivel nem rendelkezett gyarmatokkal, a kívülről jövő idegen-képet nem kötik kolóniákhoz. (Kovács-Vidra [2004/1] 15. old.)

A 19. század legvégétől egészen az első világháború végéig a fajokkal kapcsolatos szociológiai kutatásokra a szociáldarwinizmusnak volt hatása. Ekkortól a faji alapú megkülönböztetésre helyeződött a hangsúly, megjelentek olyan tudományos magyarázatok, amelyek a fehér faj felsőbbrendűségét hirdették. (Kende-Vajda [2008] 13. old.) Azonban ezek inkább a rasszizmus kialakulásának gyökereit képezik, nem pedig az arról szóló kutatással foglalkoznak.

Maga a rasszizmus-kutatás a rasszokkal kapcsolatos tanulmányokhoz kötődik, ugyanakkor számos más kiegészítő-vagy részelmélet kapcsolódik a rasszizmus-kutatáshoz, úgy, mint a migráció -, vagy integrációelméletek. Ez utóbbi megjelenése az 1920-as évekhez, a „chicagói iskola” létrejöttéhez kapcsolható, és a hozzájuk kötődő szociológusokhoz, mint Robert Ezra Park (1884-1944), vagy Ernest Burgess (1886-1966).⁸ (Póczik [2008] 74. old.)

Az 1950-es évek végén, és az 1960-as években történt⁹ a kutatások nagy expanziója, ekkortól kezdtek igazán érdemben foglalkozni a rasszizmussal, és jelentek meg tudományos kutatások a témában. Ettől az időszaktól egészen az 1980-as évekig a diskurzusok központjában a faji, etnikai kapcsolatokkal foglalkozó tanulmányok álltak.

⁷ A rasszizmus kutatásról szóló részben Kovács Éva - Vidra Zsuzsanna: Az idegenekkel és külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma (1990-2002) című művére támaszkodom. (Kovács-Vidra [2004/1]: Az idegenekkel és külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma (1990-2002). In: Tóth Pál Péter (szerk.): Külföldiekkel vagy idegenekkel...Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentései 76, Budapest. p.15-46.)

⁸ Ők azt fejtik ki, hogy a „bevándorlók és a befogadó társadalom között olyan érintkezési felületek mutatkoznak, melyek elmélyítik az együttműködést és elősegítik a kulturális azonosulást.” (Póczik [2008] 74. old.)

⁹ Ez főleg a brit kutatásokra igaz, és azért erre az időre jellemző a kutatások expanziója, mert innentől képezi politikai viták központi elemét a harmadik világból irányuló migráció visszaszorítása, másrészt a faji diszkrimináció megelőzése érdekében hozott intézkedések. (Favell -Tambini [1995] 151.old.)

„Az angolszász etnikai kutatások legfőbb irányát *Michael Banton* és *John Rex* *Sociology of Race Relations* című munkája alapozta meg.” (Kovács-Vidra [2004/1] 25. old.) A posztkolonizációs-diskurzus jegyében Rex kiemeli az etnikai konfliktusok elemzése során, hogy a kulturális különbségeken kívül a gazdasági és politikai egyenlőtlenségek is hozzájárulnak a társadalmon belüli – idegenek és befogadók közötti – konfliktusok kialakulásához. (Kovács-Vidra [2004/1] 26. old.) A faji alapú megkülönböztetés tehát az 1960-as évektől az 1980-sa évekig központi helyet foglalt el a diskurzusokban.

Az 1980-as évektől kezdve már a kulturális, etnikai összefüggésekről jelentek meg tanulmányok, a központi elemet a neomarxista elméleteket gyártó szociológusok körében főleg az osztály és a rassz kapcsolata jelentette. Stuart Hall a birminghami iskola vezetője elméleti munkásságában azt mutatta ki, hogy a társadalmi gyakorlatok – mint a politika, vagy a gazdaság – mellett a rasszizmus is relatív autonómiával rendelkezik, vagyis nem lehet megérteni azt a környező társadalmi kontextus nélkül, ugyanúgy formálódik, mint a politika, vagy akár a gazdaság. (Kovács – Vajda [2004/1] 27. old.)

Robert Miles és Annie Phizacklea neomarxista modelljükben arra mutatnak rá, hogy 1945 után nem fejeződött be a gyarmatosítás, hanem folytatódott a kapitalista országok saját területén, azzal hogy munkásokat csábítottak külföldről, vagyis a nemzetközi munkás migráció a kolonizációs kizsákmányolás folytatása. „Más neo-marxista teoretikusokat azzal vádolnak, hogy analitikus fogalomként használják a rasszt, ezzel magát a fogalmat legitimizálva.” (Kovács-Vidra [2004/1] 27-28. old.)

Németország bár nem volt gyarmattartó birodalom, a bevándorlás jelentős volt az országba. A német nyelvű főbb diskurzusok az idegenellenességet/ idegengyűlöletet állítják középpontba a rasszizmus helyett, mivel a második világháború olyan súllyal bírt, hogy tabu témává vált a rasszizmus, mint fogalom, vagy kifejezés. Ehelyett az idegenellenesség (*Fremdenfeindlichkeit*), külföldi-ellenesség (*Auslanderfeindlichkeit*), kisebbségellenesség (*Minderheitenfeindlichkeit*) fogalmait használták. (Kovács-Vidra [2004/1] 43. old.) A német szociológusok közül Georg Simmel munkássága jelentett fordulatot az által, hogy az idegent nem negatív, hanem a társadalom pozitív szereplőjeként jelenítette meg. Ez a felfogás majd száz évvel később a multikulturalizmus eszméjében fog kiteljesedni. (Kovács-Vidra [2004/1] 38. old.)

Az 1990-es években a posztmodern szociológia német diskurzusai közül Ulrich Beck munkássága volt jelentős, aki arra mutatott rá, hogy a hidegháború utáni úrban a legfontosabb intézmények, mint a pártok, vagy a jogrendszer válságba sodródtak, legitimációs bázisukat elvesztették. A főáramlatbeli pártok meggyengülése mellett ez is hozzájárult ahhoz, hogy teret nyerjen az 1990-es években a neonacionalizmus, vagy a neofasizmus jelensége. (Kovács-Vidra [2004/1] 40. old.)

Mindezek alapján a két legfontosabb megállapítás – ami majd a rasszizmus Nagy-Britanniában és Németországban történő vizsgálatánál kerülnek elő – egyrészt, hogy Nagy-Britannia nem tudta levetkőzni gyarmati múltját, „feljebbvalósága” a gyarmatok felszabadulása után is megmutatkozik a bevándorlókkal szembeni negatív hozzáállásában. Másrészt Németország esetében érdekes, hogy a rasszizmus hogyan kerül ismét középpontba, miután ugyebár a második világháború után kitörlődött, még a szóhasználatból is.

1.4.2. A rasszizmus fogalmi változása az 1980-as évekig

A rasszizmusról számos magyarázat és definíció született az idő folyamán, vagyis mást jelent a 19. a 20. vagy a 21. században, annak alapján, hogy milyen tényezők hívták/hívják életre.

A rasszizmus vizsgálatakor a faj fogalmából kell kiindulni. Míg az előítélet és a diszkrimináció esetében többféle csoport lehet az alanya a megkülönböztetésnek, addig a rasszizmus már a 19. századtól a 20. század első feléig a bizonyos fizikai jegyekkel rendelkező egyénnel, csoportokkal, a 20. század második felétől a bevándorlók, etnikai kisebbségekkel szemben jelentkezett. Fogalmi komplexitását mutatja, hogy a történelem folyamán az idő múlásával meghatározott változásokon ment keresztül. Át kell tekinteni a rasszizmusra vonatkozó korpét, hogy megértsük jelentésének változatait.

Az, hogy mi a rasszizmus alapja, az koronként eltérő. Maga a „mátság” definiálása, a tőlünk való különbözőség, a társadalmi csoportok, emberi együttélés kialakulásával egyidősnek tekinthető. Már az ókori görögök és rómaiak is rendelkeztek etnikai alapú előítéletekkel, azonban abban a korban a vallás volt az alapja a társadalmon belüli csoportok megkülönböztetésének, így tehát a mai értelemben vett rasszizmus nem vonatkoztatható az ókorra, annak ellenére, hogy a másként gondolkodók sajátos üldöztetésnek voltak kitéve. (Fredrickson [2002] 6. old.)

A rasszizmusból eredő rassz kifejezés¹⁰ az angol nyelvű diskurzusokban a 16. században jelent meg, ekkor az eltérő társadalmak eredete és történelme alapján történő megkülönböztetésre használták, vagyis a nemzeti eredetről szóló mítoszok megalkotásában játszott szerepet. (Miles [1989] 32. old.)

Az emberi csoportok faji alapú, nyílt megkülönböztetése, mint a kialakuló rasszizmus alapja, a fajokkal kapcsolatos teóriák megjelenése, a „tudományos rasszizmus” keletkezése, mind a 19. századhoz köthetők. Ezek kialakulásában nagy szerepet játszott a pszichológia, pszichiátria együttese. Akik az emberek fajok szerinti kategorizálására és hierarchizálására vállalkoztak, a genetika, illetve pszichológia eszközeit használták azok igazolására. Így a pszichológia eszközt jelentett és „tudományos” igazolást adott a rasszizmusra. (CCHR [2004] 5. old.)

Az amerikai kontinens felfedezése a rasszizmus „új dimenzióit” találta fel: az európaiak fejében az indiánokról az a kép alakult ki, hogy nem rendelkeznek értelemmel, nem racionális lények, így meggyőzték magukat, hogy csak erőszakkal nyerhetők meg a kereszténység számára. A faji vagy biológiai alapú rasszizmus sarkalatos megjelenési formája a fekete afrikaiak rabszolgasorba vetése, amelyhez a bibliai Hám átkára való hivatkozás adta meg az indoklást. Eszerint Hámot megátkozta Isten, örökre szolgaságra ítélte őt és összes leszármazottját, ennek lett az eredménye, szemmel látható fizikai bizonyítéka, hogy bőrszínük fekete. (Fredrickson [2002] 43. old.)

A rabszolgatartás „intézménynek” felülvizsgálata csak a 18. században indult meg, addig ez a rendszer elfogadottságot nyert nyugati körökben. A felvilágosodás időszaka azonban ellentétes elveket hordozott magában. Bár az egyenlőséget hirdette, ez volt az az időszak, amikor „tudományos” igazolást nyújtottak a faji alapú megkülönböztetésre,

¹⁰ Az angol nyelvből ismert *race* nem feleltethető meg hazai nyelvhasználatban, mivel mi nem a rasszt, hanem a biológiai értelemben inkorrekt faj kifejezést használjuk, miközben elfogadott tény, hogy nincsenek fajilag eltérő csoportok, minden egyén egyetlen fajhoz tartozik, magához az emberi fajhoz. Mivel a faj szó írja le az angol értelemben vett *race* kifejezést, így azt vagyok hivatott használni.

ekkor hozták létre azon fizikai alapú tipológiákat, amelyek tudományos felhasználásával írták le az emberi fajokat. Az ekkor kialakult tipológiákba foglalt gondolatok nem eszkalálódtak gyakorlati lépésekbe, azonban majd táptalaját képezik a 20. századi elméletgyárak kialakulásának.

Mint látjuk, a rasszizmusnak a 19. századig nem a bevándorlók voltak a célpontjai. A később, majd bevándorlókat ért rasszizmus kialakulásának szempontjából fontos megemlíteni Francis Galton (1822-1911) pszichológus nevét, aki 1883-ban megalkotta az „eugenika” fogalmát a görög eugenés szóból, amely „jó árut” jelent, és azt jelenti, hogy „jobb emberi árut” kell használni a szaporodáshoz. Ez az elmélet a rabszolgaság igazolására volt hivatva, mégis később a délkelet-európai bevándorlókkal kapcsolatban hozták összefüggésbe, ugyanis úgy vélekedtek róluk, mint akik olyan biológiai csírákat hordoznak magukban, amelyek arra készítetik őket, hogy bűnözzenek. (CCHR [2007] 7. old.)

A fajnemesítés, a faji tisztaság, a sterilizálás nyílt alkalmazásának 20. századi megjelenése a náci rezsimhez köthető. A rasszizmus tudományos keretbe foglalásának gyakorlati alkalmazásához kellett, hogy állami szinten elfogadottá váljanak, törvénybe foglaljanak olyan téziseket, amelyek megalkotása hamis okfejtéssel és megalapozatlan tényekre való hivatkozással jöttek létre. A rasszizmus, mint ideológia létrejött ehhez a korszakhoz, az árják felsőbbrendűségének igazolására született tanulmányok kreálásához köthetők. Olyan vizsgálatokra alapozták az alsóbbrendű – felsőbbrendű faj közötti különbséget, mint például a koponyaméret tanulmányozásából született eredmények. (Makai [1977] 182. old.)¹¹ Az elméletek mennyisége addig burjánzott, amíg az azokra rábólintó személyek katasztrofális tettet hajtottak végre.¹²

A második világháború lezárulása, a Harmadik Birodalom eltűnése új korszakot hozott a rasszizmussal kapcsolatos diskurzusokban.

1.4.3. A rasszizmus fogalma az 1980-as évektől

A rasszizmus fentebb leírt változatai kevésbé köthetők a migrációhoz, a migránsokat ért rasszizmusához. Ez az összefüggés majd csak az 1980-as, 1990-es években kerül előtérbe. A rasszizmus, mint korábban már említettem, az idő múlásával és az alapján, hogy kiket érint, változik. Bár ma normatív értelemben a faj már nem használható az emberi csoportok leírására, a 19. század folyamán rengeteg faji alapú kategorizálást készítettek, a rasszizmus létrehozásában a faj volt a rendező „elv”, fogalom. Az egyénektől el nem választható és megváltoztathatatatlannak vélt faji kategóriákról beszéltek. Ma már a különböző népek, nemzetek eltérő külső fizikai megkülönböztetéséről beszélhetünk, mégis a rasszisták gyakran a faji alapú kategorizálást veszik alapul például az etnikai kisebbségekkel kapcsolatban, értem ez alatt a neonáci mozgalmakat Németországban, vagy az Amerikában létrejött Ku-Klux-Klan-t. Ezeknek a mozgalmaknak gyökerei vannak, amelyek a 19. század végére, 20. század elejére nyúlnak vissza, tehát ezek valós előzménnyel rendelkező, ma is létező

¹¹ Arthur-Joseph de Gobineau a fajok kategorizálásánál kitér a koponyaméretetek közötti különbségekre. (Makai [1977] 182. old.)

¹² A fajokról szóló elméletek, a „tudományos rasszizmus” alapkövei, amelyek párosultak olyan koncepciókkal, mint az élettér fogalma (Hans Grimm német író 1926-ban fogalmazza meg), vagy a Harmadik Birodalom fogalma (Arthur Moeller van den Bruch német történész 1923-ban alkotja meg) és ezek együtt vezettek a második világháborúban genocídiumhoz. (Makai [1977] 231. old.)

csoportok. Koncepciójuk központi eleme a „fajgyűlölet”, amely annak ellenére létezik, hogy társadalmilag konstruált fogalom, vagyis különböző emberi fajok valójában nem léteznek. Ezen összetartó elv alapján állítom, hogy *bár mára a kulturális alapú, új rasszizmus jelensége nyert teret, még ma is létező jelenség a faji alapú rasszizmus*. Valójában nem lehet éles határvonalat húzni a különféle rasszizmusok között, nem lehet tisztán „rég” vagy „új” rasszizmusról beszélni, mert minden korszakban újat jelentett a maga nemében. (Rathzel [2002] 3. old.) Az 1980-as években kialakuló „új rasszizmus” *jellegében* jelentett újat. Ekkortól Európának szembe kellett néznie a globalizáció által életre hívott számos jelenséggel, úgy, mint a nemzetközi migráció, multikulturalizmus, és az új rasszizmus fogalma.

Az 1990-es években az etnikai konfliktusok szította térségekből, illetve a poszt-szovjet térségekből nagymértékű vándorlás vette kezdetét legfőképp a fejlett világba. A globalizáció felgyorsulása nyomán beszélhetünk a nemzetállami keretek átalakulásáról. Egyre többen cserélnek hazát, de a vándorlás nem feltétlenül üldöztetés elől történik. A migránsok egy része gazdasági előnyökhöz jutás reményében hagyja el hazáját. Ugyanakkor nem csak migránsokról beszélhetünk a globalizáció nyomán, hanem menekültekről is. A bevándorlók és menekültek egyaránt ki vannak téve a célország társadalmi által táplált ellenérzéseknek.

Az 1990-es évek elejétől kezdett szerepet kapni a nyugati diskurzusokban, a bevándorlókat érintő rasszizmus. Társadalmi és politikai vitákban is központi helyet foglalt el a korabeli Európa egyik legnagyobb kihívása, a migránsok és a rasszizmus kérdése. Milyen változások zajlottak le, amelyek miatt kulcskérdéssé vált ezen összefüggés? Egyrészt a migráció és a letelepedés új mintázatai jelentek meg, kihívást jelentett az Európán kívülről érkező nagyszámú bevándorlók kérdése, másrészt a menekültek és menedékkérők száma is egyre nőtt. John Wrench¹³ és John Solomos¹⁴ az 1990-es években arra hívják fel a figyelmet, hogy nem szabad ignorálni politikai téren az új formát öltött rasszizmust a korabeli Európában, és úgy vélik, a legsúlyosabb hiba az, hogy nem veszik alapul a kérdést politikai párbeszédekben, és egyéb viták esetében. (Wrench - Solomos [1993] 5. old.) Ezen vitákra még ország specifikusan is kitértek, Németországra és Nagy-Britanniára vonatkoztatva.

A rasszizmus fogalmi változását tekintve egyértelműen megállapítható, hogy a 1980-as évek végétől, 1990-es évek elejétől már a bevándorlók jelentik a „máságot”, az idegent. Ez annak köszönhető, hogy a nemzetközi migrációs folyamatok felgyorsultak, és kihívásként jelentek meg az egyes államok belpolitikájában. Míg korábban a faji alapú – csupán akár a bőrszín szerinti – rasszizmus volt meghatározó, a 20. század végétől a bevándorlók által létrejött sokféleség kezelése vált kihívássá mind társadalmi, mind politikai szinten. Ez a sokféleség azt eredményezi, hogy az etnikumok közötti interakció magában hordozza az ellenségesség érzés, nem tetszés kialakulását, pontosan a különbözőség miatt. A nemzetállami keretekben meglévő etnikai-kulturális sokféleség két opciót feltételez: a befogadó társadalom vagy elfogadja a diverzitást, vagy nem. Ha nem, akkor testet ölt a célkeresztben lévő etnikai kisebbséghez való viszonyulás egyik formája, a modern rasszizmus, és ez által el is jutunk az „új rasszizmus” fogalmához, amely az 1980-as évektől jelent meg a tudományos diskurzusokban. Ezt a fogalmat az „új etnikai viszonyok” alapján lehet megragadni. A biológiai alapú rasszizmust a *kirekesztés* váltja fel, a központban a faji alapú kategorizálás helyett a kulturális alapú kirekesztés fog állni. Már nem a kirekesztettek lealacsonyítása lesz a cél, vagy az

¹³ A Warwick-i Egyetem, kutató munkatársa

¹⁴ A Londoni Egyetem szociológia tanszékének professzora

alárendelés, hanem a *távoltartás*. A kirekesztést a többségi társadalom az idegenekre vetítik, mivel ők nem tudnak integrálódni, és ebből fakad az idegenség érzet, tovább képezve az idegengyűlölet, ami pedig az új rasszizmus kialakulását képes megalapozni. Az új rasszizmus a lakhatásban, oktatásban, vagy a munkaerőpiacon képes megnyilvánulni, példának véve egy indiai egyént, aki később kap munkát, vagy később választanak ki a – munka - felvételi eljárásánál, mert mondjuk származása miatt negatív képeket, tulajdonságokat társítanak hozzá. (Kovács – Vidra [2004/1] 26. old.)

A befogadó társadalom célkeresztjében álló etnikai kisebbségi csoportok kulturális másságának hangsúlyozása egymást erősítő folyamatokból ered. Egyrészt, maga a befogadó társadalom bevándorlókhoz való hozzáállása megváltozott, ami generáló erővel bírt, hogy a kisebbségek saját kulturális csoportokba szerveződjenek, mivel nehezükre esett az integrálódás egy olyan környezetben, amely ellenségesen viszonyul hozzájuk, másfelől pont, hogy ezen társadalmi-kulturális szerveződések zártsága még jobban hozzájárult a velük szembeni idegenkedéshez, és az új rasszizmus kialakulásához. (Póczik [2008] 81.old.) A kulturális rasszizmus, hasonlóan a faji alapú rasszizmushoz kategóriákat gyárt, azonban mindkettő nevében benne foglaltatik, hogy mi alapján gyártják a rasszisták a kategóriákat. Az új rasszizmusról szóló diskurzusok egyrészt azon alapulnak, hogy felállítható a kultúrák hierarchiája, másrészt pedig, hogy egyes kultúrák, szokások, hagyományok nem férhetnek meg egymás mellett. Etienne Balibar (1942 -) és Pierre-André Taguieff (1946-) – francia filozófusok, elsőként érveltek amellett, hogy létezik az *új rasszizmus*, a rasszok nélküli rasszizmus, amely már nem hierarchiához kötött alá – fölé rendelésre támaszkodik, hanem a kultúrák közötti diverzitásra, különbsége. (Rathzel [2002] 7. old.)

Ezen paradigmaváltás – az új rasszizmus fogalmának megjelenése - azért volt hasznos, mert rávilágított, hogy nem csak egyetlenféle rasszizmus létezik, megnyilvánulási formáit tekintve több testet is ölthet. Az Európai Hálózat a Rasszizmus Ellen¹⁵ megfogalmazása szerint a rasszizmus megnyilvánulhat a foglalkoztatásban, a lakhatási körülményekben - miszerint alacsonyabb komfortú házakban élnek a kirekesztettek - az oktatásban, az egészségügyben, vagyis fontos, hogy a kisebbség is megfelelő egészségügyi ellátásban részesüljön. Emellett a kirekesztettek a rasszista alapú bűncselekményeknek, erőszakos cselekedeteknek, zaklatásoknak, és az internetes bűnözés egyik formájának, magának az internet általi rasszizmusnak is ki vannak téve. (ENAR [2008].)

Mindezek közül a rasszizmus legsúlyosabb megnyilvánulási formájának a rasszista alapú bűncselekményeket tartom – amelyek a két esettanulmányom központi elemét képezik - és az ezekre való felszólítást bármilyen keretek között.

A rasszizmus fogalma átalakuláson ment keresztül, attól függően, hogy milyen csoportok álltak annak célkeresztjében. A nemzetközi migráció, mint létező és el nem tűnő jelenség a rasszista hangokat nem fogja halkítani. Kiküszöbölni magát a rasszizmust, azt a jelenséget, amely már évszázadok óta létezik, majdhogynem lehetetlen. A bevándorlókkal és etnikai kisebbségekkel meg kell tanulni együtt élni. Az együtt élés „megtanulásában” azonban a politikai szereplőknek és a társadalmi szereplőknek – mint befogadók és befogadottak – is jelentősége van.

A dolgozat további részében megvizsgálom, hogy milyen változás történt a migrációban nemzetközi szinten, és hogy milyen összefüggés van a migráció és a rasszizmus kialakulása között.

¹⁵ European Network Against Racism – kisebbségek jogaiért küzdő nem kormányzati szervezet.

2. fejezet

A migrációs folyamatok összefüggése a kulturális rasszizmussal

Ahogy arról már szó volt, a globalizációnak számos „mellékterméke” keletkezett az 1980-as évek folyamán. Az egyik legfontosabb következménye a nemzetközi migráció fellendülése, új mintázatainak megjelenése, amelyek révén pedig meg lehet érteni, hogy miért alakulhatott ki és erősödhetett meg a kulturális-, vagy új rasszizmus. Aszerint, hogy mi változott globális kontextusban a mobilitást illetően, meg lehet érteni, hogy milyen szálak hívták életre a rasszizmus ezen formáját.

2.1. A bevándorlók „súlya”

A globalizáció nyomán a népesedési folyamatok és azok következményei szempontjából két ellentétes tendencia jellemzi a világot. Egyrészt a világ kevésbé fejlett részét a túlnépesedésből fakadóan alulfoglalkoztatás, alacsony életszínvonal, ezáltal társadalmi elégedetlenség terheli, míg a másik oldalon, a világ fejlettebb részének népességcsökkenéssel, a társadalom elöregedésével így relatív munkaerőhiánnyal kell szembenézni. (Szabó A. Ferenc [2006] 8. old.) A fejlett-fejletlenebb régiók tehát meghatározott előnyökkel-hátrányokkal bírnak. A nemzetközi migrációs folyamatok felgyorsulásának egyik oka egyrészt a mindkét oldalon meglévő *hiányosságokból* fakad. Másrészt az 1980-as években és az 1990-es években bekövetkezett változások is hozzájárultak a felgyorsulásához. Az 1980-as években a világnak szembe kellett néznie a világméreteket öltő népességmozgás rendkívüli problémájával, ez a változás azonban korábbi folyamatokra vezethető vissza. (Szabó A. Ferenc [2006] 9. old.)

Az 1950-es és 1980-as évek között meghatározó volt az Észak-Dél irányú vándorlás, a gyarmatok felbomlásával a harmadik világbeli országokból vándoroltak vissza a hivatalkok, fehér telepesek illetve katonák a volt anyaországba. A posztkoloniális migráció nyomán legfőképp Dél-és Délkelet Ázsiából, a Karib térségből és Afrikából kezdtek Angliába, Franciaországba, később Olaszországba, Spanyolországba vándorolni. (Cseresnyés [2005] 68. old.) Emellett ugyanebben az időben a vendégmunkás-migráció is hozzájárult a világ „kiszélesedéséhez”. Az 1950-es évek közepén a nyugat-európai fejlett iparosodott társadalmakban igény keletkezett a kevésbé fejlett munkaerő iránt, amely egy jobb lehetőséget jelentett az olasz, portugál, görög, később az észak-afrikai, illetve török munkásoknak. Ezt a folyamatot az 1973-as kőolajár-robbanás és az abból fakadó krízis állította meg, hiszen eztán a nyugat-európai államok nagy része „munkaerő-toborzási stoppal” fogta vissza a volt gyarmati népesség

beáramlását. (Cseresnyés [2005] 69. old.) Majd csak az 1980-as évek végén nyitották meg újra a határokat, ami nyomán ismét nagyobb bevándorlási hullám vette kezdetét Észak-Amerikába, Ausztráliába és Nyugat-Európába. Az ekkori migráció újdonságát jelentette, hogy a célországok és kibocsátó országok köre kiszélesedett, például Dél-Európa is megjelent a migrációs folyamatban. Emellett a migránsok karakterében is újat hozott ez az időszak, egyrészt a „női gazdasági migránsok nagyobb részvétele miatt, másrészt pedig a képzettség viszonylatában a képzetlen munkások, vagy segédmunkások, és a nagyon magasan képzettek vették célba a fejlettebb térséget.” (Castles [1993] 18. old.) Az Észak-Dél irányú vándorlás a hidegháború után is meghatározó tendenciája maradt a nemzetközi migrációnak, ugyanis a korábbi bipoláris világ-megosztásból kiesett a volt szocialista térség, így míg korábban, a második világ egy politikai fejlődési alternatívát nyújthatott a harmadik világ vagy fejlődő térség számára, addig kiesésével, az 1990-es évektől már kizárólagosan a kapitalista országok felé való vándorlás mutatott alternatívát. Az Észak-Dél dichotómia mellett ugyanakkor meghatározó volt a felbomló Szovjetunió egykori tagországaiból való vándorlás nyugatra. (Castles [1993].) A transznacionális vándorlás mellett az óriási méreteket öltött menekültáradattal is szembe kellett néznie Nyugat-Európának, a volt szovjet térségből, illetve az 1990-es évek elején az etnikai konfliktusok szította harmadik világbeli térségekből egyaránt.¹⁶ Nem csak a konfliktusok számának növekedése indította meg a tömeges helyváltoztatás folyamatát, hanem a világ népességének óriási méretű növekedése, ami a technikai – ipari - termelési modernizációnak tudható be. Ez a modernizálódás azonban hozzájárult a világ fejlett és fejlődő társadalmainak még élesebb marginalizálódásához is, ami további migrációt - előidéző tényező volt.

Ezek, a nemzetközi migrációban végbemenő folyamatok, a határokat mindinkább leszűkítették, és a globalizálódó világ kapuját még szélesebbre nyitották.

2.2. A bevándorlókhoz társított veszélyek

A változások számos következményt vontak maguk után. Egyrészt, a befogadó országok úgy vélték, hogy a vendégmunkás migránsok majd idővel visszatérnek saját országukba, azonban ez már alapjaiban hibás feltételezés volt, hiszen vonzó volt a jobb kereseti lehetőség, maga a munkalehetőség, nem beszélve arról, hogy gyakran már családot is a befogadó országban alapítottak. A vendégmunkások mennyiségi növekedése a szolgáltató szektor fejlődésének tudható be, illetve annak, hogy a segédmunkákat nem szívesen vállalták a befogadó társadalom tagjai, így lehetőség volt a bevándorlók ilyen jellegű munkákban való elhelyezkedésére. (Castles [1993].)

Van egy másik, hangsúlyosabb következménye a II. világháború utáni nemzetközi vándorlásnak, méghozzá a fejlődő világból érkező bevándorlók kulturális különbözősége. A bevándorlók fizikai eltérése, vagy vallási, szociokulturális, szokásbeli

¹⁶A nemzetközi jog különbséget tesz migráns és menekült között. A legfontosabb különbség, hogy míg a migránsok, főleg a gazdasági migránsok saját elhatározásból hagyják el lakóhelyüket, addig a menekültek üldöztetésből kifolyólag, hogy megvédjék életüket, vagy szabadságukat, tehát nem öncélból. (UNHCR [2007-08] 7. old.)

Az ENSZ 1951. évi menekültügyezménye szerint a menekült olyan személy, „aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása vagy politikai meggyőződése miatti üldöztetéstől való megalapozott féltelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldöztetéstől való féltelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni.” (UNHCR [2007-08] 11. old.)

különbségei által a befogadó országok társadalmi a bevándorlókhoz rengeteg veszélyt társítanak. (Póczik [2008] 82. old.) Ezeket a „veszélyeket” a migrációt életre hívó tényezőkből lehet megérteni. Ahogy arról már szó volt, a migráció történhet munkakeresés miatt, vagy a magasabb életnívó elérése miatt, amelyek a betelepülők nézőpontjából csábító tényezőknek számítanak. A befogadó társadalom részéről előnynek számít az, hogy a bevándorlók nagyrészt az alacsonyabb presztizsű munkákat vállalják el, főleg a szolgáltató szektorban, segédmunkás pozícióban helyezkednek el, amelyeket a befogadó társadalom tagjai nem szívesen végeznek. Emellett mivel főleg fiatalok szoktak útra kelni, így felpezsdíthetik a fejlett országokra jellemző elöregedő társadalmat. Ezek mind pozitívumok, és nem jelentik a biztonságérzet hiányát. Másfelől azonban rengetegféle veszélyérzetet hordoz magában a teljesen más kultúrához tartozó csoportok megjelenése, és mivel ez nagyobb súlyt nyom a latba, hozzájárul, hogy a társadalom szegmenseiben megjelenjen a rasszizmus. (Póczik [2008] 86. old.) Milyen veszélyeket társít a befogadó társadalom a bevándorlókhoz? Egy új helyzettel szemben, ha a fenyegetettség érzése észlelődik, mind a befogadó, mind a befogadott közösség védekezni próbál. *A befogadó társadalom migrációból származó hátránya járul hozzá a bevándorlókhoz való negatív hozzáálláshoz, a rasszizmus kibontakozásához, illetve a „betelepülők”, migrációból származó hátránya a befogadó közösség migrációból származó hátrányai visszacsapódásának következménye.* Állításom bizonyítására szolgálnak az alábbi feltevések.¹⁷ A bevándorló csoportok etnikulturális kisebbségként való megjelenése egy, a tőlük teljesen eltérő kultúrájú, hagyományú társadalomban „kulturális ütközést” idéz elő, ami azt jelenti, hogy a befogadó társadalomba való megérkezésükkor teljesen „elütnek” a befogadó közösségtől „szellemi, anyagi és megélhetési kultúrájukban, a megélhetés struktúráiban, érték-és szokásrendszerükben”. (Póczik [2008] 82. old.) Ezen eltérések nyomán gyakran saját társadalmi teret, térben elkülönülő struktúrát hoznak létre, a nyelv ismerete nélkül saját körükben maradnak, nem tudnak kezdetben a befogadó társadalomhoz formálódni. A térbeli elkülönülés, illetve a lakóhely szerinti szegregáció erősíti a velük szembeni idegenkedést, „idegenség-érzést”.

A gazdasági kockázatokhoz, vagy veszélyekhez tartozik, hogy a migránsok munkaerőpiaci fenyegetettséget jelentenek, a befogadók úgy érezhetik, hogy „ellopják” azon munkákat, amelyeket eredetileg betölthetnének ők is. Másrészt a foglalkoztatottság területén egyensúlyi problémák alakulhatnak ki a tőkejövedelmek többségi és kisebbségi csoportok közötti egyenlőtlen megoszlása miatt. Harmadrészt, a bevándorló etnikulturális kisebbségek gyakran illegális munkavállalásba kényszerülnek, amelyből a megtermelt tőkejövedelem a befogadó ország gazdaságába nem forog vissza. (Póczik [2008] 90. old.)

A bevándorlók jelenlétéhez kulturális veszélyeket is társítanak a befogadók, amennyiben a kulturális egység, nemzeti egység megbomlását vélnek felfedezni a kulturális sokszínűség kialakulásában. A kulturális különbségek miatt a társadalmi kohézió bomlása megerősíti a társadalmon belüli konfliktusokat, a multikulturális társadalom veszélye identitásproblémához vezethet.

További kockázati tényező, hogy az illegális bevándorlás növekedése, vagy az embercsempészet jelensége miatt, a bevándorlókhoz társítják a bűnözés növekedését is. Bűnbakot képeznek belőlük, és őket teszik felelőssé az országon belüli magas bűnözési

¹⁷ A bizonyításnál Póczik Szilveszter-Dunavölgyi Szilveszter [2008]: Nemzetközi migráció-nemzetközi kockázatok. HVG-ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft, Budapest. című művére támaszkodok legfőképpen.

rata miatt.¹⁸ Amíg a menekültekre úgy tekintenek, mint bűnözőkre, addig a rasszizmus sem fog eltűnni. (Póczik [2008].)

Mindezen kockázati tényezők – a befogadó társadalom nemzetközi migrációból fakadó hátrányai - a szélsőséges mozgalmak, diszkrimináció, szegregáció megerősödéséhez, végül rasszizmushoz vezetnek, amik pedig a betelepülők migrációból származó hátrányait, az ő biztonsági fenyegetettségüket jelentik.

A bevándorlókhoz, vagy a migrációhoz társított veszélyek a „kulturális ütközésekből” fakadnak, és így már érthető az új, vagy kulturális rasszizmus gyökere, amely a kulturális különbözőségre, a kirekesztésre helyezi a hangsúlyt, nem a faji alapú alárendelésre.

Mindezen folyamatokhoz, a bevándorlók - befogadók veszélyeinek kialakulásához a migráció új karaktere és mintázatai járultak hozzá, amely révén nyílt útja volt a kulturális rasszizmus megerősödésének az 1980-as évektől kezdve.¹⁹ Ezek a változások a *társadalomban* „termelik” a rasszizmust, a kulturális ütközés révén. Emellett azonban van még egy „rasszizmus-stimuláló” tényező Nyugat-Európában, még hozzá maga az *Európai Unió*. „Az EU két módon tudja előidézni a rasszizmust, egyrészt a *harmadik országbeli lakos* kategória megalkotásával, másrészt úgy, hogy problematikus kategóriaként kezeli a bevándorlókat” (Maier [2002] 94. old.)

A Szovjetunió felbomlása nem csak a volt szovjet területekről érkező nagyarányú bevándorlást hívta életre, hanem az Európán kívüli migrációt is. Emellett megnyílt az út az egységes európai identitás létrejötté előtt is, aminek megerősítését a közös szimbólumrendszer, a tagállamok közötti szabad piac és a közös állampolgárság bevezetésével is segítették és ez mind hozzájárult, hogy Európa egységesnek érezze magát, hogy érezze a közös európai kultúra súlyát. Ezzel szemben, ahogy említettem nem csak az európai bevándorlás, hanem az Európán kívülről érkező migránsok is színesítették az egyre egységesebb kohézióban feltűnő Európa-képet (Castles [1993] 22. old.), ami hozzájárult, hogy a nem – európai bevándorlók és az európai állampolgárok közötti szakadék egyre erőteljesebb legyen. Mivel azonban a migráció megállíthatatlan, és a harmadik világból érkező bevándorlók kulturális különbözősége meglehetősen kitapintható, sokkal könnyebben eszkalálódik a társadalmon belüli ellenségérzet rasszizmusba. Azzal, hogy az Európai Unió megalkotta a harmadik országbeli lakosok kategóriát, „sikeresen” táplálta a rasszizmust, mivel még inkább érzékelhető a kulturális szakadék európai és nem európai között. (Maier [2002] 95. old.) Ezzel a kategorizálással hozzájárul ahhoz, hogy a migránsokra problematikus csoportként tekintsenek Európában, akiknek kulturális – szokásbeli különbségeiknél fogva amúgy is nehéz a többségi társadalomba való integrálódás.

A Szovjetunió felbomlása tehát egy esélyt adott az EU-nak, hogy egységesebben szerepeljen, és az 1990-es évek folyamán felállítson bizonyos „közös” kereteket²⁰ az egységes identitás megerősítéséhez. Az EU komplexitása abban rejlik, hogy egyrészt egy közös entitás, másrészt pedig nemzetállamok összessége, így ez magában hordozza azt, hogy amellet, hogy sokan hívei a nemzetek felettségének – szupranacionalitásnak - mondjuk a gazdasági érdekek miatt, vannak, akik a nemzetállami karakterre akarják

¹⁸ Ezt az összefüggést az esettanulmányokban részletezem.

¹⁹ Az ismertetett kockázati-és veszélytényezők napjainkra is jellemzőek a bevándorlókkal kapcsolatban, azonban a kulturális rasszizmus megjelenése az 1980-as évek végi nemzetközi migráció jellegének megváltozásához köthető.

²⁰ Ilyen volt az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződés, vagy az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés.

helyezni a hangsúlyt, a nemzeti értékek védelmében. Itt rejtőzik egy, az Európai Unió létéből fakadó további rasszizmus stimuláló tényező, ugyanis azzal, hogy az EU meghozta ezeket az összetartást elősegítő intézkedéseket, felerősítette a vele szemben álló nemzeti hangokat. Ezek egyfajta támadásba mentek át, és tisztán a nemzeti egységre hivatkozva, tisztán nacionalista keretek között elképzelve a jövőt, hozzájárultak a xenofóbia és a rasszizmus megerősödéséhez az által, hogy programjuk között elsőként szerepet a bevándorlók, a *kívülállók* elleni „harc”. (Gellner [1995] 6. old.)

Ezen megoszoló vélemények, a fejlődési irányt tekintve eltérő nézetek uralkodása nem zárják ki egymást, hiszen a nemzetállami koncepciót hangoztató pártok is az Európai Unióhoz tartozó országokban szerepelnek, joguk van a szervezkedésre, attól függetlenül, hogy az ország domináns szereplői mondjuk az EU elkötelezett hívei.

Ebben a környezetben a migránsok egyrészt számarányuk miatt jelentettek problémát, tehát hogy egyre többen és többen jelentek meg Európában – főleg az 1970-es évek munkaerő-toborzási időszak óta –, másrészt az európai államok nem voltak felkészülve azokra a migránsokra, akik a munkaszerződésük lejárta után nem települtek haza. (Rudolph [1994] 121. old.) Ez a tévhit - vagyis hogy a vendégmunkások hazatelepülnek – oda vezetett, hogy a befogadó országok elmulasztottak olyan erőfeszítéseket tenni, amelyekkel integrálni lehetett volna őket, így a befogadó társadalommal szemben óriási hátrányban voltak, hiszen nem rendelkeztek azon társadalmi – kulturális tőkével, amivel a többségi nemzet tagjai. (Maier [2002] 98. old.)

Ha egybevetjük az európai identitás megerősödését, vagy a nemzetállami szinten megerősödő szélsőjobboldali hangokat, akkor egyértelmű, hogy a harmadik világból érkező bevándorlókat miért ábrázolják problematikus kategóriának, és ezzel együtt miért társítanak hozzájuk veszélyeket: az *eredetük*, *származásuk* miatt, azért mert ők *nem nyugatiak*, és ez a háttér nagyarázza, hogy miért nem képesek beilleszkedni a többségi társadalomba. Az integráció hiánya erősíti az idegenekkel szembeni negatív attitűdöket, amelyeket a szélsőjobboldali pártok képesek a leginkább kihasználni az által, hogy a bevándorlókat okolják, teszik bűnbakká a társadalomban, gazdaságban fellelhető problémákért. (Gellner [1995] 8. old.)

Bár az Európai Unió eltörölte belső határait, a külsőket továbbra is szigorúan felügyeli és szabályozza, hogy kik léphetnek be, és kik *nem*. Az erőteljes határszabályozás egyrészt arra alkalmas, hogy limitálja az Európán kívülről érkezők számát, másrészt, hogy az illegálisan belépőket kiszűrje. A határerősítések, az Európa körüli bástya – és ezt a felfogást tudatosító európai társadalom - oda vezetett, hogy még azokra is veszélyként tekintenek, akik legálisan érkeznek a nyugati értékeket képviselő EU-ba. (Maier [2002].)

Mindezen tényezők – legfőképp a szélsőjobboldali pártok általi rasszista nézetek tolmácsolása a bevándorlókkal szemben - járulnak hozzá ahhoz, hogy a migráns csoportokkal szemben radikalizálódjon az ellenségézés, kialakuljon a rasszizmus.

A következő fejezetben, esettanulmány formájában először Németországra koncentrálni mutatom be a fentebb leírt problémák alapján a bevándorlókat érintő rasszizmust.

3. fejezet

Esettanulmányok

Németországot és Nagy-Britanniát is ugyanazon szempontok alapján vizsgálom. Először a bevándorlási tendenciákat ismertetem a második világháborútól napjainkig, majd a rasszista hagyományokat, tekintetbe véve az országok történelmi múltját a bevándorlást illetően és azt, hogy a jelenlegi rasszizmus miből táplálkozik. A *hagyomány* vizsgálatának központjában az 1980-as, 1990-es évek áll, az akkori, migrációban bekövetkezett változások, és az annak következtében megerősödő rasszista megnyilvánulások a befogadó ország részéről, amelyek a 21. századi rasszizmus alapját képezik mind Németországban, mind Nagy-Britanniában.

A dolgozat fókuszában az ezredforduló óta történt folyamatok szerepelnek, az alapján, hogy milyen rasszista megnyilvánulások történtek a 21. századtól kezdve, kik állnak a célkeresztben, kik *felől* érkeznek ezek a megnyilvánulások politikai és társadalmi szinten, kiemelve a szélsőjobboldali pártokat és a neonáci szervezeteket, és hogy ezek kezéhez milyen rasszista alapú cselekmények tapadnak. Milyen válaszok születtek a rasszizmus visszaszorítására? Ezen pontok végig vitelével lehetőleg választ kapunk arra, hogy merre tart e két multietnikus ország a bevándorlás kihívásával való megküzdést illetően.

3.1. Németország

3.1.1. Bevándorlási tendenciák a második világháborútól az ezredfordulóig

Németország egészen az 1990-es évekig eltekintett attól, hogy magát bevándorlási országgént deklarálja. Ez egyrészt abból a múltból fakadó tényből eredt, hogy kimaradt a gyarmattartó birodalmak sorából,²¹ azok híján pedig nem volt „kitéve” a felszabadulások utáni migráns - és menekültáradatnak. A XX. század azonban bebizonyította, hogy nem lehet csak ez alapján megítélni, hogy valamelyik ország *tipikus bevándorlási ország* - e. Németország a huszadik század második felétől kezdve már a *tipikus multietnikus ország* képét mutatta, ez a kép pedig azóta nem látszik megtörni. Ezen heterogenitás kialakulása a huszadik század folyamán végbement helyváltoztatásoknak köszönhető. A második világháború végétől nézve több szakaszt lehet elkülöníteni Németországban a migrációs folyamatokat tekintve. Így az első szakasz a háború végétől az 1950-es évek elejéig tartott, utána az 1955-1973 közötti időszakot az aktív munkaerő toborzás határozta meg, a harmadik szakasz az 1973-1988

²¹ A 19. században Németországnak ítélt Togo, Kamerun, nyugat - és kelet-afrikai gyarmatok csak az első világháborúig tartoztak hozzá.

közötti, amikor – szemben az előző szakasszal – a migráció visszaszorítására törekedett az állam. A negyedik szakasz a szocializmus bukása, és az az utáni, 1988-2000 közötti időszakot fedi le. (Bauer - Dietz - Zimmermann - Zwintz [2005] 200. old.) Ezek a szakaszok az időbeli különbségükön kívül jellegükben is különböznek, hiszen minden korszakban más és más tényező járult hozzá a migráció formálódásához, a migránsok összetételének és számának változásához. A migrációs folyamat első szakaszában legjelentősebb szerepe az „Aussiedler”²² migránsoknak volt, mivel a szovjet főparancsnokság elrendelte a német származásúak kiutasítását több közép-kelet-európai országból, mint például Lengyelországból, Magyarországból, Jugoszláviából vagy Csehszlovákiából. (Windt [2008] 195. old.) A kiutasítás eredményeként 1945 és 1950 között 12 millió német származású egyénből 8 millióan Nyugat-Németországban, 4,6 millióan pedig Kelet-Németországban telepedtek le. (Rudolph [1994] 115. old.) A migránsok befogadása magas számuktól függetlenül nem jelentett problémát, egyrészt azért, mert etnikai hátterük német volt (Oezcan [2004].), másrészt 1948-ban valutareformot vezettek be, a gazdasági növekedés stabilitást hozott, és a munkanélküliségi ráta is csökkent 1950-es 10,4%-ról 1954-re 5,5 %-ra. (Bauer – Dietz – Zimmermann - Zwintz [2005] 205. old.)

A bevándorlók száma a második szakaszban kezdett el németországi viszonylatban gyors mértékben növekedni, a liberális német bevándorlás politika nyomán. 1955-1973 között az állam munkaerő-toborzásba kezdett, a gazdasági növekedés nyomán fellépő munkaerő már kevés volt, a munkaerőhiányt pedig toborzási akcióval próbálták kiküszöbölni. Ennek érdekében többek között Olaszországgal (1955), Spanyolországgal (1960), Törökországgal (1961), Marokkóval (1963), Tunéziával (1965) kötött egyezményeket, hogy *ideiglenes* munkaerőt kaphasson. (Rudolph [1994] 119. old) A terv az volt, hogy ideiglenes, meghatározott időre szóló – egy évre kiterjedő - munkaszerződéseket kötnek, aminek lejártá után ösztönzőkkel segítik a vendégmunkások hazatelepülését. Az aktív toborzási politika nyomán a kezdeti 1950-ös 60.000 külföldi száma 1973-ra elérte a 869.000 főt. Visszaesés csak az 1967-68-as években történt az akkori gazdasági recesszió nyomán, attól függetlenül magas volt a bevándorlási arány.²³ Az idegengyűlölet, a más nemzetiségűekkel való megferés nehézsége ekkor kezdett kibontakozni a német lakosság körében. A legeltérőbb és a legnagyobb számú etnikum a *török* volt, amely a mai napig a legnagyobb kisebbséget adja a népességen belül.²⁴ (Koc [2009] 105. old.) A vendégmunkás migráció időszakában a külföldi munkásokkal szemben az állam is és a nép is nyitott volt. Ez az időszak, amikor igazán közel kezdenek kerülni a többségi társadalomhoz a szokásban, kultúrában, vagy vallásban eltérő csoportok. Bár a különbség érződni kezd, a tolerancia felső küszöbét még nem lépi túl.

1973-ban 180 fokos fordulat következett be a bevándorlás politikát illetően. A kőolajár robbanás miatt bekövetkező világgazdasági válság nyomán a gazdaság összeomlása rányomta bélyegét a munkaerőpiacra, le kellett állítani a toborzást, hiszen nem tudott már ennyi munkáskezet ellátni az ország. Bár a bevándorlók száma csökkent,²⁵ mégis meghatározó maradt a migráció a *családegyesítések* révén, a Németországban maradt

²² Aussiedler – német származású bevándorlók, akik Közép-Kelet- Európa országait elhagyva vándoroltak Németországba. (Bauer – Dietz – Zimmermann - Zwintz [2005] 199. old.)

²³ Melléklet 1. Ábra

²⁴ 2008-as becslést alapján a török 28%-át teszik ki a németországi külföldieknek, ami 2,1 millió főt jelent. (Koc [2009] 105. old.)

²⁵ 1973-ban 869,109 migráns érkezett, 1975-ben már 366,095. (Bauer – Dietz – Zimmermann - Zwintz [2005] 211. old.)

vendégmunkások családtagjainak ugyanis megengedték a bevándorlást. (Rudolph [1994] 121. old.) A válságnak „köszönhetően” egyre nőtt a társadalmi feszültség, a szakadék a külföldiek és a németek között. Ezt a szakadékot a növekvő munkanélküliség élezte ki, a teljes külföldi népességen belül 1974 és 1979 között csökkenő tendenciát mutat a foglalkoztatottak száma. (Bauer – Dietz – Zimmermann - Zwintz [2005] 212. old.)

Az 1980-as években, Németországban és a világban lezajlott változások új fejezetet nyitottak a migrációs folyamatokban. 1989-ben véget ért a hidegháború, a Szovjetunió felbomlása óriási menekültáradatot vont maga után a posztsovjét térségből Nyugat-Európába. Emellett a berlini fal leomlásával tömegesen indult meg az egykori NSZK-ba történő migráció az NDK-ból. Nem csak a Kelet - Nyugat helyváltóztatás volt ekkor meghatározó, hanem - az 1980-as évek végi közel-keleti konfliktusok,²⁶ illetve az 1990-es évekbeli afrikai konfliktusok²⁷ nyomán meginduló menekültek révén - az Észak-Dél irányú is. Az 1989-ben összesen 4, 845,882 külföldihez képest 2001-re már 7,318,600 bevándorló érkezett. (Bauer – Dietz – Zimmermann - Zwintz [2005] 216. old.) A bevándorlás *addig nem látott mértéke*, a nagyszámú *idegen* jelenléte hívta életre a társadalom ellenség – és kényelmetlenség - érzetét, amelyet a szélsőséges szervezetek, szélsőjobboldali pártok aknáztak ki, hozzájárulva önmaguk megerősödéséhez. Erre a folyamatra részleteiben a következő fejezetben térek ki.

3.1.2. A németországi rasszista hagyományok

3.1.2.1. A második világháború nyoma

A rasszizmus témája országonként eltérően, az emberekből valamiféle tartózkodást vált ki, mintha tabu téma lenne, vagy nem illene erről beszélni. Németországban sem volt használatos maga a szó a második világháború után, egészen az 1980-as évekig, amikor már felálltak bizonyos rasszizmussal foglalkozó szellemi műhelyek. (Kovács-Vidra [2004/1] 43. old.) Az, hogy miért volt tabu téma, nem szorul különösebb magyarázatra. Németország abból a szempontból megbélyegzett ország, hogyha annyit mondunk, antiszemitizmus, nácizmus, haláltábor, holokauszt, tömeges népirtás, akkor nagy valószínűséggel erre az országra gondolunk. A II. világháborúban elkövetett emberiesség elenni büntettek a tudományos rasszizmus ideológiáján alapultak, és ezek az ideológiák a legkegyetlenebb tettek megvalósításának adtak alapot és igazolást. A tudományos rasszizmus tudománytalansága – vagyis hogy az emberek csoportjait fajok alapján lehet kategorizálni, amelyek elidegeníthetetlenek tőlük és ennek nyomán léteznek *felsőbb és alsóbbrendű fajok* – ma már nem vitatott tény.²⁸ A második világháborús tapasztalatok alapján érthető, hogy a következő évtizedekben a német diskurzusokból kitörlődött a rasszizmus szó.

Az 1980-as években aztán ismét előtérbe került a jelenség, ekkor kérdőjeleződött meg ugyanis a tudományos alapú rasszizmus és a középpontba az új, kulturális rasszizmus került, amelynek alapja a kultúrák összeférhetetlenségéből fakad, és az ebből fakadó kirekesztés váltja fel az *alá - fölé rendelőt*. A kultúrák összeférhetetlensége csakis abból a megelőlegezésből fakadhat, hogy léteznek egymás mellett élő, eltérő etnikumú csoportok, ez pedig a tömeges méreteket öltött nemzetközi migráció hozadéka. A második világháborúnak a nyoma abban nyilvánul meg, hogy magának a náci

²⁶ lásd.: Irak-Irán háborúja 1980-1988 között

²⁷ lásd.: ruandai polgárháború

²⁸ A faj társadalmilag konstruált fogalom, mégsem esett ki a szóhasználatból.

ideológiának a létezése alapot nyújtott az 1990-es évekbeli erőszakhullám igazolására, és a szélsőjobboldali aktivisták máig ható cselekedeteire és nézeteire. A második világháborús náci hagyományból táplálkoznak tehát az 1980-as, 1990-es évekbeli szélsőséges erők.

3.1.2.2. A szélsőséges erők közötti különbségtétel

Ki gondolta volna, hogy a náci rémtettek szörnyű traumája után eljön egy időszak, amikor emberek egy csoportja ismét átveszi és a maga nyelvére formálja a korábbi ideológiákat. Belegondolni is szörnyű, hogy az 1980-as években feléledtek a Holokausztot tagadó neonáci hangok, miközben túlélői még személyesen tapasztalták meg annak embertelenségét. Az 1980-as, 1990-es évekbeli szélsőjobb mozgalmak és az akkori rasszista hagyomány a II. világháborús náci ideológiákra vezethető vissza, míg az 1980-as és 1990-es években történt változások a *napjainkig* eszkalálódó rasszista eseményeknek képezik szilárd alapját.

Ahhoz, hogy kikristályosodjon a rasszizmus alapja, különbséget kell tenni a *neonáci*, a *szélsőjobboldali megmozdulások*, a *szélsőjobb pártok* és a hozzájuk kötődő *aktivisták* között. A neonáci ideológia nem meglepő módon a hitleri Németország ideológiáját vette át, a társadalmat a legkeményebb módon ítéli meg és strukturálja, középpontba állítva a nemzeti ideológiát, amelyet szerintük a *bevándorlók* „zúznak szét”.

Az ún. neonáci csoportok a társadalom szintjén szerveződhetnek, nyíltan, vagy betiltás esetén „földalatti” szervezetekként hirdetve eszméiket. A jobboldali szélsőségesek ideológiáját képezi a rasszizmus, – a biológiai különbségeken alapuló erőszak – az antiszemitizmus – zsidó származásúakkal szembeni diszkrimináció – és a xenofóbia. A skinhead csoportok is ezen ideológiákat osztják, ők külsőséges jelekben is magukban hordozzák a Harmadik Birodalom egykori szimbólumait.²⁹ A szélsőjobboldali pártok támogatása a szélsőjobboldali aktivisták felől – ahogy a nevében is benne van – aktív szereplésből áll, nem csak abból, hogy rájuk teszik le voksukat a szavazásnál. (Klandermans - Mayer [2006] 3. old.) Gyakran csoportokba rendeződve utcai gyülekezeteket, tüntetéseket szerveznek. A bevándorlókkal szembeni atrocitások, szóbeli, vagy fizikai erőszakos megnyilvánulások ezen csoportok tagjaihoz köthetők. Bár nagyrészt egy-egy szélsőjobb párt mögé vonulnak fel és erős támogatottsági bázisukat képezik, lényeges, hogy nem minden szélsőjobb támogató tagja ilyen szervezeteknek, vagy osztja ezen *erőszakos* nézeteket. A szélsőjobb pártok az erőszakos aktivistáktól eltávolodnak hivatalos szinten, tagadván, hogy buzdítanák őket erőszakos cselekedetekre, mivel a német kormánynak az Alapokmány³⁰ nyomán joga van azon pártok betiltására, akik fenyegetést jelentenek a köztársaságra. (Castles [2009] 293. old.) Bár a társadalom szintjén és a politikai szinten megjelenő szélsőségesek között különbséget kell tenni a bevándorlók elleni küzdelem szempontjából, természetesen van kapcsolat a szélsőjobb pártok és az azokhoz kapcsolódó aktivisták között, az összekötő neonáci ideológia által.³¹ (Klandermans – Mayer [2006] 4. old.)

²⁹ Jellemző a kopaszra borotvált fej, vagy a horogkereszttel díszített ruhák használata. Az 1945-ös Német Büntető törvénykönyv 86. cikkelye azonban tiltja a náci szimbólumok, vagy a náci propaganda használatát. (Fullerton [1995] 72. old.)

³⁰ Az 1945-ös German Constitution, Alapszerződés alapján van joga hozzá.

³¹ A Nationaldemokratische Partei Deutschlands támogatói közé a német egyesítést követően számos neonáci aktivista, erőszakos skinhead fiatal tartozott, és további csatlakozott, a párt bevándorlás ellenes retorikája nyomán. Ezen fiatalok nagy részéhez tapadtak a korabeli

3.1.2.3. A szélsőjobboldali erők 20. század végi feléledése

1985 és 1988 között kezdtek nagyobb hangsúlyt kapni a szélsőjobboldali szervezetek Nyugat - Németországban, a szélsőjobboldali pártok azonban 1989 után kezdtek megerősödni (Ford [1992] 13. old.), amely egy Európán átívelő folyamat volt. Ausztriában az FPÖ,³² Franciaországban az FN,³³ Olaszországban az AN³⁴ tört előre. Németországban az egyik szélsőjobboldali párt a Republikaner,³⁵ mely számára az áttörést 1989-es nyugat-berlini választások jelentették, ahol 7,5%-os eredményt ért el a szavazók körében. (Merkl [1997] 31. old.) A másik szélsőséges párt az NPD,³⁶ amely már 1964-ben létrejött, mégsem ért el akkor sikert, mivel bevándorlás ellenes, nacionalista politikája nem talált fogadtatásra a náci múlt közelsége miatt, a világháború nyoma ekkor még nagyon friss volt. A „Rep” kezdetben az NPD utánpótlásként jelent meg, viszont az 1989-es „tarolás” után önálló koncepciót képviselt, és sikerül úgy feltüntetnie magát, mint a demokratikus jogállamba beleillő, azt nem bomlasztó legitim pártot, hiszen csak ilyen pártoknak szabad érvényesülni. (Ford [1992] 16. old.) A nyílt erőszaktól bár távol tartja magát, ötletei mégis hasonlóságot mutatnak a hitleri ideológiákkal, ezek magukba foglalják többek között, hogy a „szakszervezeteket alá kell rendelni az államnak a fiatal lányokat anyai - és feleség szerepre kell kötelezően taníttatni, a cenzúrát, és azt, hogy a külföldiektől meg kell tagadni a társadalombiztosítást és a politikai jogokat.” (Ford [1992] 15. old.) Támogatóik – akiket a bevándorló - és külföldi ellenesség retorikájával tudták magukhoz csábítani - legfőképpen munkásosztálybeli fiatalok voltak, és nem kis számban rendőrök, katonák.

A bevándorlás 1989 utáni mértéke³⁷ kezdett aggodalmat kiváltani nem csak a szélsőséges, de minden párt körében, mégsem látta be a kormány, hogy Németországot hivatalosan is bevándorlási országnak kellene deklarálni, és szükséges lenne a bevándorlás szabályozása. A CSU³⁸ a bevándorlás korlátozását hangsúlyozta és szigorító intézkedéseket szorgalmazott, míg az FDP³⁹ a liberális bevándorlás politika mellett voksolt. A Helmut Kohl vezette 1990. március 18-i választásokat megnyert CDU⁴⁰ e két nézet között próbált lavírozni. Egyfelől a bevándorlókkal szembeni

menekültekkel, bevándorlókkal szembeni erőszakos támadások. (Castles [2009] 294. old.) Másrészt, miután a sorozatos támadások nyomán 17 neonáci szervezetet tiltott be az állam az 1990-es évek második felétől a 2000-es évek elejéig, a betiltott csoportok aktivistái az NPD – hez fordultak. (Virchow [2004] 56. old.)

³² Freiheitliche Partei Österreichs

³³ Front National

³⁴ Alleanza Nazionale

³⁵ A párt 1983-ban jött létre, 1984 – 1994 között Franz Schönhuber egykori Waffen SS tag volt a vezetője.

³⁶ Nationaldemokratische Partei Deutschlands

³⁷ A bevándorlókon kívül a *menekültkérdés* is problematikus volt, nem csak számarányuknál fogva, hanem egy 1989-ben elfogadott határozat miatt is, amely kvótával szabályozta a Nyugat-Németországból keletre küldhető menekültek számát, a tartományok népességének arányában. Fogadásukra az NDK nem volt felkészülve, így az élehetetlen körülményekből fakadóan szinte megérkezésük után megindult az NSZK-ba való visszatérés. Ezek a „kettős menekültek” képezték a bevándorlókon kívül a szélsőséges erők célpontjait, amihez az őket „ide-oda küldözgető” szervezetlen politikai döntések is hozzájárultak. (Cartner [1992] 4. old.)

³⁸ Christlich Sozialische Union

³⁹ Freie Demokratische Partei

⁴⁰ Christlich Demokratische Union

rasszista alapú erőszakos cselekedetek miatt mérsékelni akarta a számukat, másrészt viszont nem akarta feladni Németország liberális bevándorlási országképét.⁴¹ (Somogyi [2000] 97. old.)

3.1.2.4. Az újraegyesítés utáni időszak kihívásai

Az újraegyesítés után mind a bevándorlók, mint a menekültek számának addig nem látott mértéke volt az elsődleges, amely generálta a szélsőjobboldali erőszak fellángolását. 1990 után a bevándorlók száma 1992-re már elérte a 6,5 millió főt, ezek közül 1, 85 millióan Törökországból, 1 millióan a volt Jugoszláviából érkeztek.⁴² (Del Fabbro [1995] 134. old.)

Emellett meghatározó volt a Mozambikból, Vietnámból történő *menekültek* érkezése, 1992-ben a törökök a menedékkérők 7%-át, az Indiából érkezők az 5%-át, Közel-Keletről érkezők a 4%-át tették ki.⁴³ (Leise [2007].) 1992-re a migránsok és menekültek száma elérte a maximális csúcsot, vagyis a befogadó képesség határát súrolta.⁴⁴

1990. október 3-i újraegyesülés kezdetben eufóriát váltott ki - ami magában foglalta a szolás, a gyülekezés és a kommunizmustól való megválás szabadságát, szabad piac kiépülésének reményét, illetve a nyugat felé megnyíló út adta lehetőségeket -, de nem tartott sokáig. A CDU⁴⁵ biztosította a volt NDK-ban élő németeket, hogy sem az adóterhek nem fognak növekedni, és hogy a kormány sem fogja a költségvetést megnyirbálni. (Atkinson [1993] 158.old.) Ez azonban csupán politikai hitegetés maradt, hiszen az újraegyesítés mérhetetlen terhekkel járt gazdaságilag nyugaton az adóterhek, keleten pedig a munkanélküliség növekedésével. (Fullerton [1995] 1. old.) A két térség eltérő hidegháborús útja miatt az egyesítésnek különböző társadalmi-gazdasági hatásai voltak. A nyugati rész továbbra is rögzösen haladt a modernizáció útján, amely az erőforrásokért való versengés következtében egyrészt a társadalmi egyenlőtlenségek fokozódásával, másrészt az emberek egymástól való elidegenedésével és individualizációval párosult. A munkahelyek, az erőforrások szűkösségének ténye, a javakért való versengés és a nagyszámú bevándorlók jelentette veszély a lakhatásra nézve, társadalmi ütközésekhez vezetett, és megerősítették a xenofóbiát az idegenek ellen. (Heitmeyer [1993] 20-24. old.)

Keleten a gazdasági krízis nyomán fellépő nagyszámú munkanélküliség, a hiányos források feszültségekhez vezettek, az intolerancia egyre növekedett, megjelent a bűnbakképzés, a bevándorlókat tették felelőssé a rossz helyzet kialakulásáért, amelyet a tőlük való félelem táplált, miszerint veszélyt jelentenek az amúgy is szűkös javakra nézve. Emellett az egyesítés hozzájárult a nemzeti identitás általi egység erőteljesebb hangsúlyozásához a pártok által, hiszen a családi kötelékeken kívül a szervezetek –

⁴¹ Döntő lépésre majd csak 1993-ban került sor, amikor módosították a menekültekről szóló törvényt, ez az úgynevezett Repülőtéri - eljárás (Somogyi [2000]. 97. old.), így 1993. május 23-tól azok a menedékkérők, akik Németországba egy biztonságosnak nyilvánított harmadik állapot érintésével érkeznek, visszaküldhetők oda. (Fullerton [1995] 5. old.)

⁴² Törökországon és Jugoszlávián kívül Görögországból (340,000), Olaszországból (560,000) is érkeztek bevándorlók. Legfőképp Baden-Württembergbe és North Rhine-Westphaliába érkeztek.

⁴³ Melléklet 2. Ábra

⁴⁴ Ehhez az újraegyesítés utáni liberális bevándorlás politika járult hozzá, ugyanis az állam a „liberális befogadó ország” értelmében nem állított korlátokat a befogadottak elé. Így míg 1991-ben 256,112 egyén folyamodott menekültstátuszért, 1992-ben 438,191. (Leise [2007].)

⁴⁵ Christlich Demokratische Union – Kereszténydemokrata Unió

egyházak, vállalatok - és az egyének közti kötelékek is lazultak a kommunizmus után, így ez egy eszköz volt a nemzeti összetartozás hangsúlyozása. (Ford [1991] 14. old.)

Összességében tehát fontos leszögezni, hogy a bevándorlók és a menekültek támadása nem csak és kizárólag a jelenlétükből fakadt, hanem sokkal komplexebb módon az – Európában egyedi - egyesítés utáni gazdasági, társadalmi problémákból is.

Jellemzője a szélsőjobb szervezeteknek, hogy sokkal inkább férfiak a tagjai, illetve hogy a 16-24 éves korosztály képezi társadalmi bázisát. (Sitzer – Heitmeyer [2008] 172. old.) A kommunizmusban nevelkedett, viszont 1990-es évek elejére már éppen a pályaválasztás elé néző fiatalok előtt tátongó űr keletkezett a jövőjüket illetően a hirtelen „szabadságban”, emellett a fiatal munkaképes korosztályban növekedett leginkább a munkanélküliség aránya. Ebben a létbizonytalanságban lévő fiatalokra nagy hatással bírtak a szélsőséges pártok és csoportok, egyrészt a csoportkohézió miatt, hogy tartoznak valahová, másrészt a közös ideológia miatt, ami összetartó erővel bírt. A hősiesség és erő kifejezése elfedte a bizonytalanságot. (Sitzer – Heitmeyer [2008] 181. old.) Ez az újraegyesítés utáni űr, hozzájárult a szélsőségesek erősödéséhez, az által, hogy képesek voltak „felkarolni” a bizonytalan fiatalokat.

3.1.2.5. Rasszista alapú erőszak

Az erőszakos támadásokról szóló adatokat, statisztikákat a korban egyrészt a Szövetségi Belügyminisztérium, másrészt a *Bundeskriminalamt (BKA)*, a legfőbb rendőri hivatal, harmadrészt a *Bundesamt für Verfassungsschutz (BVS)* gyűjti, így eltérő szervezetek révén nehéz egységes képet felállítani az esetek számáról. A helyzetet az is nehezíti, hogy a több rendőri mulasztás, vagy az esetekbe való késői beavatkozás miatt a hivatalos szervekbe vetett bizalom megrengett a bevándorlók felől, így nagyon sokszor be sem jelentették az ellenük történő támadásokat. (Atkinson [1993] 154. old.)

A szélsőjobb pártok térnyerése után, az 1990-es évektől kezdve a szélsőjobboldali csoportok és skinheadek általi bűntények száma erősen megnövekedett. Az erőszakos cselekedetek, úgy, mint a menekülttáborok elleni támadások, egyénekkel szembeni utcai támadások, a rasszizmus legkeményebb kimutatása és felszínre törése ebben az időszakban.

A merényleteket tekintve jellemző volt, hogy a bevándorlók mellett menekülteket is támadtak, sőt az 1990-es évek első felében nagyobb részt ők voltak kitéve az erőszakos támadásoknak.⁴⁶ Az áldozatok legfőképp afrikai – Csádból, Ghánából, Mozambikból, Vietnámból érkezett – menekültek,⁴⁷ török vendégmunkások, vagy már letelepedett török családok voltak, ami – figyelembe véve az eltérő kulturális hátteret - nem meglepő.⁴⁸ A török vendégmunkás migránsok már az 1960-as években megjelentek az országban, 2000-re már 2,1 millió fővel a törökök alkották a legnagyobb számú

⁴⁶ Feltehető a kérdés, hogy miért a menekültek voltak jobban kitéve az erőszaknak. Ehhez, hozzájárult az 1990-es évek eleji menekült vita. A menekültek fenyegető száma az újraegyesítés után menekült vitát váltott ki, az újságokban fenyegető veszélyként tüntették fel őket, negatív képben festették le őket, úgy, mint akik nőket erőszakolnak, vagy lopnak. (Del Fabbro [1995] 138. old.) 1993-ban tett lépést ez ügyben az állam.

⁴⁷ 1991 szeptemberében Hoyeswerdában nagyrészt mozambiki és vietnámi külföldiekből álló házra dobtak skinheadek molotov koktélt. (Cartner [1992] 17. old.)

⁴⁸ 1992-ben Rostockban olyan befogadó helyiségeket ért bombatámadás, ahol körülbelül 200 menekült élt, illetve 150, nagyrészt vietnámi bevándorló. (Cartner [1992] 18. old.)

kisebbséget, így nagyrészt ők voltak célpontjai a neonáci csoportoknak. (Koc [2009] 105. old.)

A támadások számának növekedésével párhuzamosan az elkövető szervezetek száma és taglétszáma is növekedett. 1991-ben 30 neonáci csoportról számolt be a kormány és 46 egyéb szélsőjobb csoportról, összesen 39,800 főt tömörítve. (Fullerton [1995] 12. old.) Emellett azon skinheadek száma, akik nem tartoztak semelyik szervezett csoporthoz, 4200 főt tett ki.⁴⁹ (Fullerton [1995] 13. old.) Ezek a számok egészen 1993-ig növekedést mutattak.

Az elkövetett szélsőjobb bűntények száma 1991-ben 3,884 volt, amely 1992-re 7,121, 1993-ra 10,561 külföldiekkel szemben elkövetett bűntényre duzzadt. A gyilkosságok száma 1992-ben tizenhét volt, míg 1991-ben három. (Fullerton [1995] 14. old.)

A legszörülékenyebb csoport az 1990-es évek elején a menekültek voltak, nem volt ritka a menekülttorokba való molotov koktél - dobálás, és ekkor terjedtek el a „ki a külföldiekkel”⁵⁰ és a „Németország a németeké”⁵¹ jelszavak használata. A legsúlyosabb esetek a külföldiekkel teli családi házakat ért bombatámadások voltak. A menekülteken kívül olyan bevándorlókat is értek támadások, akik már Németországban születtek, beszélték a nyelvet. Ilyen volt a *möllni* támadás esete 1992. november 23-án, amikor a neonácik általi tűzbombák három török származású embert – köztük kettő 15 éven aluli kislány volt - öltek meg, amikor azokat a családi házukra dobták. (Fullerton [1995] 24. old.) Ez az eset azért volt áttörés, mert ők már telepedett bevándorlók voltak, egyszerűen a *származásuk* miatt gyilkolták meg őket, a közvéleményben pedig addig az élt, hogy főleg menekülteket támadnak. Ez az eset nyitotta fel a német kormány szemét, és elhatározta, hogy betilt számos szélsőjobb szervezetet, és hogy olyan felügyelő szerveket létesít, amelyek megfelelően szűrik ki az erőszakos eseteket. Emellett ügyészek hada dolgozott azon, hogy betiltsák a náci szimbólumok használatát az országban, és hogy kellő büntetést kapjanak a holokauszttagadók. Másik megoldásnak azt vélte a kormány, hogy csökkenti a menekültek számát. Ennek alapján 1993-ban fogadták el a menekültek számának szabályozásáról szóló törvénymódosítást. Az állam bár próbált tenni az ügy érdekében, mégsem lehetett hirtelen változásokat elérni. Ezt bizonyítja, hogy három nappal a korlátozás bevezetése után neonáci fiataloknak öt török személy esett áldozatul. (Fullerton [1995] 6. old.) Ezután sokan vélték úgy, hogy a szigorítás csak többet árt, mint használ. Óriási tiltakozási hullám indult meg, számos antirasszista utcai tüntetés vette kezdetét.

A rendőrségnek az lett volna a feladata, hogy az erőszakot kiszűrje, meggátolja, és megfelelően kezelje. Ahogy említettem, felmérések szerint a rendőrök nagy arányban támogatták a szélsőséges pártokat, például 1991-ben Bavaria tartományban a rendőrök 50%-a, Hessen tartományban pedig 60%-a támogatta a Republikanert. (Atkinson [1993] 157. old.) A külföldiekkel szembeni xenofób hozzáállás megmutatkozott a gyakori mulasztásokban - gyakran későn érkeztek a tettek helyszínére -, abban, hogy gyakran az áldozatul esett bevándorlókat gyanúsították meg, vagy a tőlük kért segítséget elutasították. (Cartner [1992].) Ha már a rendőrségre, mint állami szervezetre nem számíthatnak, akkor kitől várjanak védelmet? A szövetségi kormány a megdöbbentő esetek nyomán kötelezte el magát a külföldiek védelme ügyében, és olyan intézkedéseket vezetett be, amellyel kiküszöbölhetik a rendőri felelőtlenséget, és jobban

⁴⁹ 1992-re már 33 neonáci csoport és 49 egyéb szélsőjobb csoport létezett. (Fullerton [1995] 13. old.)

⁵⁰ angolul: 'Foreigners Out'

⁵¹ angolul: 'Germany for Germans'

előmozdíthatják a rendőri beavatkozást a támadások esetén. Egyrészt megnövelték a rendőri állomány taglétszámát, és létrehoztak kimondottan a szélsőjobboldali szervezetek általi erőszakos bűncselekményekkel foglalkozó csoportot. Másrészt fejlesztették a rendőri felszerelést – főleg az egykori NDK területén -, illetve olyan fejlesztő tréningeket tartottak, amelyek kimondottan a szélsőjobb erőszakra fókuszáltak, ezzel is segítve az idegenekhez való hozzáállás megváltozását. (Fullerton [1995] 6. old.)

A fentebb leírtak alapján megállapítható, hogy a *bevándorlás jelentős mértéke*, a nem európai külföldiek jelenléte, és a *szélsőjobboldali erőszakos támadások száma* – amely a rasszizmus legsúlyosabb kifejezési formája – pozitív korrelációt mutat. Az állam felismerte a liberális bevándorlás politikájának nem várt következményeit, ennek következtében módosította az 1993-as menekült törvényt, aminek köszönhetően csökkent a legális bevándorlók száma. Tudni kell azonban, hogy nem mindig van pozitív korreláció e két tényező között, van, hogy a bevándorlás *közvetett* tényező abból a szempontból, hogy a szélsőjobb erőszakos esetek száma a szélsőjobb pártok fellendülésével, magas támogatottságával áll összefüggésben, viszont a szélsőjobb pártok bevándorlás elleni retorikája összhangban van azzal, hogy a támadások *célpontjai* a bevándorlók.

A második világháború óta nem látott nyíltság – antiszemitizmus, neofasizmus, neonácizmus - felvállalása, az *idegenekkel* szembeni erőszakos megnyilvánulások számbeli növekedése és a szélsőjobb pártok egyre nagyobb térnyerése miatt volt vízváltató. Ezek a változások járulnak hozzá a 2000 utáni események megértéséhez.

3.1.3. A 21. századi rasszizmus

A 2000 utáni Németországban fellelhető rasszizmust az 1990-es évekbeli folyamatok révén lehet megérteni, hiszen ez rámutatott arra, hogy milyen összefüggések vannak a bevándorlás és a bevándorlók elleni erőszakos cselekedetek között. Az 1990-es évekhez képest a bevándorlás politikában, magában a bevándorlásban, a rasszizmus kutatásban, és a rasszista megnyilvánulásokban történtek lényeges változások.

3.1.3.1. A rasszizmus-kutatásban történt változások

Az erőszakos rasszista alapú bűncselekmények regisztrálásában és ezzel kapcsolatos statisztikák készítésében hivatalos szinten a Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontjának létrehozása jelentett fordulópontot.⁵² Emellett állami szinten KPMD-PMK⁵³ néven 2001-ben új regisztrációs rendszert hoztak létre, amely az addig

⁵² European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia – 1997-ben a Miniszterek Tanácsa Bécsben alapította meg. Formálisan 2000-ben kezdte meg működését. Feladata, hogy az EU tagállamokban felügyelje és tanulmányozza a foglalkoztatásban, lakhatásban megjelenő diszkriminációt és a rasszista alapú erőszakos bűncselekményeket regisztrálja. (FRA [2009].) Összehasonlítható adatok alapján elemzi, hogy mi áll a háttérben az EU-ban megjelenő xenofóbiának, rasszizmusnak, antiszemitizmusnak és iszlámofóbiának, majd ajánlást készít, hogy milyen szükséges intézkedések kellenek ezek megfékezéséhez. 2007. februárig működött, márciustól létrejött a FRA, az Európai Alapjogi Ügynökség - European Agency for Fundamental Rights, amely az EU országain belüli rasszista alapú erőszakos bűncselekményekre fókuszál és nyújt összehasonlítható adatrendszert. (Goody [2007] 571. old.)

⁵³ Criminal Investigation Registration Service – Politically Motivated Criminality, *Kriminalpolizeilicher Meldedienst*

működő KDMP-S rendszerrel szemben,⁵⁴ magasabb szinten biztosította a gyűlölet által motivált erőszakos esetek kiszűrését és regisztrálását egyrészt azért, hogy tisztázta a „politikai indíttatású bűncselekmények” fogalmát⁵⁵ - amely kiterjed a szélsőjobboldali erőszakra, a xenofóbiára és az antiszemitizmusra - illetve, hogy nagyobb hangsúlyt fektetett az erőszakos esetek körülményeinek feltárására a rendőri szerepvállalás korrigálása érdekében tartott kurzusok által. (Goody [2007] 12. old.) Az új rendszer hozzájárult a harmonizáltabb, egységesebb regisztráció kialakulásához, az EUMC jelentések a KDMP-PMK általi statisztikákra támaszkodnak, amelyek 2001 után releváns képet adnak az országban elkövetett rasszista alapú bűnesetekről.

3.1.3.2. A bevándorlás - és integrációs politika fejlesztése

Az 1990-es évekbeli tapasztalatok nyomán Németország a 21. században ismerte fel, hogy szükség van a bevándorlás politika fejlesztésére, a bevándorlás szabályozására és a bevándorlók integrációjának elősegítésére. A 2005. január 1-jétől érvényes új bevándorlási törvény bevezetését két fontosabb intézkedés előzte meg. 2000-ben indult meg az IT specialisták toborzása az országba a „zöld kártya”⁵⁶ augusztus 1-jei bevezetésével, egyrészt a képzett munkaerőhiány pótlása érdekében, és nem utolsósorban, a gazdasági prosperitás előmozdítása miatt. Ez a lépés azért jelentett fordulópontot, mivel hivatalosan is elismerték, hogy szükség van bevándorlókra, vagyis az addig mutatott kép, miszerint Németország nem bevándorlási ország, megszűnt. (Bauer – Lofstrom - Zimmermann [2001] 1. old.)

Szintén 2005-ben lépett életbe az új állampolgársági törvény, amely által érvényesült a kettős állampolgárság bevezetése. Ennek alapján a 8 éve Németországban tartózkodó szülők gyermekei automatikusan kapnak német állampolgárságot, emellett megőrizhetik 23 éves korukig saját állampolgárságukat is. Az után azonban választaniuk kell a kettő között. (Windt [2008] 203. old.) Ezzel a törvénnyel tette meg Németország az első lépést a bevándorlók integrációjának elősegítése felé, „2000 és 2004 között 191,107 külföldi szülő gyermeke kapta meg a német állampolgárságot.” (HWWI [2007] 4. old.)

A bevándorlás politikában történt legnagyobb változás a 2005. január 1-jén elfogadott új bevándorlási törvény volt, amely „szabályozza a külföldi munkások bevándorlását, a bevándorlók integrációját és a menekültek, menedékkérők befogadását”. (HWWI [2007] 5. old.) Az integrációs politika mutatja, hogyan próbál a társadalom xenofób hozzáállásán enyhíteni az állam. Két lényeges lépést irányoz elő az integrációval kapcsolatban. Az egyik, a bevándorlók megfelelő foglalkoztatása, mert azzal, hogy dolgoznak, nem csak nagyobb elfogadottságot nyernek, de a gazdaságnak is jövedelmet szereznek. (Mesghena [2006].) A másik, az első és másodgenerációs gyermekek oktatásbeli sikerességének előmozdítása érdekében az oktatási rendszer átszervezése, emellett kötelező nyelvvoktatás bevezetése a nem európaiak számára. (HWWI [2007] 6. old.) A szabályozások rámutatnak, hogy Németország elfogadta, hogy tipikus bevándorlási országgá vált, hogy nem lehet ignorálni a bevándorlás kérdését, és a

⁵⁴ Az új rendszer előtt a rendőrség csak azon faji alapú erőszakos bűncselekményeket regisztrálta, amely az államra jelentett veszélyt, vagyis ha az elkövetőnek a demokratikus állam elleni bűntény szándéka merült fel. (Goody [2007] 580. old.)

⁵⁵ Ezen fogalom alatt azon elkövetők bűncselekményeit értjük, amelyekre az áldozat politikai nézete, származása, bőrszíne, vallása, szexuális beállítódása, rokkantsága, külső kinézete miatt került sor. (Sitzer-Heitmeyer [2008] 6. old.)

⁵⁶ A zöld kártya 5 évre szól. (Oezcan [2004].)

bevándorlók helyzetét. Ezzel próbált a társadalom idegenekkel szembeni hozzáállásán javítani.

3.1.3.3. A migrációban bekövetkezett változások

Az 1993-as menekültügyi törvény két új folyamatot indukált, ami kihat a 21. századi bevándorlásra. Egyrészt a menedékkérők száma folyamatosan csökkent 1993 (322,599) és 2007 (19,164) között,⁵⁷ másrészt a szigorított intézkedések elősegítették az illegális, vagy irreguláris (szabálytalan) bevándorlást,⁵⁸ ami egészen a 21. századig jelentős maradt. Az *illegális migráció* jelenti az egyik legnagyobb veszélyt az állam számára, mivel a gazdasági körforgásba nem tudnak beépülni, az állam nem jövedelmez belőlük, másrészt a társadalom peremére szorulnak és a nyelv ismerete nélkül és az illegális munka miatt nehezen fogadja el – és be őket a társadalom. (Windt [2008] 203. old.)

A legális bevándorlók számában az 1992-es csúcstól (1,211,350 fő) egészen a 21. század második feléig (2007: 574,752 fő) csökkenő tendencia mutatkozik,⁵⁹ aminek hátterében egyrészt a 2004-es EU csatlakozás, később az új bevándorlási törvény bevezetése áll, aminek segítségével Németország nagyobb hangsúlyt fektetett a legális migráció-szabályozásra. Attól függetlenül, hogy a külföldről érkezettek száma csökkent, a többségi társadalomhoz viszonyított *arányuk* továbbra is *magas* volt. (BAMF [2007] 3. old.) Ez a német állampolgárok kivándorlásának növekvő arányával, a csökkenő születési rátával, és a letelepedett kisebbség másod - és harmad generációs leszármazottainak növekvő tendenciájával függött össze. (Federal Statistical Office [2006] 44-49. old.) A bevándorlók összetételét tekintve a törökök állnak az élen, 2007-ben a 6 millió 744 879 bevándorlónak a 25,4%-át ők tették ki. (BAMF [2008] 8. old.) Ez azt jelenti, hogy egyre nagyobb és nagyobb szerepet kapnak az országban a muszlimok, amely egy keresztény európai társadalomban hozzájárul a kulturális különbségek kiegyensúlyozásához.

3.1.3.4. Rasszista alapú erőszak a 21. században

A bevándorlók *magas aránya*, az illegális migrációból származó *problémák* nyomán az 1990-es években megerősödött rasszizmus nem hagyott alább a korban. A szélsőjobboldali indíttatású erőszakos és nem erőszakos zaklatások, bántalmazások *száma* egy ideig csökkent, majd az évtized közepétől ismét növekvő tendenciát mutatott. 2001-ben 14,725 politikai indíttatású bűncselekményt regisztráltak, ami 2004-re 6,474-re csökkent. (EUMC [2005] 82. old.) 2005-től ismét növekedni kezdett az esetek száma, 2007-ben 17, 607-et regisztráltak összesen, ebből 11,935 volt a szélsőjobb propaganda általi sérelem, és 980 pedig erőszakos támadás. (Peucker [2009] 31. old.)

Az elkövetők és az áldozatok jellegében nem történt számottevő változás az 1990-es évekhez képest, ugyanis továbbra is a fiatal férfiak 15-25 éves korosztályból és nagyrészt munkáscsaládok gyermekeiből kerülnek ki. Az áldozatok nagyrészt külföldi nemzetiségűek, menedékkérők, és azok, akiknél szembetűnő a *fizikai különbség*, tehát

⁵⁷ Melléklet 3. Ábra

⁵⁸ Az illegális helyett használatos az irreguláris migráció, amely szélesebb kategória, és „magában foglalja azon menekülőket, akik határsértőként, vagy embercsempészet útján érkeznek az országba.” (Windt [2008] 183-184. old.)

⁵⁹ Melléklet 3. Ábra

nagyrészt nem európai származású egyének. (EUMC [2005] 83. old.) A rasszista alapú támadások gyakoriságát tekintve magasabb Kelet-Németországban - ez a társadalom elégedetlenségéből, demokráciából való kiábrándultságából fakad, csakúgy, mint az újraegyesítés utáni években - és azokban a településeken, városokban, amelyek kisebb lakossággal rendelkeznek, emellett kisebb a bevándorlók aránya is. (Heitmeyer [1993].) Ez az összefüggés ellentmondásosnak tűnik, pedig nem az. Azokon a területeken, ahol a bevándorlók száma alacsonyabb, ráadásul maga a település is kicsi, sokkal inkább kitűnnek, ezáltal sérülékenyebbek, szemben a nagyobb városokkal, ahol már *megszokottá* vált a jelenlétük, könnyebben el tudnak vegyülni. (Zimmermann [2003] 231. old.) A szélsőjobboldali háttérű rasszista erőszak olyan tartományokban nőtt meg 2003 és 2005 között főként, mint North Rhine Westphalia, vagy Saxony. (Bosch – Peucker [2007] 84. old.)

A szélsőjobboldali rasszista jellegű sérelmek, bántalmazások arányát számos jelenség tartja magas szinten az évtizedben. Ilyen egyfelől az NPD tartományi szintű megerősödése, vagy a neonácik által uralt „no go area”⁶⁰ területek létezése, a skinhead csoportok vonzó ereje a fiatalabb generáció számára, vagy a felerősödött internet-demagógia.⁶¹

3.1.3.5. A 21. századi rasszizmus-fenntartó tényezők

Míg az 1980-as 1990-es években a szélsőjobboldali pártok közül a *Republikaner* tudott előnyt kovácsolni a bevándorlás kérdéséből, és magas szavazati arányt elérni az újraegyesítés időszakában, addig a 2000-es évek második felétől a legradikálisabb, legszélsőségesebb NPD kezdett feljebb araszolni a keleti tartományok választásain.⁶² A szövetségi parlamenti választásokon sosem érte el az 5%-s küszöböt, viszont a 2004-es Saxony tartományi választás fordulópontot hozott, ugyanis 9,2%-os szavazati eredményt ért el, és 12 delegáltat küldhetett az állami parlamentbe. (Backes [2006] 13. old.) Az ország keleti tartományaiban megjelenő NPD siker, és a magas támogatottság háttere a hidegháború utáni kiábrándultsághoz kapcsolható, ami még 2000 után sem szűnt meg. A demokratizálódás folyamata, a gazdasági-politikai reformok nem zajlottak hirtelen, az elhúzódó stabilizálási procedúra miatt és a bizonytalan jövőtől való félelem miatt a főbb (CDU/CSU) pártokba vetett hit enyhülni kezdett. A szélsőjobbra való szavazás növekedése hátterében elsődlegesen a megélhetési - gazdasági bizonytalanság áll, második legfontosabb ok pedig a - társadalmon belül bevándorlók magas aránya miatt - párt bevándorlókkal kapcsolatos politikája, ami növeli az emberek szélsőjobb szavazati hajlandóságát.⁶³ (Backes [2006] 134. old.)

A németországi régiók közül az egyik legfőbb gócpont Mecklenburg – Western Pomerania, ahol 2006-ban azért tudott sikert elérni az NPD a tartományi szavazatok 7,3 %-os megszerzésével, mert itt, a volt szocialista tartományban kiemelkedően magas volt a munkanélküliség (30%), ami hozzájárult a nagyobb pártoktól (például CDU/CSU)

⁶⁰ National Liberated Zones

⁶¹ A rasszizmusnak ezernyi motiváló ereje lehet. A leírt tényezők az általam fontosnak vélt rasszizmus fenntartó tényezők.

⁶² Az NPD 2004-ben Thüringiában is sikert ért el, ahol megduplázódott a szavazati arány, emellett a mecklenburg - western pomerania-i városi tanácsban „foglalt el egyre több helyet.” (Backes [2006] 131. old.)

⁶³ A bevándorlók aránya Saxonyban 1990-2003 között háromszorosára nőtt. (Backes [2006] 134. old.)

való elidegenedéshez. Az NDP itteni sikere a neonáci csoportok egyik bázisává tette a vidéket. (Harding [2006].)

A párt térnyerése és a szélsőjobboldal által motivált erőszakos bűneseteknek a növekedése összefüggésben áll, és már 2000-től politikai vitát generálnak a médiától is hangos, kisebbségekkel, külföldiekkel szembeni rasszista támadások. Amint nagyobb, ilyen jellegű *súlyos* támadássorozat történik, felcsendülnek a párt betiltásáról szóló hangok. A 2007-es a mügelni támadások után – amikor indaiak ellen követtek el erőszakos bántalmazásokat - a Német Szociáldemokrata Párt (SPD) szorgalmazta a párt betiltását alkotmányellenes tetteire hivatkozva, illetve arra, hogy közvetlen fenyegetést jelent az államra. (Deutsche Welle [2007].)

Bár ez szembetűnő, és elég indok lenne a betiltásra, nem a legmegfelelőbb *eszköz*, nem jelentené a *megoldást* arra, hogy véget érjenek a támadások a bevándorlók, külföldiekkel, etnikai kisebbségekkel szemben. Nem lehet azt gondolni, hogy a rasszista alapú gyűlölet, és maga a rasszizmus - ami több száz embert mozgat meg - azzal, hogy betiltják a szervezeteket, pártokat, majd elmúlik hirtelen. Az ideológia ugyanúgy megmarad, sőt összekovácsoló eszközzel is bírhat az illegalitás - egyfajta kihívást jelent a demokráciával szemben, ami növeli a megmérettetés vágyát és a versenyszellemet.

3.1.3.6. A neonáci szubkultúra

A neonáci és skinhead csoportok már az 1990-es évek második felétől egy sajátos szélsőjobboldali *kultúra* részét képezik,⁶⁴ amelyet ők alakítottak ki, és idővel egyre inkább virágzásnak indult. Ezen *szubkultúra* részét képezik az állandó gyülekezetek, összejövetelek, a közös koncertekre járás, a „nemzeti liberális zónák”⁶⁵ kialakítása és az internet adta lehetőségek kihasználása. Ezek a tevékenységek – amelyek melegágyai az erőszaknak - mind egyre közelebb hozzák a náci ideológiát vallók közösségeit és egyéneit, lehetővé teszik az ideológia terjesztését, növelik az összetartozást, ezáltal erősebbé teszik őket. A 21. században a rasszizmus egyik legfőbb kiszolgálója és az ideológiák terjesztésének legfőbb forrása, az internet. A rasszista publikációkat tartalmazó webes oldalak száma egyre növekszik a korban, 2006-ra már elérte az ezret. (Bosch – Peucker – Reiter [2008] 36. old.) A xenofób hangvételt a publikációkon kívül eseményekről, gyülekezetekről adnak hírt, kampányolnak, vagy fórumokon osztják meg nézeteiket. Emellett koncertjegyek, CD-k, neonáci szimbólumokkal díszített ruhadarabok eladására is szolgál a net. (Novotny [2009] 595. old.) Az egyik legátfogóbb internetes hálózat az Aktionsbüro Norddeutschland (ABND) ahol a neonáci csoportok és szélsőséges skinheadek nap mint nap tartják a kapcsolatot, hírt adnak egymásnak az elkövetkező gyűlésekről, kampányokról. Az ABND nemzetiszocialista elveken alapszik, dicsőíti a Waffen SS-t, és a náci korszak főbb egyéneit, és nem utolsósorban: szítja az idegengyűlöletet. (Virchow [2004] 61. old.)

Az internet demagógia azért veszélyes, mert elősegíti a szélsőséges nézetek terjedését, azt hogy egyre szélesebb „közönséghez” jusson el, így a fiatalok egyre korábban hírt szerezhetnek a neonáci csoportok létezéséről, tevékenységükről. Másrészt nehéz kiszűrni, hogy melyik oldalak minősülnek törvényellenesnek, problematikus az oldalak betiltásának procedúrája - gyakran jelszavakkal lehet belépni ezekre az oldalakra –, és ha be is tiltják őket, megtalálják a további módszereket a nézetek terjesztésére.

⁶⁴ Külsőségekben is megmutatkozik, mint a kopasz fej, vagy a bakancs használata.

⁶⁵ „national liberated zones”; National befreite Zonen

A virtuális demagógián kívül van egy, a fizikai valóságában érezhető fenyegetés, a rasszista erőszakot közvetlenül előidéző tényező, ami szerves részét képezi a neonáci mozgalomnak, ez pedig a „national liberated zones” fenntartása. A „no go area” olyan területeket, településeket fed le, ahol a neonáci csoportok „kezükbe veszik az irányítást” és a nacionalizmus eszméjébe vetett hittel uralni akarják a tereket, bárakat, szórakozó helyeket, utcákat. Konceptiójuk mögött az áll, hogy „tisztá”, bevándorlóktól, *nem fehér* külföldiektől, és nem utolsósorban a demokráciától mentes övezeteket kellene kialakítaniuk. A más etnikumúak számára fenyegetést és veszélyt jelentenek ezek a helyek – legfőbb szolgálói a szélsőjobb erőszaknak, ami nem csak a nem fehérekkel szemben, hanem azokkal szemben is előfordul, akik nem osztják a hasonló nézeteket – és megpróbálnak távol maradni tőlük. (Novotny [2009] 591-592. old.) A nemzeti liberális zónák kialakulása azokon a területeken a leggyakoribb, ahol a demokratikus pártok szerepvállalása és támogatottsága kicsi, ahol a demokratikus elvek hiánya képes teret nyerni. Az NPD ideológiájába ezáltal jól illeszkednek a neonácik által uralt helyek, mivel magában foglalja többek között a demokrácia legitimitásának megkérdőjelezését, a társadalmi értékek tagadását, az erős nemzettudatot, a társadalom peremére szorult csoportok integrációjának ellenzését vagy a bevándorlással szembeni elégedetlenséget (Betz [1994] 4. old.), és a párt három részből álló koncepcióját, vagyis a „küzdelmet az utcán”, a „küzdelmet a szívben/elmében”, és a választásokon. (Virchow [2004] 59. old.) Az összefüggést látva nem meglepő, hogy a szélsőjobb zónák a párt sikerének egyik alapját képezik, és itt képesek támogatókat szerezni. Az ideológiájába foglalt küzdelmekhez, a fiatal populációra támaszkodik, amely képes erőt kovácsolni az elvekből és a legfogékonyabb a szélsőjobb erőszakra. A fiatal korosztály van legjobban kitéve annak, hogy szilárd bázisát képezze a szélsőjobb pártoknak. Az általuk irányított területek, az eszmék terjesztése, a közös szimbólumok használata mind vonzóbbá teszi a neonáci csoportokba való tartozást, ami a kilátástalan fiatalok számára biztos helyet kínál. A fiatalokra való támaszkodás az egyik legütőképesebb kártyája a leírtak nyomán az NPD-nek. Ez egyfelől tragikus, mivel a fiatalok a legbefolyásolhatóbbak, a leginkább rájuk hat a csoportmechanizmus és az erőszakra is ők a leghajlamosabbak. A rasszizmus kivédése és meggátlása miatt így erre a korosztályra kell fókuszálni.

3.1.4. Jövőbeli kilátások, válaszok a rasszizmusra

Nem kétséges, hogy a szélsőjobb oldali erőszak a bevándorlókkal szemben él és virul az országban. Ezt nem csak a statisztikákban megjelenő számokból lehet megállapítani, hanem a bevándorlók, menekültek humán szervezeteknek elmondott beszámolóiból is.

A rasszizmus, a náci hagyomány miatt mélyen gyökerezik az országban, és bár szinte lehetetlen kiirtani a jelenséget, fokozatos enyhítéséhez – egyrészt a bevándorlókra, másrészt a szélsőjobb demagógiára összpontosítva - több módon is hozzá lehet járulni.

A szélsőjobb oldali eszmék népszerűségének enyhítéséhez, azt kell figyelembe venni, hogy milyen *erők* mozgatják a neonáci szubkultúrát, vagy az NPD-t. Nem lesz valaki születésekor idegengyűlölő, azt valaminek ki kell váltani. A neonáci szervezetek tagjai az újraegyesítés után legfőképpen a gazdasági-társadalmi, és a demokráciából való kiábrándulás miatt, és a munkalehetőségek beszűkülése miatt kerestek „menedéket”, egy bázist, ahol megértésre találnak. A főbb pártok által ígért fejlesztések és a fejlődés elmaradása miatt Kelet-Németországban megerősödött a szélsőjobb oldali támogatottság, akik a nacionalista eszméivel új utat tudott kínálni. Általában a

szélsőséges pártok nagyobb támogatottsága összefügg a gazdasági problémákkal, gazdasági krízissel, ami társadalmi elégedetlenséget produkál, nagyobb hangsúlyt kap a bevándorlók bűnbakká tétele, ami egyenes út a szélsőségesek felé. Nem lehet várni, hogy az országot mindig a gazdasági prosperitás jellemezze, annak azonban elejét lehet venni, hogy ne a bevándorlókat hibáztassák. Ennek érdekében kell az *integrációjukat* elősegíteni, amelyhez már a 2005-ös bevándorlási törvény is hozzájárult, miszerint kötelezővé tette az integrációs kurzusokat.

A 21. században változást jelent a rasszizmus elleni küzdelemben a korábbi időkhöz képest, hogy sokkal szisztematikusabb harc indult meg ellene, legfőképpen a nem állami szervezetek révén. Mecklenburg West – Pomeraniában küzdelem indult meg azért a neonácik ellen, 2006-ban fogadták a *For a Cosmopolitan, Peaceful and Tolerant Mecklenburg West-Pomerania*,⁶⁶ rasszizmus elleni kezdeményezést. (Bosch – Peucker – Retier [2008] 23. old.)

A rasszizmus elleni küzdelemben haladást irányoz elő az a lépés, hogy több német város csatlakozott Az UNESCO 2004-es *European Coalition of Cities against Racism*⁶⁷ nevű kezdeményezéséhez.

Nagy előrelépést jelent az erőszakos esetek kiszűrésében, felügyelete érdekében létrehozott *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*, vagy a *European Network Against Racism*⁶⁸ hálózatainak létrehozása.

A bevándorlók integrációja, a sokszínűségért való kampányolás mellett nagy hangsúlyt kell fektetni az erőszakos cselekedetekre leginkább fogékonyabb rétegre, a fiatalokra. Úgy vélem, hogy a rasszizmushoz tartozó nézetek elterjedésének megakadályozása, a bevándorlók elfogadása, az egymás mellett élő etnikumok tolerálása érdekében a fiatal, felnövő populáció *nevelésére, oktatására* kell koncentrálni, és fel kell hívni a figyelmet már korán a szélsőjobb általi erőszak veszélyeire. 2007-ben létrejött egy projekt, „*Diversity feels good. Youth for Diversity, Tolerance and Democracy*” néven, amely „megelőző jellegű, felhívja a szélsőjobb erőszak, antiszemitizmus és xenofóbia veszélyeire a figyelmet a fiatalok között, emellett tanácsadással, tanítással is kiegészül.” (Bosch – Peucker – Reiter [2008] 45. old.) A diverzitást hangsúlyozó programok, neveléssel, tanácsadással foglalkozó szervezetek mind egy lépés lehet ahhoz, hogy a rasszizmus ne nyerjen elfogadottságot a fiatal körökben.

A rasszizmus jövőbeli tovaterjedésében részt vevő aktorok - a szélsőjobb oldali pártok és a hozzájuk kapcsolódó neonáci szervezetek – szerepének csökkentéséhez számos feltétel szükséges. Az NPD 21. századi megerősödésében szerepet játszik a karizmatikus vezető⁶⁹ - és autoriátus személyisége -, a gazdasági biztonság elvesztése, a merev gondolkodásmód, és a társadalom más politikai pártokba vetett hitének megrendése. Ezért van szükség arra, hogy a fiatalokkal korán megismertessék a politikai pártpalettát, hogy szembesüljenek más lehetőségekkel, hiszen szükség van a nyitott gondolkodásmód fejlesztésére. (Klandermans – Mayer [2006] 6. old.)

⁶⁶ „A kozmopolita, békés, toleráns Mecklenburg West-Pomerániáért”.

⁶⁷ Tíz pontos tervben foglalja össze, hogy mikre kell koncentrálni a rasszizmus elleni küzdelemben. Ezek közt szerepel, hogy fel kell hívni a figyelmet a kulturális diverzitásra, nagy hangsúlyt kell fektetni a xenofób indíttatású bűnesetek megakadályozására, és hogy nagyobb mértékben kell segíteni, támogatni a rasszizmus áldozatait. (Bosch – Peucker – Reiter [2008] 23. old.)

⁶⁸ Olyan Európát átfogó hálózat, amely a rasszizmussal szembeni küzdelemre, és a rasszizmussal szembeni mozgalmakra összpontosít.

⁶⁹ Udo Voigt 1996 óta vezeti a pártot.

Az NPD támogatóihoz és a neonáci csoportokhoz tapadó – főleg a nemzeti liberális zónákban történő – erőszakos esetek magas száma miatt többször felmerült a párt és számos neonáci szervezet betiltása.⁷⁰ Véleményem szerint ez nem jelent előremutató megoldást, annak ellenére, hogy sérti az alkotmányos jogokat. A betiltott szervezetek nem szűnnek meg *létezni*, ugyanúgy fennmaradnak, csak földalatti szervezetekként. Az NPD betiltására azért nem került sor, mert a demokratikus jogállam által hirdetett politikai szabadságot sérti a tiltás. Az már más kérdés, hogy az általuk gyakorolt politika és a párthoz közvetlenül, vagy közvetve tapadó rasszizmuson alapuló erőszak mennyire ütközik a demokratikus jogállam elvébe.

⁷⁰ 2007-ben a 'Sturm 34' nevű neonáci szervezet lett betiltva, miután bevándorlóktól, és külföldiektől mentes övezetet akartak létrehozni. (Novotny [2009] 591. old.)

3.2. Nagy-Britannia

Nagy-Britanniában a bevándorlás és a rasszizmus kapcsolata sokkal erősebb, sokkal kézzel foghatóbb, mint más európai országban, a gyarmattartó múltjából fakadó etnikai heterogenitás miatt.⁷¹ E két jelenség közötti viszony a brit multikulturalizmus kihívásával is összeköthető, ami már a 20. század elejétől megosztja a brit társadalmat, és politikát. Ebben a fejezetben azon kívül, hogy bizonyítom, hogy a bevándorlók, etnikai kisebbségek jelenléte felerősíti az ellenük irányuló rasszizmust, arra is választ keresek, hogy a multikulturalizmus miért nem jó eszköz az etnikai heterogenitás kezelésére, és miként generál kulturális ütközést, ami további rasszizmust elősegítő tényező.

Az Egyesült Királyság múltjából fakadóan a rasszizmus más töről fakad, mint Németországban, ahol a náci múlt képezi szilárd alapját a máig kiható, kisebbségekkel szembeni gyűlölködésnek. Ebben a múltban szerepet játszik a *brit birodalmiság*, amely hozzájárult az ország *etnikai színességéhez*, a sokszínűség pedig politikai vitát generál a *multikulturalizmusról*. A jelenlegi, bevándorlással kapcsolatos nézeteket ezek a tényezők formálják. Ahhoz, hogy megértsük, hogyan lett az ország *multietnikus*, át kell tekinteni, a második világháború utáni bevándorlásban végbement változásokat, és a rájuk válaszul született szabályozásokat.

3.2.1. A brit bevándorlás kérdése a második világháborútól az ezredfordulóig

Nagy-Britannia migrációhoz való viszonyát sajátos kettősség jellemezte, egyrészt a bevándorlás folyamatos szabályozása, másrészt a faji alapú diszkrimináció elleni küzdelem révén. E két külön út széthúzó ereje - amely egyrészt, a bevándorlók számának szűkítésére, másrészt a rasszizmus visszaszorítására és a bevándorlók integrációjára hagyatkozik – járul hozzá a brit nemzeti identitás kríziséhez a 20. század közepétől kezdve. (Favell - Tambini [1995] 151. old.) Az amúgy sem egységes „britség”⁷² további erodáláshoz vezetett az egykori gyarmatbirodalom országaiból - főleg harmadik világbeli országokból – történő bevándorlás a második világháború után. Nagy-Britannia, attól függetlenül, hogy a gyarmatai számára a jobb élet reménye miatt kedvelt célország volt, nem gondolt magára tipikus bevándorlási országgént, mivel a 19. század végétől a 20. század elejéig az *emigráció* révén játszott szerepet a nemzetközi migrációban. (Coleman [1994] 37. old.) Ez a kép 1948 után kezdett megdőlni, amikor a volt gyarmati országokból tömeges bevándorlás indult meg, ugyanis az 1948. évi Brit Nemzetiségi törvény szabad bejárást és letelepedést, emellett automatikus állampolgárságot biztosított az onnan érkezők számára. (Coleman [1994] 40. old.) Ezzel vette kezdetét az afrikaiak, ázsiaiak, Karib - térségből származó – tehát fizikai külsőségekben eltérő – csoportok nagyszámú megjelenése a szigetországban. Ehhez még hozzájárult a háború után keletkezett munkaerőhiány pótlása érdekében,

⁷¹ Hasonló ország még Franciaország, ahol a gyarmatokról érkező bevándorlók miatti etnikai heterogenitás faji alapú konfrontációkhoz vezetnek.

⁷² A briteknél a négy, különálló térség miatt nem alakult ki az erős nemzeti egység.

„1947-1950 között toborzott 75000 európai dolgozó, akik főleg a Balkánról, Ukrajnából, később Olaszországból érkeztek, és főleg kórházakban, illetve a textiliparban helyezkedtek el.” (Coleman [1994] 38. old.) Ettől az esettől eltekintve, nem volt jellemző a munkaerő toborzás, szemben Németországgal, ahol a migrációs folyamatok jelentős részét ez képezte.

Az ösztönző bevándorlás politikának az 1960-as években szakadt vége, ugyanis az 1962-es Brit Nemzetközösség Bevándorlási törvénye⁷³ elsőként gátolta meg a Nemzetközösség lakóinak, hogy letelepedjenek az Egyesült Királyságban (Law [2010] 121. old.), azáltal, hogy a törvény⁷⁴ „különbséget tett az Egyesült Királyságban születettek, vagy brit útlevéllel rendelkezők és a korábbi brit kolóniák jogai között. Emellett kvóta rendszert vezetett be a bevándorlás limitálása érdekében.” (Windt [2008] 186. old.) Ez a törvény indította el a bevándorlás további szigorítása érdekében hozott szabályozások sorozatát, ami az 1971. évi bevándorlási törvénnyel folytatódott. Ez tovább szűkített a bevándorlók körén az „ideiglenes munkavállalási engedély kiadásával, és a hozzátartozók bevándorlási jogainak szigorításával”. (Windt [2008] 186. old.)

Az 1971. évi népszámlálás kimutatta, hogy az 57 millió brit közül 3,473,085-en születtek külföldön. Ebből 1,150,000-en nemzetközösségi országokból származtak úgy, mint Jamaika, India, vagy Pakisztán. (Favell – Tambini [1995] 149. old.) A cél az volt, hogy a „régie nemzetközösségből”⁷⁵ bátorítsák a bevándorlást, szemben az „új nemzetközösségi”⁷⁶ tagokkal. (Law [2010] 121. old.)

Az 1980-as években két tendencia járult hozzá az etnikai heterogenitás erősödéséhez, egyrészt a munkaerő migráció növekedése, másrészt a menedékkérők növekvő száma. 1984-ről 1990-re a munkaengedéllyel rendelkezők száma 15,700-ról 34,700-ra nőtt. A legtöbben - sorrendben - az Egyesült Államokból, Japánból, Ausztráliából, Malajziából, Hong-Kongból, Indiából, Svédországból, Kínából és Kanadából érkeztek. (Coleman [1994] 53. old.) Emellett az 1980-as évek második felétől a nem Európából érkező legfőképp iráni, afgán, etióp, indiai, pakisztáni (Coleman [1994] 55. old.) menekültek növekvő száma kezdett egyre nagyobb aggodást kiváltani, amit az 1990-es években a Szovjetunió felbomlása és az azt követő menekültáradat fokozott. (Somerville - Sriskandarajah - Latorre [2009].) 1996-ban a legtöbb menekült Szomália után a volt Szovjetunió területéről érkezett. (Windt [2008] 189. old.)

3.2.2. A rasszista hagyomány

Az Egyesült Királyság gyarmattartó múltjának köszönhető a társadalmon belüli mérhetetlen etnikai sokféleség, a harmadik világból érkező feketék, ázsiaiak, indiai szubkontinensről érkezők miatt. A kulturális különbségek életre hívták a brit nemzeti öntudat megerősödését, amelyből kezdetben a Konzervatív párt, később a jobboldali szélsőségesek tudtak előnyt kovácsolni. Szemben Németországgal, ahol a rasszizmus kikerült a politikai diskurzusokból az 1980-as évekig, Nagy-Britanniában már az 1960-as évektől a politika részét képezi a „faji kapcsolatok”⁷⁷ kérdése, amely életre hívta az eltérő etnikai háttérrel rendelkezők diszkriminációjának tilalmát az ennek érdekében

⁷³ Commonwealth Immigrants Act

⁷⁴ A konzervatív Macmillan kormánya vezette be a törvényt. (Windt [2008] 186. old.)

⁷⁵ Például Ausztrália, vagy Kanada.

⁷⁶ A függetlenné vált harmadik világbeli gyarmatok.

⁷⁷ 'race relations'

hozott törvényekkel. A brit politika két vonalat követett, ami egyrészt a bevándorlás folyamatos szabályozására – Konzervatív Párt hívei –, másrészt a hátrányos megkülönböztetésük érdekében – a multikulturális társadalom hívei – hozott szabályozások révén állt egymással szemben.

3.2.2.1. „A faji kártya kijátszása”⁷⁸

Az Egyesült Királyságban még ma is, 2010-ben is súlyos problémát jelent a faji alapú politizálás, amelyet napjainkban a BNP⁷⁹ tart fenn. A faji alapú politizálás kialakulása az 1950-es évek végére, 1960-as évek elejére tehető, amikor nem csak a politikának, de a médiának és az újságíróknak is kedvelt témájuk volt a rasszokkal kapcsolatos viták. Ezeket az 1950-es évekbeli faji lázongások⁸⁰ táplálták, egyre élesedett a mezsgye a bevándorlók és a többségi társadalom között. Ezek a zendülések, a társadalmi ellenszenv fokozódása járult hozzá egyrészt az 1960-as, 1970-es évekbeli szigorú bevándorlást korlátozó törvények meghozatalához. További indok volt, hogy az egyre több és több külföldi veszélyezteti a lakásokhoz, munkahelyekhez, gazdasági erőforrásokhoz való jutás lehetőségét, azok folyamatos szűkülésével. (Solomos [1993] 62. old.) Az 1962-es bevándorlási törvénynek a Munkáspárt szerint már nyers rasszista jelentése volt. (Solomos [1993] 64. old.) Ez jelentette a fordulópontot a politikában megjelenő faji kérdésnek, hiszen egyértelmű volt, hogy a nem európai bevándorlók számának korlátozása áll a háttérben. A korlátozás kihívást intézett a baloldalnak, és sorra jelentek meg a rasszbeli kapcsolatok szabályozására hozott faji diszkrimináció elleni törvények,⁸¹ 1976-ban pedig létrehozták a törvények végrehajtásának biztosítására és ellenőrzésére, a Rasszok közötti Egyenlőséget Biztosító Tanácsot.⁸² (Hatton – Price [2005] 129. old.) A multikulturalizmus zászlóvivői ezekkel az intézkedésekkel kezdték meg menetelésüket az 1970-es évektől egészen a 21. század elejéig.⁸³

3.2.2.2. A British National Party fokozódó szerepe

A bevándorlással szembeni Konzervatív Párti hozzáállást – és a mögötte húzódo retorikát⁸⁴ – a nemzeti értékek megőrzése motiválta. Az egységes brit nemzeti identitás hangsúlyozása mellett a bevándorlás politika rassz-jellegű szabályozása, a *faji* kérdés

⁷⁸ Azt jelenti, hogy ha egy párt rasszista nézetek fenntartásával próbál támogatókat szerezni. (Parekh [2000] 225. old.)

⁷⁹ British National Party – Brit Nemzeti Párt, 1983-ben alakult meg. A National Front nevű szélsőjobboldali politikai erőből vált ki 1992-ben.

⁸⁰ Az 1950-es évek folyamán a legsúlyosabb esetek Notting Hillben voltak 1958-ban, a fehér munkásosztálybeli csoportok és a fekete közösségek között. (Solomos [1993] 59. old.)

⁸¹ 1965-ben, 1968-ban és 1976-ban hozták létre a törvényeket – 'Race Relations Acts' –, amelyek biztosították az etnikai kisebbségeket a hátrányos megkülönböztetésük elleni intézkedésekről a lakhatás, oktatás, foglalkoztatás területén. (Law [2010] 125. old.)

⁸² Commission for Racial Equality

⁸³ Ennek a „menetelésnek” majd a londoni bombatámadás fog gátat vetni.

⁸⁴ Enoch Powell konzervatív képviselő 1968-as, a történelembe „Rivers of Blood” néven bevonult beszéde – amely a bevándorlók által okozott katasztrofális jövőre hívja fel a figyelmet – a szélsőjobboldali erőkre nagy hatással bírt, átvették a Powell által közvetített ideológiát. (Favell – Tambini [1995] 151. old.) A Powell által közvetített jövő a bevándorlók számának növekedése mellett a nemzeti identitás elvesztésének veszélyét is magában hordozta. (Solomos [1993] 183. old.)

fenntartása olyan politikai klímát generált, amely elősegítette a szélsőjobboldali erők megerősödését az 1970-es években, és a rasszista motivációjú erőszak fellángolását az 1980-as, 1990-es években.

A National Front nevű szélsőjobboldali, neofasiszta alapon nyugvó politikai egység az 1970-es évek elején magas támogatottságot szerzett a bevándorlás ellenes politikájával. Korai felfelé ívelését a Margaret Thacher által gyakorolt szigorú, multikulturális társadalom ellenni retorikája⁸⁵ törte meg, amivel Thacher képes volt megnyerni és maga köré szervezni a szélsőséges pártok támogatóit. Így az 1980-as évek elejére a National Front - ami a BNP és a Birodalmi Lojalisták Ligájának⁸⁶ az egyesüléséből jött létre - választásokon elért szereplése hanyatlani kezdett. Ez nem jelentette azonban azt, hogy a mellettük kitartó szélsőjobb, neofasiszta szervezetek eltűntek volna. Földalatti szervezkedésbe kezdtek, és a politikai színtérről az „utca szintjére” - a mindennapi erőszak szintjére - tevődött át a szerepük. (Favell – Tambini [1995] 154. old.)

Az 1980-as évek változást hozott az etnikai kisebbségek megítélést tekintve a szélsőséges erőkon belül. Már nem elsődlegesen a *bevándorlókkal* volt problémájuk, hanem az enklávákat alkotott feketékkel, ázsiaiakkal, akiknek a „közeli jelenléte *fenyegetést jelentett* a fehér közösségre.” (Solomos [1993] 184. old.) Nem a faji alapú, fehér felsőbbrendűség az elsődleges kiindulópont, hanem a kulturális alapú *fenyegetettség* érzés, ami csorbát ejt a politikai, vallási homogenitáson. (Solomos [1993] 186. old.) Ilyen körülmények között jön létre az új rasszizmus fogalma, és itt tapintható kézzel a multikulturális társadalom válságának első jele, mivel a multikulturális társadalom szemben az asszimilációval azt hangsúlyozza, hogy az eltérő kultúrájú, etnikumú csoportok őrizték meg és ápolják a tradíciójukat, hiszen semelyik kultúra nem jelent elsőbbséget a másikkal szemben, így mindegyiknek létjogosultsága van egymás mellett.⁸⁷ (Egedy [2006] 22. old.)

A BNP - ami a francia Jean Marie Le Pen vezette Front National neofasiszta, rasszista nézeteit vette át - csak úgy tudott a politika és a társadalom szintjén is elfogadottságot nyerni, hogy a nyílt rasszizmus, a náci ideológia, a biológiai alapú, genetika által elrendeltetett felsőbbrendű és alsóbbrendű faji kategorizálás hangoztatása helyett a kulturális különbségekből fakadó, bevándorlók ellenni aggodalmát fejezte ki. Ezzel a transzformációval képes volt szavazatokat és támogatókat gyűjteni, mert a fasiszta ideológia mögé bújva két reális és aktuális problémát helyezett a középpontba: a bevándorlókkal és a multikulturalizmussal szembeni (társadalmon belüli) félelmet.⁸⁸ (Goodvin [2007] 243. old.)

A brit szélsőjobb párt az 1990-es évek elejétől máig tartó jelentőségét ezzel az összefüggéssel lehet megérteni. Más európai országoktól eltérően a BNP térnyerése későbbre tevődött a Thacher – adminisztráció által gyakorolt bevándorlás ellenes retorika miatt. Ez alatt az idő alatt vesztett „politikai fényéből” a Brit Nemzeti Párt, és majd csak 1993-ban, a korszak végével kezdett lendületet venni helyi választásokon,

⁸⁵ Az 1978. évi beszédében a brit karakter és a brit nemzeti identitás bevándorlók általi fenyegetését hangsúlyozta (Solomos [1993] 187. old.), hozzájárulva a fajfogalom politikai diskurzusokban történő fenntartásához.

⁸⁶ 'League of Empire Loyalists'

⁸⁷ A multikulturalizmus – koncepció hanyatlására a rasszista alapú erőszakos cselekedetek növekvő száma mutatott rá az 1980-as, 1990-es évek folyamán.

⁸⁸ Ezzel már könnyű volt elnyerni, a bevándorlókkal szemben amúgy is növekvő ellenségeséget érző társadalom tetszését, akik a munkahelyek, a lakások bevándorlók általi elfoglalásától tartottak.

mint például Millwallban, ahol jelöltje, Derek Beacon bekerült a helyi tanácsba. 1994-ben ugyanott, a szavazatok 25%-át volt képes fenntartani. (Virdee [1997] 259. old.) 1997-ben folytatódott a siker, amikor négy választókerületben elérte az 5%-os küszöböt is” (Yonwin [2004] 5. old.), és 35000 szavazatot sikerült összegyűjtenie. 1999-re már az Európai Parlamenti választásokon 100,000 szavazatot tudott besöpörni. (Goodvin [2007] 241. old.)

Jellemző, hogy nem országos kiterjedésű magas támogatottságra törekszik, hanem meghatározott helyekre koncentrálni szűkít, a lokalizált támogatottság érdekében olyan városokra, ahol a *kisebbségi csoportok aránya magas*. (Favell – Tambini [1995] 156. old.) Ilyen például Burnley, Barking, vagy Dagenham. (Goodvin [2007] 241. old.)

Ahogy az említettem, a neofasiszta elveket magában hordozó BNP a bevándorlás elleni kártyát tudta kijátszani annak érdekében, hogy egyrészt legitimálja magát, hogy biztosítsa a többi pártot arról, hogy nem jelent veszélyt a demokráciára és hogy támogatókat szerezzen. A multikulturalizmusból kiindulva a Munkáspárt megtett mindent annak érdekében, hogy a társadalom befogadó és toleráns legyen a kisebbségekkel szemben, azonban felmérések mutatják, hogy már az 1970-es évektől, a Konzervatív Párt bevándorlás ellenes politizálásával párhuzamosan nőtt az a társadalmi meggyőződés, hogy a politika legfontosabb kérdése a bevándorlás, és ezt a problémát kéne leginkább orvosolni. (John – Margetts [2009] 493. old.) A migráció kérdése a 20. század második felétől egészen máig a társadalom szerint az egyik legfontosabb politikai kérdés. Ennek alapján nő az esélye annak, hogy azt a politikai pártot kezdik preferálni, aki ezt a témát helyezi legelső helyre napirendi ügyeiben.⁸⁹ A szélsőjobboldali párt növekedése ennek ezen összefüggés alapján is értelmezhető. A probléma az, hogy ez által egyre többen vélik úgy, hogy egy radikális, holokauszttagadó vezetővel⁹⁰ bíró párt lesz képes orvosolni az egyre növekvő tendenciájú bevándorlást.

3.2.2.3. A rasszista alapú erőszakos esetek számának növekedése

A BNP, bár európai viszonylatban a többi szélsőjobb párthoz képest nem élvezett kiemelkedően magas szavazati támogatottságot, helyi, lokalizált szinten képes volt erős maradni, amihez nagyban hozzájárult az *aktivistáinak* motiváltsága és szerepvállalása. Bár - hasonlóan a német NPD-hez – nyilvánosan tagadja, hogy köze lenne az országosan gyakorta felmerülő rasszista támadásokhoz, nem tagadható azonban, hogy aktivistái nagyban kiveszik a részüket az incidensekből. (Favell-Tambini [1995] 155. old.) Az utcai lázongások az 1950-es, 1960-as években is mindennaposak voltak, de a figyelem középpontjába az 1980-as években kerültek. Az 1980-as évek legfőképp a fekete fiatalok lázadásairól, a fekete közösség és a rendőrség összecsapásairól volt híres.⁹¹

Az 1990-es évek újabb fejezetet jelentett a rasszista erőszakban. Egyrészt ez idő tájt kezdett a BNP szerepvállalása emelkedni, emellett a földalatti szervezetekben testet öltő aktivisták agresszivitása továbbra sem jelentett biztonságot a fekete, ázsiai, indiai közösségeknek. A legtöbb támadás ezeket a csoportokat érte, 1987 és 1993 között

⁸⁹ Melléklet 4. Ábra

⁹⁰ Nick Griffin 1997 óta pártvezető, a holokausztot mítosznak tartja, és nyíltan tagadja annak megtörténtét. (Smith [2009].)

⁹¹ A kor két legfőbb incidense Brixtonban volt 1981-ben, 1985-ben, ahol lázadás tört ki a helyi fiatal fekete közösség és a rendőrség között, főleg a rendőrség kisebbségekkel szembeni helytelen szerepvállalása miatt. (Solomos [1993] 182. old.)

folyamatosan növekedett az elkövetett incidensek száma ellenük. 1993-ban 130,000 rasszista motivációjú bűnesetet és három gyilkosságot regisztráltak (Favell – Tambini [1995] 155. old.), 1992 és 1994 között 15 ember esett áldozatul rasszizmus által motivált erőszaknak. (Virdee [1997] 259. old.)

A rasszista incidensek számáról az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején egyrészt a rendőrség szolgáltat adatokkal, azok azonban kevésbé olyan pontosak, mivel nagyon sokan nem tettek fel -, vagy bejelentést az esetekről. Másrészt, a rendőrségi statisztikák magukba foglalják a nem testi bántalmazásokat is, tehát az „alacsonyabb szintű eseteket”,⁹² mint az inzultálás, gyalázkodás, vagy mondjuk a kellemetlen viselkedésmód. Rendőrségi adatok alapján 1988-ban 4300 incidenst regisztráltak, ami 1994-95-re 12000-re nőtt. (Virdee [1997] 262. old.)

Pontosabb képet nyújt a British Crime Survey, amely az áldozatok tapasztalatait veszik alapul, ennek alapján a becsült érték 1991-ben 130,000 rasszizmus által motivált bűneset, főleg dél-ázsiaiakkal, és a Karib-térségből származó emberekkel szemben. A British Crime Survey 1988-as és 1992-es felméréseiből kiderül, hogy a legtöbb elkövető csoportosan támad, tehát nem egyénileg bántalmaznak, és legtöbbször életkora 16 és 25 év közé tehető, legfőképp fehér férfiak és elsősorban karibi és dél – ázsiai egyéneket támadtak. 1997-ben az elkövetők életkora 20 és 29 évre tolódott ki, de még mindig elmondható, hogy a fiatalabb korosztály hajlamosabb a kisebbségeket inzultálni. (Virdee [1997] 275. old.) A támadásokról általában elmondható, hogy olyan helyeken fordul elő gyakrabban - Liverpool, Birmingham, London déli része, Brixton -, ahol magasabb az etnikai kisebbség sűrűsége.

Az 1990-es évek második felében – párhuzamosan a BNP egyre erőteljesebb szerepvállalásával - folytatódott az erőszakos esetek számának aggasztó növekedése. A Metropolitan rendőrség szerint 1994-1998 között 5000-re tehető a számuk, 1998-ról 1999-re 11050 incidenst, 2000-ben 23346-ot, 2001-ben 53090 esetet jelentettek be Angliában és Walesben. (IRR [2002].) A rendőrségnek bejelentett számok nem fedik a valóságot, hiszen ahogy azt említettem nagyon sok eset „rejtve” maradt. A BCS⁹³ az áldozatokkal készített interjúk alapján 1999-ben 280,000 esetet regisztrált, amiből a legtöbb – sorrendben - bangladesiek, pakisztániak, indiaiak, feketék ellen történt. (IRR [2002].)

3.2.2.4. A muszlimokhoz társított veszély

A rasszizmus legkeményebb kifejeződései az erőszakos támadások, amelyek ugyanúgy, mint más (elv), fejben dőlnek el. Magyarán gyakoribb az erőszak kifejlődése azon csoportok között, akik a kisebbségekkel szemben *negatív előítéletet* táplálnak. Ehhez azonban a kisebbségek *etnikai* - háttérükből fakadó - jellegzetességeikhez való *viszonyulás* is hozzájárul. Az 1980-as évektől kezdve a Karib – térségből származó egyénekekkel szemben sokkal kevésbé volt előítéletes a fehér populáció. Ez annak köszönhető, hogy az ő kultúrájuk felé sokkal elfogadóbbak kezdtek lenni a fiatalok, a sajátos zene miatt, vagy például a sportban betöltött szerepük miatt. (Virdee [1997] 278. old.) Ezzel szemben például a muszlimok, mint vallási-etnikai kisebbség kezdett egyre nagyobb fenyegetést jelenteni, az 1980-as évektől, ami több oknak is betudható. A brit társadalom egyre inkább érezte a muszlim fenyegetés súlyát egyrészt mennyiségben kifejezve – az öbölháború számos muszlimot kényszerített menekülésre, 1982-ben

⁹² 'low-level' racial harassment

⁹³ 'British Crime Survey'

például 2280 iráni menedékkérőt számlált az ország (Coleman [1994] 54. old.) –, másrészt pedig a Rushdie eset rávilágított a muszlim szervezettség veszélyeire. Salman Rushdie indiai származású brit író a muszlimok által istenkáromlónak tartott Sátáni Versek című műve óriási botrányt kavart, és annál is nagyobb haragot váltott ki a muszlim közösségeken belül. A mű közvetve rengeteg áldozatot követelt, a Rushdie elfogása érdekében vívott hajszában. A britek számára a muszlim vallás, mint a „civilizált Európát fenyegető veszély” (Favell – Tambini [1995] 157. old.), ez által a muszlimokhoz társított veszély is a Rushdie – ügy után kezdett igazán előtérbe kerülni. Ez a 21. században fog fokozódni 9/11 és a londoni bombatámadások után. Az „iszlamofóbia”⁹⁴ az egyik olyan motívum, amit a BNP ki tud használni és a maga javára fordítani, mint a – brit társadalom által - muszlim kisebbségbe vetett bizalom hiányát.

3.2.2.5. Helytelen rendőri szerepvállalás

A rasszista erőszak visszaszorításában elviekben nagy szerepet játszana a rendőrség, a gyakorlat azonban mást mutat. Az „intézményesült rasszizmus” egyik megtestesítője pont a rendőrség. A felismerés és változtatás mindig egy súlyos eset után következik csak be. 1993 áprilisában, Stephen Lawrence, egy fekete 18 éves tanuló várakozott Délkelet - London egyik buszmegállójában, amikor öt fiatal fehér fiú vette körül és több késszúrással végeztek vele. Ez az eset rendkívüli vihart kavart, és rámutatott a rendőri szerepvállalás hanyagságára, mivel egyrészt nem a megfelelő időben hívták az orvosi segítséget, másrészt mert nem találták meg az elkövetőket. Senkit nem állítottak bíróság elé, és az ügy sokáig a levegőben lógott. (EUMC [2005/Apr] 38. old.) A fiú családja azonban nem hagyta annyiban a dolgot, és küzdött az igazságszolgáltatásért. 1999-ben az ügy nyomozását vezető James Macpherson vizsgálati jelentése jelentett mérföldkövet, amely rávilágított arra, hogy a gyilkosságban szerepet játszott a rendőri szervben leledző intézményesült rasszizmus, amit úgy definiál a jelentés, mint „egy szervezet által nem megfelelően és szakszerűen nyújtott szolgáltatást olyan csoportok irányába, akik más bőrszínnel, kultúrával, vagy etnikai háttérrel rendelkeznek (...)”⁹⁵ (Macpherson [1999].) A Stephen Lawrence vizsgálat még egy fontos definícióval szolgált, méghozzá a rasszista incidensekről. Ekkortól ugyanis minden olyan esetet annak kell titulálni, amit „vagy az áldozat, vagy bármely más személy annak titulál, vagy akként észlel.” (EUMC [2005/Apr] 38. old.) Ez a meghatározás eléggé tág, és a rendőrség által nyomon követett incidensek számáról nem nyújtja a legpontosabb képet, amellet, hogy nagyon sokan be sem jelentik az esetet a rendőrségben való bizalmatlanság miatt.

A rendőrségnek hozzá kéne járulnia a rasszista alapú erőszakos esetek visszaszorításához, azonban maga is képes előidézni és magában hordozni a rasszizmust. Nem csak az ő hozzáállásukkal, viselkedésükkel,⁹⁶ de az egész rendőri szervezetnek a működésével is probléma van, ami leginkább a „stop and search” –

⁹⁴ A xenofóbia szó mintájára jött létre az iszlamofóbia, de az idegengyűlölet csak a muszlimokra van vetítve.

⁹⁵ 'The collective failure of an organisation to provide an appropriate and professional service to people because of their colour, culture, or ethnic origin. It can be seen or detected in processes, attitudes and behaviour which amount to discrimination through unwitting prejudice, ignorance, thoughtlessness and racist stereotyping which disadvantage minority ethnic people.' (Macpherson [1999].)

⁹⁶ A rendőrök gyakran illetik sértő szavakkal őket, úgy, mint „Paki”, vagy „fattyú néger”. (Virdee [1997] 282. old.)

„megállítani és kutatni” eljárásban mutatkozik meg. Ennek alapján a rendőrség fel van hatalmazva arra, hogy bárkit megállíthasson az utcán, megkérdezhetik, hogy hova megy, vagy mit csinál, és utána eldönti – ha fennáll gyanú -, hogy neki áll-e „kutatni”, ami ugyancsak az utcán történne.⁹⁷ (Home Office [2010].) Ez az eljárás megelőző célú, vagyis legfőképp drogkereskedők, vagy terrorgyanús személyek lebuktatását szolgálják. Eddig nem is lenne probléma, azonban az Esélyegyenlőségi és Emberi Jogok Bizottsága⁹⁸ rámutatott a rendszer hátulütőire, és a nem megfelelő eljárásra. A probléma az, hogy a „stop and search” nyomozásnak kitett emberek között sokkal nagyobb arányban szerepelnek feketék, vagy ázsiaiak, mint fehérek. Az aránytalanság, és a felesleges megállítások száma azt jelzik, hogy a rendőrség sztereotipizál, és faji alapon diszkriminál a kutatások folyamán. (Equality and Human Rights Commission [2010] 10. old.) Ez negatív fényt vet rájuk, és a közösségek közötti kapcsolat erodálásához vezet. A fekete és ázsiai közösség már az 1980-as évek elején is úgy érezte, hogy sokkal többször van kitéve ennek a procedúrának, ez vezetett többek között az 1981-es brixtoni zendüléshez, a fekete közösség és a rendőrség között. (Equality and Human Rights Commission [2010] 12. old.) A statisztikák és a számok bizonyítják, hogy valóban többször vannak kitéve ennek a más bőrszínű, vagy etnikai háttérű egyének, ez pedig csak növeli az oda-vissza el nem fogadást. Törvényes út szabályozza a faji alapú diszkriminációt, méghozzá a 2000-es Race Relations Act – 1976-os módosítása – mondja ki, „hogy jogtalan a direkt vagy indirekt diszkrimináció (...), és hogy ha valaki úgy érzi, hogy azért állítják meg, mert más a bőrszíne vagy etnikai származása, akkor panaszt tehet faji diszkrimináció vádjával.” (Equality and Human Rights Commission [2010] 16-17. old.) Jogi akadály tehát létezik, amely képes elejét venni annak, hogy egyenlő arányban legyenek igazoltatva a fehérek és nem fehérek, ugyanis ez a faji kártya egyik legsúlyosabb kijátszása, mivel felső, tehát hivatalos szervek felől történik a megsértése.

3.2.3. A 21. századi rasszizmus Nagy-Britanniában

A bevándorlókat érintő rasszizmus 21. századbeli eszkalálódásához, fenntartásához, a multikulturalizmus válságához több tényező járult hozzá. Ezek összetettsége, egymásra hatása megmutatják, hogy miért van az, hogy 2010-ben is élő jelenség a rasszizmus Nagy-Britanniában. Első ízben arra térek ki, hogy a nemzetközi migráció hogyan formálja a brit társadalom arculatát. Másodsorban, hogy milyen eredményeket ért el a BNP az évezred folyamán és hogy milyen eszközöket használva tudott érvényesülni. A szélsőjobb párt 21. századi erősödésének motiváló tényezői: a menekültek, a bevándorlók kérdése, és az iszlamofóbia jelensége (Smith [2009].), amely összefügg 9/11 - el⁹⁹ és a londoni bombatámadásokkal. Ezen napirendi kérdések mind a multikulturális társadalmon esett csorbákat mutatják, és mind stimulálják a rasszizmust. Ezzel párhuzamosan a rasszista alapú erőszakos eseteket is végigveszem, majd pedig megfogalmazok olyan pontokat, amelyekkel – az információkból leszűrve – enyhíteni lehetne a rasszizmus jelenségén.

⁹⁷ „Ebbe bele tartozik a kabát levetése, vagy a táska, zsebek átkutatása. Ha gyanúsít talál a rendőr, fegyvert például, akkor le is tartóztathatják, ha semmi gyanúsít nem észlel, akkor tovább engedik a célszemélyt.” (Home Office [2010].)

⁹⁸ Equality and Human Rights Commission

⁹⁹ 2001. szeptember 11-i terrorcselekmények rövidítése.

3.2.3.1. A multietnikus kép fenntartása

Nagy-Britannia a 21. században is fenntartotta multietnikus képét, sőt még inkább sokszínűbbé vált a külföldi születésű bevándorlók növekvő száma által.¹⁰⁰ 2001-ben, míg 4,896,581-et tett ki a külföldi születésű populáció, addig 2008-ra ez a szám elérte a 6,9 millió főt, amiből az első három helyet sorrendben az indiaiak, lengyelek, pakisztániak tették ki. (Somerville – Sriskandarajah – Latorre [2009].) A *gazdasági migránsok* ösztönzésével, és az illegális migránsok, illetve a menekültek számának visszaszorításával egyfajta szelektáló bevándorlás politika jellemzi az országot. 2004-ben az újonnan csatlakozott EU tagországokból - legfőképp gazdasági érdekből, tehát munkavállalás céljából - érkező bevándorlók elé sem gördített semmiféle akadályt, aminek nyomán 2004 és 2009 között 1,3 millióan érkeztek az Egyesült Királyságba. (Somerville – Sriskandarajah – Latorre [2009].)

A gazdasági és társadalmi biztonság érdekében nagy erőfeszítéseket tett az ország az *illegális migránsok* kiszűrésére, akiknek 2005-ben a „becsült számuk 310,000 és 570,000 fő között lehetett, és a legtöbben Törökországból, Szerbiából, Romániából érkezett.” (Windt [2008] 191. old.) Az illegális migráció elleni intézkedések között szerepel például a biometrikus személyi kártya kiállítása a három hónapnál több ideig az országban tartózkodók számára,¹⁰¹ vagy az illegális migránsokat foglalkoztatók 5000 fontos – alkalmazottkénti – pénzbírságra kötelezése. (Somerville – Sriskandarajah – Latorre [2009].)

A *menekült státuszt* kérők számbeli növekedése 2002-ben érte el a csúcspontot 85,000 fővel, amiből 36 százalékuknak sikerült azt megkapni. A főbb kibocsátó országok ekkor „Irak (4,375), Zimbabwe (2,750), Szomália (1,835), Afganisztán (1,350) és Kína (905) voltak.” (Somerville – Sriskandarajah – Latorre [2009].) A menedékkérők magas száma új Állampolgársági, Bevándorlási és Menekültügyi törvény¹⁰² létrehozására sarkallta az államot, amely „bővítette az úgynevezett biztonságos országok listáját, amelyek polgárai nem nyújthatnak be menekültekérelmet (...)” (Windt [2008] 189. old.)

A 2006. évi Állampolgársági, Bevándorlási és Menekültügyi törvény szerint a különböző nemzetiségű menedékkérőkre külön procedúrák vonatkoznak, tehát tovább szigorították a státusz megkapásának esélyét, ami főleg a 2005-ös merényleteknek volt betudható. (Law [2010] 122. old.) Az állam bár próbálja fokozatosan szabályozni, hogy kik léphetnek be az országba, a multietnikus képe továbbra is fennmaradt.

3.2.3.2. A BNP 21. századi sikere

A Brit Nemzeti Párt valódi sikerre a 21. században tett szert. Ezt a sikert, és a bevándorlókat, menedékkérőket ért rasszista erőszakos cselekedeteket nem lehet különválasztani. Egy körforgás jött létre, és legfőképp azt kell tudatosítani, hogy a BNP hogyan tudott egyre gyarapodó sikerhez jutni, milyen eszközökkel hódít, és miért képes szélesíteni a társadalmi bázisát, illetve miként járul hozzá a rasszizmus erősödéséhez, és fenntartáshoz.

¹⁰⁰ „A tartózkodásiengedély-kérelmek alapján a becsült külföldiek száma az 1980-as években míg 50,000-et tett ki, az 1990-es években már több mint 100,000-et, 2003-ra pedig 139,675 fő nyújtott be.” (Windt [2008] 188. old.)

¹⁰¹ Ez főleg a 2001 – es események után volt meghatározó lépés.

¹⁰² Nationality, Immigration and Asylum Act

A BNP megerősödését tények és számok bizonyítják. Hasonlóan az 1990-es évekhez, továbbra is inkább a helyi választásokon – lokalizált és nem nemzeti szinten – ért el kimagasló eredményeket. Szemben az 1990-es évekkel azonban a 2004-es és 2009-es európai választásokon rendkívüli támogatottságot ért el.

A széles körben náci pártnak titulált BNP (Renton [2003] 76. old.) 2000-ben a londoni választásokon 47,670, míg 2008-ban már 130,714 szavazatot söpört be. (UAF [2009].) 2001-ben Nick Griffin az oldhami és roytoni parlamenti választásokon 16,4%-ot ért el, a 2002-es választásokon főleg Burnley-ben és Halifaxban szerzett mandátumokat a brit szélsőséges párt. (Renton [2005] 27. old.) Angliában és Walesben a 2003-as helyi választásokon 100,000 szavazatot, 2004-ben már 180,000 szavazatot tudhatott magáénak. (Yonwin [2004] 4. old.) 2004-ben az európai választásokon 808, 201 szavazattal kimagasló eredményt ért el és egy helyet sikerült szereznie az Európai Parlamentben. Az első három legmagasabb támogatottsági hely sorrendben North West, Yorks & Humber és West Midlands. (UAF [2009]) A nagy áttörést a 2009-es európai választások hozták, amikor áttörte a gátat, ugyanis 943,598 szavazat által, vagyis 6,9%-os aránnyal két helyet megszerezve sikerült bejutnia az Európai Parlamentbe.¹⁰³ (Smith [2009].)

Hogy minek köszönhető ez a felfelé ívelő pályafutás, azt számos tényező befolyásolja: a párt szélsőjobboldali ideológiája, az annak terjesztésére szolgáló eszközök, Nick Griffin karizmatikus személyisége, vagy a főárambeli pártok támogatottságának gyengülése – témám szempontjából mégis arra térek ki, hogy a bevándorlók, menekültek, etnikai kisebbségek *jelenléte* milyen módon játszanak előidéző tényezőt a párt megerősödésében, ami pedig a rasszista erőszakos eseteket szolgálják.

3.2.3.3. A BNP két arca

Melyek ezek az általam gyakran emlegetett elvek, ideológiák, amelyek mozgatják ezt a szélsőséges pártot? Ahogyan azt említettem korábban, akként képes hatni a brit munkásosztályra, hogy aktuális problémákat helyez előtérbe, méghozzá a bevándorlás, a menekültügy, és a multikulturalizmus adta problematikát. Ha sarkalatosan lefordítanánk a BNP hosszú távú célját, akkor egy olyan brit társadalmat akarna, amely „mentes azoktól”, akik nem az Egyesült Királyságban születtek. A „felsőbbrendű-alsóbbrendű faj” kategorizálást természetesen nem mondja ki – ami pedig a náci ideológia alapköve – a demokratikus jogállamiság ereje miatt. Azonban ha az álarc mögé nézünk, nem áll távol a párt a kezdeti náci ideológiájától¹⁰⁴ (Hope Not Hate [2005].), csak hogy ez ma már nem „állja meg a helyét”, vagyis el kell valami mögé rejtőzni, hogy demokratikus színben tűntesse fel magát. Így jön be a képbe a bevándorlók és menekültekkel szembeni – a náci hangvételen mind aközben enyhített - retorika, miszerint a bevándorlók „elárasztják Európát, és a jövőben a britek fognak etnikai kisebbséggé válni.” (BNP [2010].) A párt azt hirdeti, hogy veszélyeztetik a munkahelyeket, a lakásokhoz való jutást, és a közbiztonságot.¹⁰⁵ Ezekkel próbálja felhívni a figyelmét a brit nemzeti egységen esett csorbára. Valójában itt mutatkozik meg leginkább a faji alapú rasszizmusról való elmozdulás a kulturális rasszizmus felé, de itt egy fajta

¹⁰³ Melléklet 5. Ábra

¹⁰⁴ A BNP alapítója John Tyndall azt vallotta, hogy az „ő Bibliája a Mein Kampf”. Nick Griffint holokauszttagadó nézete (és nyilatkozata) miatt ítélték el az 1990-es évek végén. (Hope Not Hate [2005].)

¹⁰⁵ Hiszen minél több a bevándorló, annál kevesebb a munkahely, a lakáshoz való jutás esélye csökken. (BNP [2010].)

„muszájból” történik mindez. Ahhoz, hogy sikereket érjen el, és nagyobb támogatottságot élvezzen, a keményvonalas szélsőséges elveit véka alá kellett rejtenie. Ennek alapján a bevándorlás-ellenes politikájában célként fogalmazza meg, hogy a „kétmillió illegális migráns többséget, és azokat, akik bűncselekményt követnek el, vagy nemzetiségük alapján nem britek, ki kell telepíteni. Emellett elutasítja a biztonságos államon átkelő menekültek beengedését.” (BNP [2010].) Mindebből kitűnik, hogy nem hogy a multikulturalizmust nem támogatja, de még a bevándorlók integrációját sem, hanem minden erejével azon küzd, hogy távol tartsa a fehér brit néptől a más etnikai háttérrel rendelkezőket. A kérdés csak az, hogy ezek mennyire nevezhető demokratikus nézeteknek, programoknak...

3.2.3.4. A BNP szerepe a rasszista erőszak fenntartásában

A brit szélsőjobb párt megerősödéséhez három napirendi pont fenntartása járult hozzá. Egyrészt a bevándorlók növekvő száma, másrészt a menekültekkel szembeni ellenségérvzés, harmadrészt az iszlamofóbia jelensége (Smith [2009].), amelyeket kiaknázva sikerült előnyre szert tennie. Lokalizált szintű megerősödésével azonban párhuzamosan a rasszista alapú erőszakos esetek száma is növekedett. A tényeket a számok bizonyítják, amik rámutatnak, hogy Angliában és Walesben - hivatalos statisztikák adatai által - 2000-ben 47,614 rasszista incidenst regisztráltak, szemben a 2007-es 61,262-vel. E két időpont között +4%-os növekedés ment végbe.¹⁰⁶ (FRA [2009]. 25. old.) Az antiszemita alapú bűncselekmények száma (pedig) +12,1%-os növekedést mutatott 2001 és 2007 között, a legkiugróbb számok 2004-re, és 2006-ra jellemzőek.¹⁰⁷ (FRA [2009] 25. old.)

Ezek az esetek nem „írhatók egytől egyig a BNP számlájára”, azonban nagyon sokat közvetve bár, de az ő tettei, illetve retorikája generálnak, hiszen azokon a helyeken, ahol magas szavazatokat ért el, mint Burnley, Oldham, vagy Nyugat-Anglia, ott a bevándorlók és a menedékkérők sokkal jobban ki voltak téve az erőszaknak. Emellett a rasszista bűncselekmények a 2000-es évek elején sokkal inkább a kisebb, vagy közepesebb méretű városokra koncentrálnak, mint a nagy metropoliszokra. (EUMC [2005/Apr] 143. old.) Ennek a háttérben főként a kormány által meghozott 1999-es Bevándorlási és Menekültügyi törvény áll, ami meghatározza, hogy a menedékkérőket egységesen „szét kell szórni” az országban a létrehozott NASS¹⁰⁸ stratégiának megfelelően. (Law [2010] 122. old.) A menedékkérők fogadtatása nem volt felhőtlen, a kormány a bevándorlás politikájában is a kérelmek megadásának lehetőségeit a legszűkebbre próbálta korlátozni, elhivatott volt a menekültek számbeli korlátozása mellett, ami a társadalom mentalitására, és a menekültekkel kapcsolatos vélemények formálódására is kihatott. A sajtóban is gyakran negatív képben ábrázolták őket, ami csak megerősítette a velük szemben érzett félelmet – a gazdaságra negatív hatással bírnak, lakhatásbeli problémákat szülnek –, amely hozzájárult a rasszista incidensek növekedéséhez. 2000-ben, egy évvel a törvény bevezetése után ugyanis megduplázódott a bűnesetek száma. Ez volt az új évezredben az első eset, vagyis a menekült-vita, amelyből a BNP előny tudott kovácsolni, hiszen az ő elveit igazolta a menekültekkel

¹⁰⁶ Hivatalos statisztikáknak számítanak a rendőrségi - és a British Crime Survey által regisztrált adatok.

¹⁰⁷ 2003-ról 2004-re 375-ről 532-re ugrott az antiszemita alapú bűncselekmények száma, 2005-ben 455-ről 2006-ra 594-re. (FRA [2009] 26. old.)

¹⁰⁸ National Asylum Support Service – Nemzeti Menekültsegítő Szervezet (Windt [2008] 189. old.)

kapcsolatos ellenszenv erősödése. (Smith [2009].) 2002 és 2003 folyamán a párt „Burnleyben és Halifaxban szerzett választási győzelme után az előbbi helyen 43%-al, míg utóbbiban 21%-al nőtt a rasszista támadások száma”. (Renton [2005] 28. old.)

A 2004-es választási eredményeket megelőzően szintén megugrott a rasszista erőszakos esetek száma a 2003-as 47, 810-ről 53,113-ra. (FRA [2009] 25. old.) Mindezen eredmények alapján azt lehet leszűrni, hogy ahol a BNP szert tesz támogatottságra, ott párhuzamosan nő a rasszista esetek száma is. Ez nem is meglepő, hiszen olyan röplapokat terjeszt, amelyeken megjelenik a „British Jobs for British People”¹⁰⁹ szlogen, amivel igazán magához tudja csábítani a munkásosztályt. Ebből a rétegből kerül ki a legtöbb támogatója is. (Smith [2009].) Emellett olyan kép összetételben ábrázolja a muszlimokat, ami negatív fényt vet rájuk.¹¹⁰ Ezek a propaganda eszközök azért veszélyesek, mert a fiatal korosztálybeliekhez is könnyen eljutnak, képes rájuk hatni, ami hozzájárul a fiatalok gyakori sértő szóbeli megnyilvánulásaihoz, például az utcán ártatlanul sétáló ázsiaiak felé.

A muszlimok röplapokon, szórólapokon történő negatív képen való megjelenítése nem meglepő, ugyanis a Rushdie eset után az iszlamofóbia ismét előtérbe került 2005 után, és megerősödött a muszlim közösség elleni rasszista erőszak.

3.2.3.5. Iszlamofóbia vs. Multikulturalizmus

A 2001. szeptember 11-i eseménynek – közvetve - és a 2005-ös londoni bombatámadásnak - közvetlenül - számos hatása volt: kiélezték a brit társadalom és a brit muszlim közösségek közötti viszonyt, a multikulturális társadalom képen ejtettek foltot, harmadrészt – ami összefügg az előző kettővel – teret engedett a BNP – nek, és a rasszista erőszaknak.

A két esemény hozzájárult a brit társadalom bevándorlókka, menekültekkel, idegenekkel szembeni félelmeinek további erősödéséhez, ez által a BNP ideológiájának nagyobb fogadtatása előtt is megnyílhatott az út. Másrészt azt is megmutatja, hogy milyen szinten erodálódott a muszlimokhoz való viszony. 2005-ben Tony Blair miniszterelnök külön felhívta a figyelmet arra, hogy különbséget kell tenni a bombarobbantó terroristák, és a muszlim közösség között, vagyis ügyelni kell rá, hogy a társadalomban ne növekedjen a muszlimokkal szembeni ellenségézés, ne a muszlimokat állítsák célkeresztbe. (Milborn [2008] 156. old.) Blair törekvése nem járt sikerrel, ugyanis a terror után határozottan növekvő tendenciát kezdett mutatni a brit muszlim kisebbségekkel szembeni erőszakos – rasszista vagy vallási motivációjú - támadások száma. (EUMC [2005/Nov.] 5. old.) Csupán 2005 júliusában 5%-kal nőtt a londoni Metropolitan rendőrség adatai szerint. (EUMC [2005/Nov.] 13. old.) Liverpoolban, Észak- és Dél-kelet Walesben is az incidensek növekedéséről számoltak be (EUMC [2005/Nov.] 15. old.), emellett összességében 2005 és 2006 között +30,5%-kal nőtt az antiszemita alapú erőszakos támadások száma. (FRA [2007] 126. old.) A brit muszlim közösség tehát mégis csak célkeresztben találta magát. Bár már a második világháború óta Nagy-Britanniában jelentős számú muszlim él, most az idegengyűlölet, a félelem túlszárnyalta az olyan sokáig fenntartott toleranciát. Az iszlamofóbia – a muszlim, vagy az iszlám - fenyegetéstől való félelem – árnyékában a muszlimokkal azonosítottak mindenféle veszélyt, és őket hozták összefüggésbe a terrorizmussal.

¹⁰⁹ „Brit munka a brit embereknek”

¹¹⁰ Melléklet 6. Ábra

A konzervatívok és a szélsőségesek vállat borogatva nyugtázhatták, hogy ők megmondták: a multikulturalizmus nem járható út. A konzervatív oldal az eset után – miután kiderült, hogy a terror elkövetői brit földön nevelkedtek – kezdte szorgalmazni, hogy szakítani kell az idejétmúlt multikulturalizmussal. (Egedy [2006] 21. old.)

A multikulturalizmus, amely a *kultúrák* egyenrangú egymás mellett élését szorgalmazta, amivel hozzájárult a szegregációhoz, 2005 után, ha nem is megbukott, de rávilágított arra, hogy a bevándorlók *integrációját* kell minél jobban elősegíteni – szemben a hagyományok fenntartásával –, hogy azonosuljanak a brit értékekkel, hogy ne legyenek „falak” a különböző etnikumok között.

3.2.3.6. A 2005 utáni szélsőjobboldali fenyegetés

A társadalomban kialakult feszült ellenérzéseket – főleg brit muszlimokkal szemben – már 9/11 és 7/7¹¹¹ után is a BNP tudta kiaknázni, hiszen pontosan beleillett a profiljába az a retorika, amiben az iszlámfenyegetésre hívja fel a figyelmet: hogy ha Nagy-Britannia nem vet gátat a több milliós harmadik világbeli külföldi beáramlása elé, akkor maga fog kisebbséggé válni. (BNP [2010].) Erre – és magának a BNP retorikájára –, a szörnyű eseményeket átélt nép fogékonyra kezdett válni. Ráadásul, a támogatottságot a főárambeli pártokból való kiábrándulás is előmozdította, amiben közrejátszik az állam iraki háborúban vállalt hosszú szerepe vagy pont a felelőtlen, multikulturalizmust szorgalmazó politika. Egy évvel a robbantások után a társadalom azokat a kérdéseket tekintette a legfontosabbaknak – elsőként a bevándorlás, másodsorban a terrorizmust – amelyeket a BNP is elsőik között hirdetett. (John – Margetts [2009] 499. old.) Ennek nyomán „2005-ben az előző évhez képest megtriplázta az általános választásokon a szavazatainak a számát. 2007-ben a helyi választásokon – a 2000-es 17 jelölttel szemben – 744 jelöltet tudott állítani.” (John – Margetts [2009] 502. old.) 2009 - ben pedig a 2004-es egy hellyel szemben két helyet szerzett az Európai Parlamentben. (John – Margetts [2009] 502. old.)

Ezzel párhuzamosan a szélsőséges neonáci szervezetek is a színfalak mögött mozgatva a szálakat járulnak hozzá a rasszizmus fenntartásához. Az olyan szervezetek, mint a Combat 18,¹¹² a Blood and Honour szerveződés,¹¹³ vagy a Skrewdriver skinhead együttes a rasszizmus legkeményebb formáit képviselik, ugyanis szinte hadat üzennek a nem fehér kisebbségekkel szemben. (Novotny [2009] 595. old.) A „toborzást tekintve” a fiatalokra koncentrálnak, csak úgy, mint Németországban, itt is a fiatalok vannak kitéve annak, hogy a zenét, vagy az internetet használják a rasszista nézetek fenntartásához. Ezekről a csoportokról a BNP eltávolítja magát a nyilvánosság előtt, hiszen nem kalkulálhatók be a párt demokratikus álcája mögé. Ez nem jelenti azt, hogy az aktivistái által nem járul hozzá a rasszista erőszak fokozásához. „2005-ben Terry Collins BNP aktivistát öt éves börtönbüntetésre ítélték, miután rasszista alapú terrorakciót hajtott végre Eastbourne-ben egy ázsiai kommuna ellen.” A másik példa, amikor Mark Bulman BNP aktivistát szintén öt évre zárták börtönbe, miután egy BNP-szórólapba csomagolt robbanószerrel próbált felrobbantani egy mecsetet. (Hope Not Hate [2005].) A BNP tehát, akármennyire törekszik bizonyítani a legitimitását, az aktivistáinak szerepe, a retorikája mind azt bizonyítja, hogy még 2010-ben is képes

¹¹¹ London 2005. július 7.

¹¹² Neonáci terrorszervezet, a 18 Adolf Hitler kezdőbetűinek az ABC-ben elfoglalt helyeit szimbolizálják.

¹¹³ Európát átívelő neonáci szélsőséges mozgalom.

hozzájárulni egy, már évezredes jelenség fenntartásához, a rasszizmushoz. Szélsőjobboldali retorikája a nemzeti egység, a nemzeti brit identitás fenntartásának szövegait zengik, amihez ki tudja aknázni a folyamatosan növekvő – főleg nem európai – bevándorlással szembeni társadalmi elégedetlenséget. Plusz a multikulturalizmus politikáján esett csorbát is a maga javára tudja fordítani. Az összefüggések komplikáltak, minden tényező szinte egymást generálja, és ezért nagyon nehéz tenni a rasszizmus visszaszorításáért.

3.2.3.7. Megfékezni a rasszizmust?

A problémát alkotó motívumok bonyolultsága gördít annál is bonyolultabb akadályokat a rasszizmus *ellenni* küzdelem sikeressége elé. Ha megfékezni nem is, de vissza lehetne-e szorítani a rasszizmus jelenségét, a rasszista erőszakot generáló tényezőket?

Ha *politikai szinten* vizsgáljuk a problémát, akkor a legfontosabb, hogy a BNP, még 2009-ben is képes volt szavazókat gyűjteni úgy, hogy *faji alapon* politizált, ennek azonban nem lenne szabad helyet foglalni a brit társadalomban. Az Európai Parlamentben való jelenléte – nem csak az övé, hanem más szélsőséges erőké is – ellen a főáramlatos pártoknak úgy kéne védekezni, hogy megtagadnak bizonyos jogokat tőlük, vagy nem engednek olyan általuk megfogalmazott pontokat betervezni, amelyeknek faji kicsengése van. A brit konzervatívoknak és a Munkáspártnak nem szabad úgy tekinteni a BNP – re, mint olyan pártra, akit megfelelő eszközökkel háttérben tudnak tartani, és nem fog igazán nagyot alakítani a pártok között, hiszen az, hogy az Európai Parlamentben képes magát képviseltetni, igenis előre mutató, vészjósló jel. (Goodwin [2007].) Mint radikális szélsőjobboldali párt, csak úgy, mint Németországban az NPD esetében, ereje a karizmatikus vezető személyében is rejlik. Addig, amíg Nick Griffin sikeren bújuk el a fasiszta álarc mögé és demokratikus színben tünteti fel magát – és ezt el is hiszik az emberek –, addig valószínű a BNP pályája sem fog lefelé ívelni. Itt jön be a képbe a támogatottság kérdése, amit több felől meg lehet közelíteni. Egyrészt, a radikális szélsőséges pártok támogatottságát idővel kezdi elveszíteni, hiszen minél inkább el kell fogadtatnia magát felsőbb politikai körökben, annál inkább le kell vetköznie a náci, radikális elveit, ergo annál nagyobb az esély arra, hogy a szélsőséges szervezeteknek a támogatásától elesik.¹¹⁴ Továbbá a támogatók elvesztését egy másik szempontból is meg lehet ragadni. Ha figyelembe vesszük, hogy retorikája a bevándorlók - és az országban élő etnikai kisebbségekből fakadó problémák miatt - ellen irányul, irányul, akkor feltételezhető, hogy a nem fehér britek közül nem kerül ki olyan sok BNP - szavazat. A támogatottságának növekedéséhez azonban a gazdasági válsághelyeztek is nagyban hozzájárulnak, amikor még inkább bűnbakot lehet képezni a bevándorlókból, és még inkább be lehet fröcskölni a Munkáspártot azért, hogy nem tesz meg mindent a bevándorlás mértékének csökkentéséért, ez által csökkenhet a főbb pártokba vetett hit, ami szintén a BNP esélyeit növeli.

Kérdés azonban, hogy mennyire lehet egy valójában nem demokratikus jelenségre demokratikusan válaszolni. Ha a Munkáspárt, vagy akár az Európai Parlamentben

¹¹⁴ Nick Griffin a honlapján hirdeti, hogy bárkit szívesen látnak a pártban. Miért volt szükség erre a bejelentésre? Mivel eddig csak fehér bőrű tagokból állt a BNP, ami a Faji Kapcsolatokat szabályozó törvénybe ütközik, így az Esélyegyenlőségi és Emberi Jogok Bizottsága felszólította arra, hogy tegyen ez ellen. (BNP [2010].) Ezzel a lépéssel is, vagyis hogy „beenged” nem fehér embereket a pártba, egyre eltávolítja magától a tisztán nacionalista, vagy tisztán náci elveket valló közösségeket.

szereplő pártok a BNP ellensúlyozására jogokat vesznek el tőlük, az nem demokratikus módszer, de még sem lehet másképpen kordában tartani. A betiltás itt sem – mint Németországban – lenne megfelelő megoldás, mert a földalatti szervezkedéseket, vagy az aktivistáinak szerepét ezzel nem lehet megszüntetni.

Másik szinten nézve a dolgot, a *társadalmi szerepvállalás* szintjét a rasszizmus, vagy a rasszista erőszak visszaszorításában, akkor szorgalmazni kell azoknak a szervezeteknek a működését, amelyek a bevándorlók, menekültek társadalmi beilleszkedéséért felelnek, és elősegítik az integrálódást a többségi társadalomba. Fontosak a nem kormányzati szervezetek szerepvállalása a rasszizmusról való tájékoztatásra – mint az EUMC, vagy az ENAR,¹¹⁵ de emellett szükség van az antifasiszta civil szervezetekre,¹¹⁶ a multietnikus brit társadalom szorgalmazását zászlajára tűző szervezetekre,¹¹⁷ vagy a rasszizmus elleni zene toleranciára felhívó szerepére,¹¹⁸ amelyek mind képesek arra a rétegre hatni, akik a leginkább hajlamosak a rasszista erőszakra, vagyis a fiatalokra.

Le kell vonni azt a következtetést, hogy amíg létezik a globalizációval összefüggő nemzetközi migráció, és amíg Nagy-Britannia célországként fog szolgálni nem európai külföldiek számára, addig a rasszizmus is élni fog, mert lesz kit a bűnbak kategóriába skatulyázni, és addig a szélsőjobboldal is hatással fog bírni, akik pedig munkásságukkal, elveikkel hozzájárulnak a rasszista erőszak növekedéséhez. Ezzel szemben azonban tudatos társadalmi szerepvállalással – toleranciára neveléssel, a bevándorlókra nem bűnbakokként tekintve - lehetséges - nem csak Nagy-Britannia, de minden olyan ország, ahol a 21. században is élő jelenség a rasszizmus – enyhíteni a jelenségen.

¹¹⁵ European Network Against Racism

¹¹⁶ Unite Against Fascism - <http://www.uaf.org.uk/>

¹¹⁷ Runnymede Trust - <http://www.runnymedetrust.org/>

¹¹⁸ Rock Against Racism - <http://www.rockagainstracism.net/>

Befejezés

Dolgozatomban kísérletet tettem a rasszizmus sajátosságainak prezentálására Németországban és Nagy-Britanniában. Úgy érzem, az adatok alapján sikerült bebizonyítani azt az összefüggést, miszerint a nemzetközi migráció alanyainak fokozatosan növekvő száma, vagy a többségi társadalomban kitett magas aránya feléleszti a szélsőjobboldali pártokat, Németországban az NPD-t, Nagy-Britanniában pedig a BNP-t, és ezzel párhuzamosan - a szélsőjobboldali erők szerepvállalása által - folyamatosan növekedést mutat mindkét országban a rasszista alapú erőszakos esetek száma. Mi áll ennek a háttérében? Retorikájuk és ideológiájuk két ellentétes képet mutat. A bevándorlókat teszik meg bűnbaknak, őket nevezik meg a társadalmi, gazdasági problémák felelőseinek, amelyekkel – legfőképpen gazdasági válság idején – képesek a társadalomra hatást gyakorolni, és felhívni a figyelmet arra, hogy a bevándorlók magas száma, miért nem kedvez az államnak. Ezzel a retorikával képesek legitimálni létezésüket, azonban az álarcuk mögött a valós ideológiájuk tükröződik, ami a legkeményebb rasszizmust hordozó elveken, vagyis a náci ideológián nyugszik.

A dolgozat elején feltett kérdésemre, vagyis hogy fog – e, és ha igen, meddig fognak folytatódni a rasszista alapú erőszakos esetek a bevándorlókkal, menekültekkel szemben, a következő válaszokat adom. A probléma abban rejlik, hogy amíg lesznek bevándorlók, amíg nő az etnikai kisebbségek száma a két országon belül, addig mindig ki lesznek téve az általuk irányuló, neonácik általi erőszaknak. Persze nem lehet ilyen sarkalatosan felfogni a kérdést, mert a rasszizmust számos más tényező is stimulálja – ilyenek a gazdasági válságok időszaka, amikor a társadalom jobban fogékony a bevándorlók elleni retorikára -, de ha csak abból indulunk ki, hogy őket lehet „elővenni”, és negatívan beállítani, akkor ez csak abból a tényből fakad, hogy *élnek* abban az országban.

Mi járulhatna hozzá az NPD és a BNP támogatottságának alábbhagyásában? A két szélsőjobboldali párt azért, hogy ne tiltsák be őket, hogy be tudjanak illeszkedni a többi párt közé, fokozatosan enyhítenek elveiken, ami hozzájárul ahhoz, hogy egyre eltávolítsák maguktól a szélsőséges szervezeteket, vagy a neonáci csoportokat. Másrészt, mivel elveik mögött rasszizmus húzódik, a bevándorlók, etnikai kisebbségek támogatásától is elesnek. A demokratikus pártok is egyre erőteljesebben hangsúlyozzák a szélsőséges erők távoltartását, főleg miután az Európai Parlamentben is képviseltetik magukat. Véleményem szerint a pártok betiltása nem megoldás, viszont a jogok csorbítása az, amivel fokozatosan gyengíteni lehetne erejüket.

A rasszista alapú erőszak főleg a neonáci szubkultúra fiatal szereplőjéhez tapad. Ezek a csoportosulások ellen azért nehéz védekezni, mert az emberek attitűdjét nagyon nehéz megváltoztatni. Éppen ezért, hogy a rasszista elvek ne tudjanak hatni, már fiatal korban

tudatos neveléssel kell elősegíteni a multietnikus társadalom - mint valós tény - elfogadását. Ezzel összekapcsolódik a másik *preventív* jellegű tényező: a bevándorlók *integrációjának* elősegítése. Németország felismerte az integráció szükségességét, és tudatosan törekszik a bevándorlók és menekültek társadalomba való beillesztésére. Nagy-Britannia is - ami multikulturális politikájáról híres -, főleg a londoni bombatámadás után egyre kezd leszakadni a multikulturális politikáról, felismerve, hogy ez az út tovább, az addig gyakorolt formában, járhatatlan.

Mindkét országban törekedni kell arra, hogy megelőzzék a bevándorlók bűnbakká bélyegzésének lehetőségét a szélsőségesek felől, amit tehát megfelelő integrációra – munkahelyek létesítésével, integrációs kurzusokkal, az oktatás átszervezésével – való törekvéssel lehetne elérni. Az integrációval lehetővé lehetne valamelyest tenni, hogy a társadalmon belüli tolerancia szint növekedjen a bevándorlók megítélését illetően.

Általam vélt további – rasszizmussal szembeni – előremutató tényező, amire a jövőben is nagyobb hangsúlyt kéne fektetni, az a neonáci szubkultúra ellensúlyozása érdekében a *rasszizmus elleni* „szubkultúra” létrehozására való törekvés, ami magában foglalja a zene, az internet szerepét, vagy a multietnikus társadalom elfogadása érdekében létrejött szervezetek tevékenységét.

Amiket most előirányoztam, mind csak a rasszizmus kialakulásának enyhítése érdekében általam fontosnak vélt tényezők. Sajnos azok, akik már elkötelezték magukat egy-egy neonáci közösség felé, szinte lehetetlen elmozdítani onnan őket, így csak megelőző jelleggel lehet a problémát orvosolni.

Összességében megállapítható, hogy a rasszizmus fenntartásában egymásra ható tényezők sorozata játszik szerepet és, hogy a *jövőbeli kilátásokat* tekintve addig létezni fog, amíg lesz kit a célpontba állítani. Ezzel szemben azonban szükséges lenne azt hangsúlyozni, és arra irányítani e két állam vezetői által a figyelmet, hogy milyen *előnyöket* hordoz magában a bevándorlás.

Dolgozatomban megpróbáltam felvázolni, hogy a bevándorlókat érintő rasszizmust milyen erők mozgatják. Munkám során további kutatási terület is megfogalmazódott bennem, azzal kapcsolatban, hogy az erőszakos eseteket milyen szemszögből lehetne még görcső alá vonni. Ennek alapján megfelelő téma lehetne a bevándorlók, vagy az etnikai kisebbségek *által* a befogadó országban elkövetett bűnesetek vizsgálata.

Emellett a rasszizmus jelenségének komplexitásából fakadóan további kutatási terület lehetne még a faji alapú diszkrimináció vizsgálata az oktatásban, lakhatásban, vagy a foglalkoztatásban.

Irodalomjegyzék

1969. évi 8. tvr.: A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről. 2§ I. rész. I. cikk. Online forrás: http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=96900008.TVR Letöltés ideje: 2010. április 20.
- Allport, W. Gordon [1999]: *Az előítélet*. Osiris, Budapest.
- Atkinson, Graeme [1993]: *Germany: Nationalism, Nazism and Violence*. In: Björge, Tore – Witte, Rob (eds.): *Racist Violence in Europe*. St. Martin's Press, London-New York. p. 154-167.
- Backes, Uwe [2006]: *The electoral victory of the NPD in Saxony and the prospects for future extreme-right success in German elections*. In: *Patterns of Prejudice*. Volume 40, Issue 2, p. 129-141.
- Bade, Klaus J. [2004]: *Legal and illegal immigration into Europe: experiences and challenges*. In: *European Review*. Volume 12, Issue 3, p. 339-375.
- BAMF [2007]: *Ausländerzahlen*. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. Online forrás: http://www.bamf.de/cln_170/nm_434372/SharedDocs/Anlagen/EN/DasBAMF/Downloads/Statistik/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14.templateId=raw.property=publicationFile.pdf/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14.pdf Letöltés ideje: 2010. április 22.
- Banton, Michael [1996]: *The Cultural Determinants of Xenophobia*. In: *Anthropology Today*. Volume 12, Issue 2, p. 8-12.
- Bauer, Thomas – Dietz, Barbara – Zimmermann, Klaus F. – Zwintz, Eric [2005]: *German Migration: Development, Assimilation, and Labour Market Effects*. In: Zimmermann, Klaus F. (ed.): *European Migration. What do we know?* Oxford University Press, Oxford. p. 197-263.
- Bauer, Thomas K. – Lofstrom, Magnus – Zimmermann, Klaus F. [2001]: *Immigration Policy, Assimilation of Immigrants and Natives' Sentiments toward Immigrants: Evidence from 12 OECD-Countries*. In: *Working Papers, Center for Comparative Immigration Studies*. Issue 33.
- Betz, Hans-Georg [1994]: *Radical right-wing populism in Western Europe*. St Martin's Press, New York.

- Betz, Hans-Georg [2003]: *The Growing Threat of The Radical Right*. In: Merkl, Peter H. – Weinberg, Leonard (eds.): *Right-wing extremism in the twenty-first century*. Frank Cass, London. p. 74-97.
- BNP – British National Party [2010]: *Immigration Policy*. Online forrás: <http://bnp.org.uk/policies/immigration/> Letöltés ideje: 2010. április 11.
- Bosch, Nicole – Peucker, Mario – Reiter, Stefanie [2008]: *Racism, xenophobia and ethnic discrimination in Germany 2007*. European Forum for Migration Studies, Bamberg. Online forrás: http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/Diskriminierung_Deutschland_2007_1.pdf Letöltés ideje: 2010. március 12.
- Bosch, Nicole – Peucker, Mario [2007]: *Ethnic Discrimination and Xenophobia in Germany. Annual Report 2006*. European Forum for Migration Studies, Bamberg. Online forrás: <http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/Rassismus%20update%202008.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 25.
- Brander, Patricia – Gomes, Rui – Kees, Ellie – Lemineur, Marie – Laure [2004]: KOMPASZ. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Online forrás: http://kompasz.balzac.zpok.hu/kompasz/diszkriminacio_es_idegengyulolet Letöltés ideje: 2010. április 24.
- Cartner, Holly [1992]: *'Foreigners out'. Xenophobia and right-wing violence in Germany*. Human Rights Watch/Helsinki, New York.
- Castles, Stephen [1993]: *Migrations and Minorities in Europe. Perspectives for the 1990s: Eleven Hypotheses*. In: Solomos, John – Wrench, John (eds.): *Racism and Migration in Western Europe*. Berg, Oxford. p. 17-34.
- Castles, Stephen [2009]: *The age of migration. International population movements in the modern world*. Palgrave MacMillan, London.
- CCHR [2004]: *Rasszizmus teremtése. A pszichiátria árulása*. Citizens Commission on Human Rights. Online forrás: <http://www.emberijogok.hu/letoltes/booklets/HUN-Racism.pdf> Letöltés ideje: 2010. március 16.
- Chapin, Wesley D. [1997]: *Explaining the Electoral Success of the New Right: The German Case*. In: *West European Politics*. Volume 20, Issue 2, p. 53-72.
- Coleman, David [1994]: *The United Kingdom and International Migration: A Changing Balance*. In: Fassmann, Heinz – Münz, Rainer (eds.): *European Migration in the Late Twentieth Century. Historical Patterns, Actual Trends, and Social Implications*. Edward Elgar, Aldershot. p. 37-67.
- Czarina, Wilpert [1993]: *The Ideological and Institutional Foundations of Racism in the Federal Republic of Germany*. In: Solomos, John – Wrench, John (eds.): *Racism and Migration in Western Europe*. Berg, Oxford. p. 67-83.
- Cseresnyés Ferenc [2005]: *Migráció az ezredfordulón. A népességmozgások társadalmi és politikai következményei Közép-Európában*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Del Fabbro, René [1995]: *A Victory of the Street*. In: Baumgartl, Bernd – Favell, Adrian (eds.): *New Xenophobia in Europe*. Kluwer Law International, London-The Hague-Boston. p. 132-147.

- Deutsche Welle [2007]: *Social Democrats Press for NPD Ban Despite Warnings*.
Online forrás: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2756054,00.html> Letöltés ideje: 2010. április 20.
- Egedy Gergely [2006]: *A multikulturalizmus dilemmái: Nagy-Britannia példája*. In: Polgári Szemle, 2. évf. 6. szám, p. 21-30.
- ENAR [2008]: *Shadow Report. Racism in Europe*. European Network Against Racism.
Online forrás: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/publications/shadowReport2008_EN_final.pdf Letöltés ideje: 2010. február 25.
- Equality and Human Rights Commission [2010]: *Stop and think. A critical Review of the use of stop and search powers in England and Wales*. Online forrás: http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/raceinbritain/ehrc_stop_and_search_report.pdf Letöltés ideje: 2010. április 5.
- EUMC [2002]: *Racism and Xenophobia in the EU Member States. Trends, developments and good practice*. Annual Report, Part 2, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Online forrás: http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/ar02/AR_trends_2002-EN.pdf Letöltés ideje: 2010. április 6.
- EUMC [2003-2004]: *Racism and Xenophobia in the EU Member States. Trends, developments and good practice*. Annual Report, Part 2, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Online forrás: <http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/ar03/AR0304p2-EN.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 22.
- EUMC [2005/Apr]: *Racist Violence in 15 EU Member States. A Comparative Overview of Findings from the RAXEN National Focus Points Reports 2001-2004*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna. Online forrás: <http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/comparativestudy/CS-RV-main.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 11.
- EUMC [2005/Nov]: *The impact of 7 July 2005 London bomb attacks on muslim communities in the EU*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna. Online forrás: <http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/London/London-Bomb-attacks-EN.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 13.
- EUMC [2005]: *Racism and Xenophobia in the EU Member States. Trends, developments and good practice*. Annual Report, Part 2, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Online forrás: http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/ar05/AR05_p2_EN.pdf Letöltés ideje: 2010. április 10.
- EUMC [2006]: *The Annual Report on the Situation regarding Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Online forrás: <http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/ar06/AR06-P2-EN.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 2.
- Európa Bizottság [2004]: *Harc a diszkrimináció ellen az Európai Unióban. A sokszínűségért*. A diszkrimináció ellen. Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, Brüsszel.

- Favell, Adrian – Tambini, Damian [1995]: *Clear Blue Water Between 'US' and 'Europe'?* In: Baumgartl, Bernd – Favell, Adrian (eds.): *New Xenophobia in Europe*. Kluwer Law International, London-The Hague-Boston. p.148-164.
- Federal Statistical Office [2006]: *Germany's Population by 2050. Results of the 11th coordinated population projection*. Statistisches Bundesamt, Wiesbaden. Online forrás: <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Content/Publicationen/SpecializedPublications/Population/GermanyPopulation2050,property=file.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 5.
- Fekete, Liz [2004]: *Anti-Muslim Racism and the European Security State*. In: *Race & Class*. Volume 46, Issue 3, p. 3-29.
- Ford, Glyn [1992]: *Fascist Europe. The Rise of Racism and Xenophobia*. Pluto Press, London.
- FRA [2007]: *Report on Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*. European Union Agency for Fundamental Rights, Vienna. Online forrás: http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/racism/report_racism_0807_en.pdf Letöltés ideje: 2010. március 30.
- FRA [2008]: *Annual Report*. European Union Agency for Fundamental Rights, Vienna. Online forrás: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/ar08p2_en.pdf Letöltés ideje: 2010. április 12.
- FRA [2009]: *Annual Report*. European Union Agency for Fundamental Rights, Vienna. Online forrás: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-AnnualReport09_en.pdf Letöltés ideje: 2010. április 21.
- Fredrickson, Georg M. [2002]: *Racism. A Short History*. Princeton University Press, Princeton – Oxford.
- Fullerton, Maryellen [1995]: *'Germany for Germans'. Xenophobia and Racist Violence in Germany*. Human Rights Watch/Helsinki, New York.
- Gellner, Ernest [1995]: *Nationalism and Xenophobia*. In: Baumgartl, Bernd – Favell, Adrian (eds.): *New Xenophobia in Europe*. Kluwer Law International, London-The Hague-Boston. p. 6-10.
- Giddens, Anthony [1995]: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Goodwin, Matthew J. [2007]: *The Extreme Right in Britain: Still an 'Ugly Duckling' but for How Long?* In: *The Political Quarterly*. Volume 78, Issue 2, p. 241-250.
- Goody, Jo [2007]: *Racist violence in Europe: Challenges for official data collection*. In: *Ethnic and Racial Studies*. Volume 30, Issue 4, p. 570-589.
- Harding, Luke [2006]: *The Guardian: German neo-Nazis set for poll victory*. Online forrás: <http://www.guardian.co.uk/world/2006/sep/15/germany.thefarright> Letöltés ideje: 2010. március 13.
- Hatton, Timothy J. – Price, Stephen Wheatley [2005]: *Migration, Migrants, and Policy in the United Kingdom*. In: Zimmermann, Klaus F. (ed.): *European Migration. What do we know?* Oxford University Press, Oxford. p. 113-173.
- Heckmann, Friedrich [2004]: *Illegal Migration: What Can We Know And What Can We Explain? The Case of Germany*. In: *International Migration Review*. Volume 38, Issue, 3, p. 1103-1125.

- Heisler, Schmitter Barbara [2002]: *New and Old Immigrant Minorities in Germany. The Challenge of Incorporation*. In: Messina, Anthony M. (ed.): *West European Immigration and Immigrant Policy in the New Century*. Praeger, Westport-Connecticut. p. 123-141.
- Heitmeyer, Wilhelm [1993]: *Hostility and Violence towards Foreigners in Germany*. In: Björge, Tore – Witte, Rob (eds.): *Racist Violence in Europe*. St. Martin's Press, London- New York. p. 17-29.
- Hirsch, Afua – Taylor, Matthew [2009]: *The Guardian: Prosecutors press for action against BNP leaflets*. Online forrás: <http://www.guardian.co.uk/politics/2009/jun/28/bnp-race-crime-laws-cps> Letöltés ideje: 2010. április 27.
- Home Office [2010]: *Stop and Search*. Online forrás: <http://www.homeoffice.gov.uk/police/powers/stop-and-search/> Letöltés ideje: 2010. április 19.
- Hope Not Hate [2005]: *The real BNP*. Online forrás: <http://www.hopenothate.org.uk/the-real-bnp/the-politics-of-the-BNP.php#2> Letöltés ideje: 2010. április 11.
- HWI [2007]: *Country Profile: Germany. No.1*. Hamburg Institute of International Economics. Online forrás: http://www.focus-migration.de/typo3_upload/groups/3/focus_Migration_Publikationen/Laenderprofile/CP01_Germany_v2.pdf Letöltés ideje: 2010. március 24.
- IRR – Institute of Race Relations [2002]: *Racial violence*. Online forrás: <http://www.irr.org.uk/2002/november/ak000005.html> Letöltés ideje: 2010. március 10.
- John, Peter – Margetts, Helen [2009]: *The Latent Support for the Extreme Right in British Politics*. In: *West European Politics*. Volume 32, Issue 3, p. 496-513.
- Judaken, Jonathan [2008]: *So what's new? Rethinking the 'new antisemitism' in a global age*. In: *Patterns of Prejudice*. Volume 42, Issue 4-5, p. 531-560.
- Kende Anna - Vajda Róza [2008]: *Tetten ért tudomány*. In: Kende Anna – Vajda Róza (szerk.): *Rasszizmus a tudományban*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Klandermans, Bert – Mayer, Nonna [2006]: *Links with the past*. In: Klandermans, Bert – Mayer, Nonna (eds.): *Extreme Right Activists in Europe. Through the magnifying glass*. Routledge, London – New York. p. 16-28.
- Klandermans, Bert – Mayer, Nonna [2006]: *Right-wing extremism as a social movement*. In: Klandermans, Bert – Mayer Nonna (eds.): *Extreme Right Activists in Europe. Through the magnifying glass*. Routledge, London – New York. p. 3-16.
- Koc, Günes [2009]: *Turkish Migrants in Austria and Germany: Stereotypes and Xenophobia*. In: Kucukcan, Talip – Gungor, Veyis (eds.): *Turks in Europe. Culture, Identity, Integration*. Turkevi Research Centre, Amsterdam. p. 103-129.
- Kovács Éva – Vidra Zsuzsanna [2004/1]: *Az idegenekkel és a külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma (1990-2002)*. In: Tóth Pál Péter (szerk.): *Külföldiekkel vagy idegenekkel...KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentése 76*, Budapest. p. 15-46.

- Kruse, Imke – Orren, Henry Edward – Angenendt, Steffen [2003]: *The Failure of Immigration Reform in Germany*. In: German Politics. Volume 12, Issue 3, p. 129-145.
- Law, Ian [2010]: *Racism and ethnicity. Global Debates, Dilemmas, Directions*. Longman, Harlow.
- Leise, Eric [2007]: *Germany to Regularize 'Tolerated' Asylum Seekers*. Migration Policy Institute. Online forrás: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=593> Letöltés ideje: 2010. április 9.
- Lentin, Alana [2000]: *'Race', Racism and Anti-racism: Challenging Contemporary Classifications*. In: Social Identities. Volume 6, Issue 1, p. 91-106.
- MacMaster, Neil [2001]: *Racism in Europe 1870-2000*. Palgrave, Hampshire.
- Macpherson, William [1999]: *The Stephen Lawrence Inquiry*. The Stationery Office. Chapter 6, para. 6.34. Online forrás: <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/cm42/4262/sli-06.htm> Letöltés ideje: 2010. április 25.
- Maier, Robert [2002]: *Does a Supranational Europe Stimulate and/or Combat Racism?* In: Evens Foundation (ed.): *Europe's New Racism. Causes, manifestations and solutions*. Berghahn Books, New York. p. 85-105.
- Makai György [1977]: *Fajelmélet – fajüldözés*. Kozmosz Könyvek, Budapest.
- Merkel, Peter H. [1997]: *Why are they So Strong Now? Comparative Reflections on the Revival of the radical Right in Europe*. In: Merkel, Peter H. – Weinberg, Leonard (eds.): *The Revival Of Right-Wing Extremism in the Nineties*. Frank Cass, London. p. 17-47.
- Mesghena, Mekonnen [2006]: *Immigration to Germany: The Long Way to Reality*. In: *Pausing To Reflect: on Europe's culture wars*, British Council Germany. Online forrás: http://www.migration-boell.de/web/migration/46_735.asp Letöltés ideje: 2010. március 24.
- Milborn, Corinna [2008]: *Európa: az ostromlott erőd*. A bevándorlás fekete könyve. Alexandra Kiadó, Pécs.
- Miles, Robert [1989]: *Racism*. Routledge, London – New York.
- Miles, Robert [1993]: *The Articulation of Racism and Nationalism: Reflections on the European History*. In: Solomos, John – Wrench, John (eds.): *Racism and Migration in Western Europe*. Berg, Oxford. p. 35-52.
- Novotny, Lukas [2009]: *Right-wing Extremism and No-go-areas in Germany*. In: Czech Sociological Review. Volume 45, Issue 3, p. 591-609.
- Oezcan, Veysel [2004]: *Germany: Immigration in Transition*. Social Science Centre Berlin. Online forrás: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=235> Letöltés ideje: 2010. március 3.
- Parekh, Bhikhu [2000]: *The Future of Multi-Ethnic Britain*. Profile Books Ltd, London.
- Peucker, Mario [2009]: *Racism, xenophobia and ethnic discrimination in Germany*. Update Report 2008. European Forum for Migration Studies, Bamberg. Online forrás:

<http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/Rassismus%20update%202008.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 12.

- Póczik Szilveszter [2008]: *A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21. században elméleti és történelmi nézőpontból*. In: Póczik Szilveszter - Dunavölgyi Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest.
- Rathzel, Nora [2002]: *Developments in Theories of Racism*. In: Evens Foundation (ed.): *Europe's New Racism. Causes, manifestations and solutions*. Berghahn Books, New York. p. 3-27.
- Renton, David [2003]: *Examining the success of the British National Party, 1999-2003*. In: *Race & Class*. Volume 45, Issue 2, p. 75-85.
- Renton, David [2005]: *'A day to make a history'? The 2004 elections and the British National Party*. In: *Patterns of Prejudice*. Volume 39, Issue 1, p. 25-45.
- Rudolph, Hedwig [1994]: *Dynamics of Immigration in a Nonimmigrant Country: Germany*. In: Fassmann, Heinz – Münz, Rainer (eds.): *European Migration in the Late Twentieth Century. Historical Patterns, Actual Trends, and Social Implications*. Edward Elgar, Aldershot. p. 113-127.
- Schönwalder, Karen [2004]: *Why Germany's guestworkers were largely Europeans. The selective principles of post-war labour recruitment policy*. In: *Ethnic and Racial Studies*. Volume 27, Issue 2, p. 248-265.
- Sitzer, Peter – Heitmeyer, Wilhelm [2008]: *Right-wing extremist violence among adolescent in Germany*. In: *New Directions for Youth Development*, Volume 2008, Issue 119, p. 169-185.
- Smith, Martin [2009]: *How do we stop the BNP?* In: *International Socialism Journal*. Issue 123. Online forrás: <http://www.isj.org.uk/index.php4?id=556> Letöltés ideje: 2010. április 5.
- Solomos, John – Wrench, John [1993]: *Race and Racism in Contemporary Europe*. In: Solomos, John – Wrench, John (eds.): *Racism and Migration in Western Europe*. Berg, Oxford. p. 3-17.
- Solomos, John – Wrench, John [1993]: *Racism and Migration in Western Europe*. Berg, Oxford.
- Solomos, John [1993]: *Race and Racism in Britain*. The Macmillan Press LTD, London.
- Somerville, Will – Sriskandarajah, Dhananjayan – Latorre, Maria [2009]: *United Kingdom: A Reluctant Country of Immigration*. Online forrás: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=736> Letöltés ideje: 2010. április 12.
- Somogyi Csaba [2000]: *(Fél-)fordulat a német bevándorlási politikában*. In: *Eszmélet*, 48.szám, p. 89-109.o.
- Sturzbecher, Dietmar [2000]: *Jugend, Rechtsextremismus und Antisemitismus in Brandenburg und Nordrhein-Westfalen*. In: *Transodra*, Issue 21, p. 70-76.
- Szabó A. Ferenc [2006]: *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai*. Zrínyi Kiadó, Budapest.

- UAF – Unite Against Fascism [2009]: *The electoral rise of the BNP*. Online forrás: <http://www.uaf.org.uk/news.asp?choice=90213> Letöltés ideje: 2010. március 26.
- UNHCR [2007-08]: *A menekültek védelme és az UNHCR szerepe*. Online forrás: http://www.unhcr-budapest.org/hungary/images/stories/news/docs/02_Protecting%20Refugees/2_1_protecting%20refugees%20brochure_HUN/ProtRefbrochureHUN.pdf Letöltés ideje: 2010. március 12.
- Verlot, Marc [2002]: *Understanding Institutional Racism*. In: Evens Foundation (ed.): *Europe's New Racism. Causes, manifestations and solutions*. Bergham Books, New York. p. 27-42.
- Virchow, Fabian [2004]: *The groupuscularization of neo-Nazism in Germany: the case of the Aktionsbüro Norddeutschland*. In: *Patterns of Prejudice*. Volume 38, Issue 1, p. 56-70.
- Virdee, Satnam [1997]: *Racial Harassment*. In: Modood, Tariq – Berthoud, Richard (eds.): *Ethnic minorities in Britain: diversity and disadvantage*. Policy Studies Institute, London. p. 259-289.
- Watts, Meredith W. [1996]: *Political Xenophobia in the Transition from Socialism: Threat, Racism and Ideology Among East German Youth*. In: *Political Psychology*. Volume 17, Issue 1, p. 97-126.
- Wemyss, Georgie [2006]: *The power to tolerate: contests over Britishness and belonging in East London*. In: *Patterns of Prejudice*. Volume 40, Issue 3, p. 215-236.
- Windt Szandra [2008]: *Legális és illegális bevándorlás az Európai Unió néhány fontosabb országában. Nagy-Britannia, Németország, Olaszország és Spanyolország példáján*. In: Póczik Szilveszter - Dunavölgyi Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Yonwin, Jessica [2004]: *Electoral Performance of far-right parties in the UK*. Online forrás: <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/notes/snsg-01982.pdf> Letöltés ideje: 2010. április 20.
- Zaslave, Andrej [2004]: *The Dark Side of European Politics: Unmasking the Radical Right*. In: *Journal of European Integration*. Volume 26, Issue 1, p. 61-81.
- Zimmermann, Ekkart [2003]: *Right-Wing Extremism and Xenophobia in Germany: Escalation, Exaggeration, or What?* In: Merkl, Peter H. – Weinberg, Leonard (eds.): *Right-wing extremism in the twenty-first century*. Frank Cass, London. p. 220-251.

Mellékletek

1.ábra

Bevándorlás és kivándorlás – Németország, 1950 és 2001 között (1000 fő)

		Foreigners'			Germans ²			Total			Ethnic	Asyli
		In	Out	Net	In	Out	Net	In	Out	Net	German s	Seek s
<i>War adjustment</i>												
1950	91	38	53	60	80	-20	151	118	33	47	-	-
1951	94	41	53	60	82	-23	154	123	31	21	V	-
1952	95	43	53	61	80	-19	156	123	33	4	-	-
1953	99	46	53	60	84	-23	159	130	29	8	-	-
1954	100	44	56	57	85	-27	157	129	28	10	-	-
<i>Manpower recruitment</i>												
1955	60	36	24	68	101	-34	128	137	-9	13	-	-
1956	82	48	34	76	120	-43	158	168	-9	25	-	-
1957	107	59	48	93	114	-21	200	173	27	108	-	-
1958	118	64	54	94	98	-4	212	162	51	130	-	-
1959	146	81	65	82	98	-17	227	179	49	27	-	-
1960	317	124	193	77	94	-17	395	218	176	18	-	-
1961	411	182	230	78	85	-7	489	267	223	16	-	-
1962	495	248	247	72	79	-7	566	327	240	16	-	-
1963	506	384	122	71	79	-7	577	463	114	15	-	-
1964	625	371	254	73	86	-13	698	457	241	20	-	-
1965	716	413	303	76	77	-1	792	490	302	24	-	-
1966	632	535	97	70	74	-4	702	609	934	28	-	-
1967	330	528	-198	68	77	-8	398	604	-206	26	-	-
1968	589	333	257	68	72	-4	658	405	253	23	-	-
1969	910	369	541	71	68	3	981	437	544	30	-	-
1970	976	435	542	67	61	6	1043	496	547	19	-	-
1971	871	500	370	66	54	12	936	554	382	33	-	-
1972	787	514	273	65	54	11	852	568	284	24	-	-
1973	869	527	342	63	53	10	932	580	353	23	-	-
<i>Net consolidation</i>												
1974	539	580	-41	62	55	7	601	636	-35	24	8	8
1975	366	600	-234	63	53	10	429	653	-224	19	9	9
1976	387	515	-128	89	54	35	476	569	-93	44	11	11
1977	423	452	-29	100	54	46	523	506	17	54	19	19
1978	456	406	50	104	53	50	560	459	101	58	31	31
1979	545	366	179	105	53	52	650	419	231	55	51	51
1980	631	386	246	105	54	51	736	440	297	52	108	108
1981	501	416	86	104	55	49	605	471	135	69	49	49
1982	322	433	-112	82	60	22	404	493	-89	48	37	37
1983	273	425	-152	81	62	19	354	487	-133	38	20	20

p. 202. Table 7.1. (Continued)

Year	Foreigners ¹		Germans ³				Total			Ethnic German s	Asylum Seekers
	In	Out	Net	In	Out	Net	In	Out	Net		
1984	331	545	- 214	79	60	19	410	605	-194	36	35
1985	398	367	32	83	59	24	481	426	55	39	74
1986	478	348	131	89	59	30	567	407	160	43	100
1987	472	334	138	119	65	55	591	399	193	78	57
1988	648	359	289	213	60	153	861	419	441	203	103
Aftermath of socialism											
1989	767	438	329	367	102	265	1134	540	594	377	121
1990	836	465	370	421	109	312	1257	574	682	397	193*
1991	925	497	428	274	99	175	1199	597	602	222	256
1992	121 1	615	596	291	105	86	1502	720	782	230	438
1993	990	711	279	288	105	183	1277	815	462	219	323
1994	776	629	148	305	138	167	1083	768	315	223	127
1995	793	567	225	303	131	173	1096	698	498	218	128
1996	708	559	149	252	118	133	960	678	282	178	126
1997	615	637	-22	225	110	115	840	747	94	134	123
1998	606	639	-33	197	116	81	803	755	47	103	122
1999	674	556	118	200	116	84	874	672	202	105	138
2000	649	563	86	192	111	81	841	674	167	95	118
2001	685	497	188	194	110	84	879	607	272	98	118

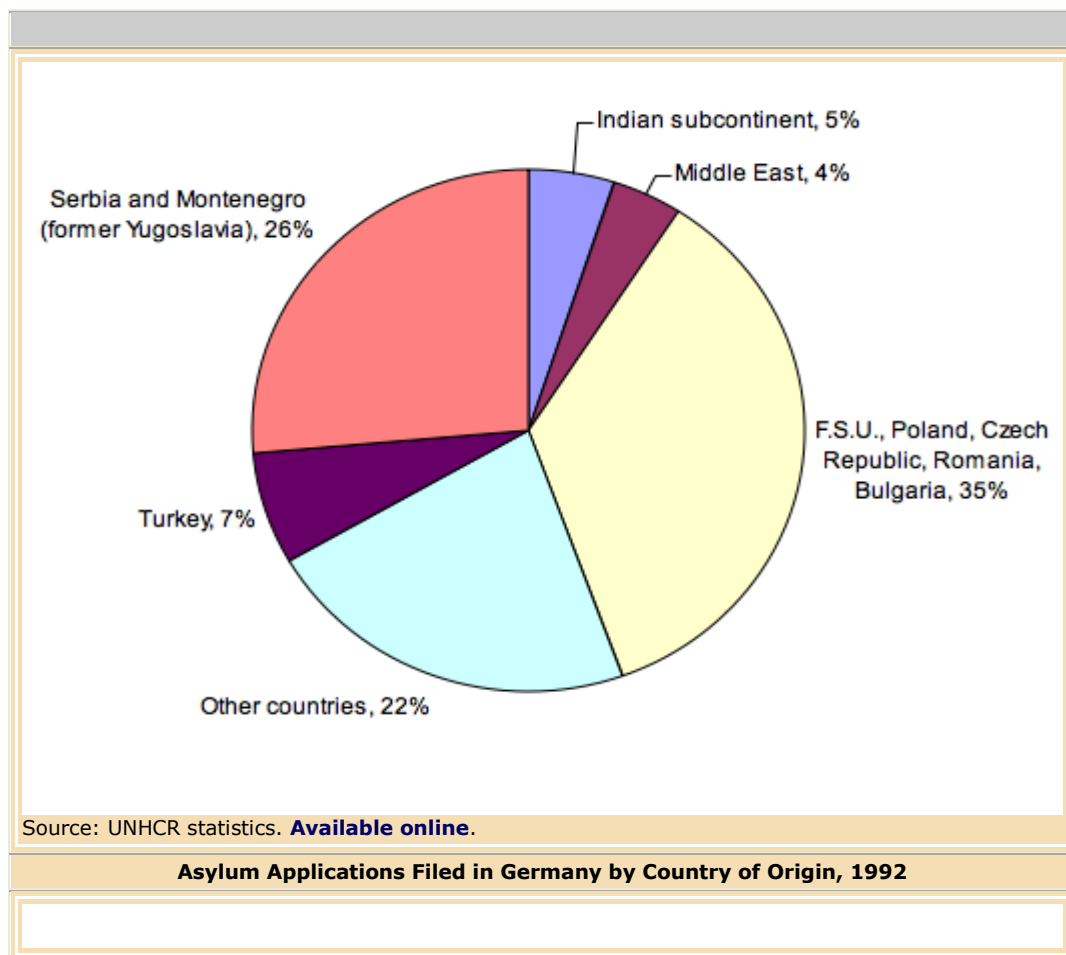
Source: Statistisches Bundesamt, Fachserie Gebiet und Bevölkerung, several volumes, Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge, several volumes, Infodienst Deutsche Aussiedler, several volumes, own calculations.

Forrás: GERMAN MIGRATION Immigration and emigration, 1950-2001 p.201.

Forrás: Bauer, Thomas – Dietz, Barbara – Zimmermann, Klaus F. – Zwintz, Eric [2005]: German Migration: Development, Assimilation, and Labour Market Effects. In: Zimmermann, Klaus F (ed.): European Migration. What do we know? Oxford University Press, Oxford. 197-263.

2. ábra

Németországi menedékkérelmek származási ország szerint, százalékos arányban mutatva, 1992.



Forrás: Leise, Eric [2007]: Germany to Regularize 'Tolerated' Asylum Seekers.
<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=593>

3. ábra

A Németországba érkezők, azt elhagyók, és a menedékkérők számát mutatja a táblázat

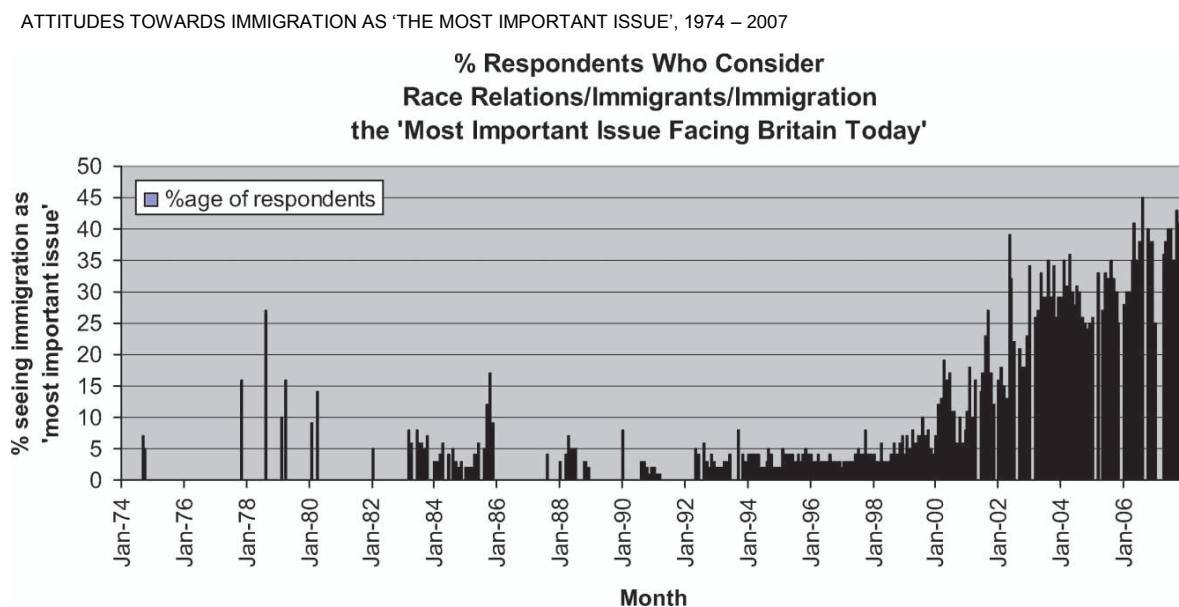
Migration of foreign citizens between Germany and foreign countries 1991 to 2007			
Year	Arrivals	Departures	Arrivals of asylum seekers
2007	574,752	475,749	19,164
2006	558,467	483,774	21,029
2005	579,301	483,584	28,914
2004	602,182	546,965	35,607
2003	601,759	499,063	50,563
2002	658,341	505,572	71,127
2001	685,259	496,987	88,287
2000	649,249	562,794	78,564
1999	673,873	555,638	95,113
1998	605,500	638,955	98,644
1997	615,298	637,066	104,353
1996	707,954	559,064	116,367
1995	792,701	567,441	127,937
1994	777,516	629,275	127,210
1993	989,847	710,659	322,599
1992	1,211,350	614,956	438,191
1991	925,345	497,540	256,112

Forrás: Statistisches Bundesamt Deutschland [2010].

<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/EN/Content/Statistics/Bevoelkerung/Wanderungen/Tabellen/Content50/WanderungenAuslaender,templateId=renderPrint.psm>

4. ábra

A bevándorláshoz, mint politikai témához való viszonyulás 1974 és 2007 között



Forrás: John, Peter – Margetts, Helen [2009]: The Latent Support for the Extreme Right in British Politics. In: West European Politics. Volume 32, Issue 3, p 496-513.

A szerző által megnevezett forrás: MORI Long term trends.

5. ábra

Európai választási eredmények 2004-ben, és 2009-ben Nagy-Britanniában (kivéve Észak-Írországot)

European election results 2004 and 2009 for the UK (excluding Northern Ireland)

	Number of MEPs (2004 figure)	2004 BNP vote	2004 UKIP vote	2004 BNP plus UKIP	2009 BNP vote	2009 UKIP vote	2009 BNP plus UKIP
East Midlands	5 (6)	91,860 (6.5%)	366,498 (26.1%)	458,358 (32.6%)	106,319 (8.7%)	201,984 (16.4%)	308,303 (25.1%)
East of England	7 (7)	65,557 (4.3%)	296,160 (19.6%)	361,717 (23.9%)	97,013 (6.1%)	313,921 (19.6%)	410,934 (25.7%)
London	8 (9)	76,152 (4%)	232,633 (12.3%)	308,785 (16.3%)	86,420 (4.9%)	188,440 (10.8%)	274,860 (15.7%)
North East	3 (3)	50,249 (6.4%)	94,887 (12.2%)	145,136 (18.6%)	52,700 (8.9%)	90,700 (15.4%)	143,400 (24.3%)
North West	8 (9)	134,959 (6.4%)	257,158 (11.7%)	392,117 (18.1%)	132,094 (8%)	261,740 (15.8%)	393,834 (23.8%)
South East	10 (10)	64,877 (2.9%)	431,111 (19.5%)	495,988 (22.4%)	101,769 (4.4%)	440,002 (18.8%)	541,771 (23.2%)
South West	6 (7)	43,653 (3%)	326,784 (22.6%)	370,437 (25.6%)	60,889 (3.9%)	341,845 (22.1%)	402,734 (26%)
West Midlands	6 (7)	107,794 (7.5%)	251,366 (17.5%)	359,160 (25%)	121,967 (8.6%)	300,471 (21.3%)	422,438 (29.9%)
Yorkshire & Humberside	6 (6)	126,538 (8%)	228,666 (14.5%)	355,204 (22.5%)	120,139 (9.8%)	213,750 (17.4%)	333,889 (27.2%)
Wales	4 (4)	27,135 (3%)	96,677 (10.5%)	123,812 (13.5%)	37,114 (5.4%)	87,585 (12.8%)	124,699 (18.2%)
Scotland	6 (7)	19,427 (1.7%)	78,828 (6.7%)	98,255 (8.4%)	27,174 (2.5%)	57,788 (5.2%)	84,962 (7.7%)
Total	72 (78)	808,201 (4.9%)	2,650,768 (16.1%)	3,458,969 (21%)	943,598 (6.2%)	2,498,226 (16.5%)	3,441,824 (22.7%)

Forrás: Smith, Martin [2009]: *How do we stop the BNP?* In: International Socialism Journal. Issue 123. <http://www.isj.org.uk/index.php4?id=556>

6. ábra

A BNP egyik szórólapja. Ügyészek azon dolgoznak, hogy betiltsák az ehhez hasonló sértő röplapokat.



Forrás: Hirsch, Afua – Taylor, Matthew [2009]: *The Guardian: Prosecutors press for action against BNP leaflets.*

<http://www.guardian.co.uk/politics/2009/jun/28/bnp-race-crime-laws-cps>